

De laatste 8 bewoners van Missiehuis Sint Paul in Arcen

PAPOEA NIEUW GUINEA

De laatste 8 bewoners van Missiehuys Sint Paul in Arcen

De laatste 8 bewoners van Missiehuys Sint Paul in Arcen

Harry van den Tillaart

Frits Winkelmolen

Colofon

Copyright © 2025: Missionarissen van Mariannhill
Auteur: Harry van den Tillaart en Frits Winkelmolen

Druk- en bindwerk: Probook, Utrecht
Ontwerp omslag: Peter Rovers

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende.

Inhoud

0. Inleiding.....	1
1. Johannes Bouma	19
2. Sido van der Werf	31
3. Harry Schaminée	43
4. Frans Lenssen	51
5. Ton Mulderink.....	63
6. Theo Verstappen	77
7. Alfons Voorn	89
8. Toon van Heugten	99
 Bijlage - Gestorven leden "Nederlandse Mariannahillers"	 109

0. Inleiding

In de periode 2022-2024 zijn gesprekken gevoerd met de laatste 8 bewoners van *Missiehuys Sint Paul* in Arcen. In deze gesprekken zijn we ingegaan op de omstandigheden en overwegingen die ertoe leidden dat ze pater of broeder werden. De meeste aandacht in de gesprekken ging uit naar de manier waarop hun verdere leven als pater of broeder is ingevuld – welke opdrachten en taken kregen zij – én door henzelf is ingekleurd. De gesprekken zijn steeds afgesloten met de vraag hoe men, nu achteraf, op dit leven als pater of broeder van Mariannahill terugkijkt. Verderop volgen de acht individuele verhalen, die we over hen hebben opgesteld op basis van de gevoerde gesprekken en beschikbare informatie.

Van links naar rechts: pater Alfons Voorn, pater Theo Verstappen, pater Johannes Bouma, pater Sido van der Werf, broeder Harry Schaminée, pater Ton Mulderink, pater Frans Lenssen, broeder Toon van Heugten

Overigens zijn er op dit moment – november 2025 – nog 11 paters en broeders van Mariannhill Nederland. Naast de acht op Missiehuis Sint Paul in Arcen zijn er nog drie die in het buitenland verblijven: Pater Frans Penterman in Canada, pater Theo Vroon, een broer van Alfons Vroon, in Kenia en pater Antoon Jansen in Zimbabwe. Inmiddels zijn 68 paters en broeders van Mariannhill Nederland overleden (zie bijlage). Bijna twee derde deel van hen heeft een laatste rustplaats gevonden op het kloosterkerkhof op het terrein van Missiehuis Sint Paul.

In totaal telt de kloostergemeenschap Mariannhill Nederland dus 79 paters en broeders. Dit boek gaat over de 8 die nu, november 2025, op Missiehuis Sint Paul verblijven.

Wat leeftijd betreft is er niet heel veel verschil: 2 van de 8 zijn tachtigers en de andere 6 zijn de negentig gepasseerd. Op andere belangrijke punten - functie in de congregatie en werkgebieden - is er de nodige variatie. Onder deze 8 bevinden zich 5 paters (Johannes Bouma, Ton Mulderink, Frans Lenssen, Alfons Voorn en Sido van der Werf) en 2 broeders (Toon van Heugten en Harry Schaminée). Theo Verstappen, werd eerst broeder en daarna pater. Eén van hen, namelijk Harry Schaminée, heeft steeds in Nederland gewerkt. De andere 7 zijn allemaal ook, en meestal voor langere tijd, in de missie werkzaam geweest. Johannes Bouma, Toon van Heugten en Theo Verstappen in de missie in Afrika en Frans Lenssen, Ton Mulderink, Sido van der Werf en Alfons Voorn in de missie in Papua Nieuw Guinea. Beide kernposities, broeder en pater, zijn bij deze 8 dus goed vertegenwoordigd en dat geldt ook voor de drie belangrijkste werkgebieden: Afrika, Papua Nieuw Guinea en Nederland.

In de levensverhalen van deze acht paters en broeders klinken uiteraard de ontwikkelingen van de afgelopen eeuw en hun invloed op Mariannhill door. Vandaar dat we eerst kort de geschiedenis van Mariannhill en Missiehuis Sint Paul zullen schetsen. Hoewel we hierbij af en toe al naar de individuele verhalen verwijzen, blijft staan dat deze paragraaf vooral is bedoeld om de context te schetsen van de tijd en omstandigheden waarin zij voor een leven als broeder of pater kozen en dit verder invulden.

Om een goed zicht te krijgen op de geschiedenis van Mariannhill, en dan met name de geschiedenis vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw – jaren van de *ontkerkelijking, met als gevolg een leegloop bij kerken en kloosters*

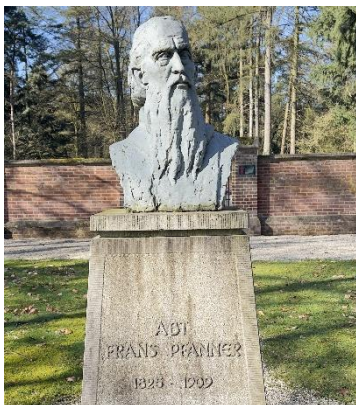
- hebben we ook een gesprek gevoerd met Will Verberk. Hij is in 1969 in dienst getreden bij Mariannhill. Vanaf dat jaar heeft hij deel uitgemaakt van een commissie die als opdracht had om plannen te ontwikkelen en uit te werken om het voortbestaan van Mariannhill Nederland veilig te stellen. In de loop der jaren heeft hij een groot aantal verschillende werkzaamheden en functies bij en voor Mariannhill vervuld. Will is nog steeds sterk betrokken bij Mariannhill, niet alleen als adviseur maar ook als toezichthouder op de dagelijkse gang van zaken in en rond Missiehuis Sint Paul.

Van kloosterorde der Trappisten naar missiecongregatie Mariannhill

Trappist Franz Pfanner is grondlegger

De oorsprong van Mariannhill Nederland/Missiehuis Sint Paul ligt bij abt Franz Pfanner, die als Wendelien Pfanner geboren werd op 20 september 1825 in Oostenrijk, in de provincie Vorarlberg. Na een studie filosofie in Padua (Italië) en theologie in Brig (Zwitserland), wordt hij in 1850 in Brig tot priester gewijd. Na een tiental jaren gewerkt te hebben als kapelaan trad hij, in 1863, in bij de Orde der Trappisten. Eind 1864 legde hij de professie af en kreeg hij de kloosternaam Franz. In de jaren 1864-1869 is hij sub-prior in het Trappistenklooster Maria Wald in de Eifel (Duitsland).

In 1869 gaat hij van Duitsland naar Banja Luka (Bosnië) om daar het Trappistenklooster *Maria Stern* te bouwen. In 1872 werd hij tot Prior benoemd. In 1879 werd dit Trappistenklooster verheven tot Abdij. Het was de grootste Abdij in Europa.

In 1879 was er een Generaal Kapittel van de Trappisten in Sept-Fons, Frankrijk. Daar zou pater Franz tot abt worden gewijd van de *Abdij Maria Stern*. Maar op dit kapittel was ook een bisschop J. D. Ricards - een Ier - aanwezig, die in Europa op zoek was naar iemand die bereid was om in het oostelijk

vicariaat van Kaap de Goede Hoop een nieuw Trappistenklooster te stichten, met als doel om de Kaffers te evangeliseren. Toen zich hier niemand voor aanmeldde nam pater Franz deze taak op zich.

Franz Pfanner sticht Mariannhill Zuid-Afrika

In 1880 komt prior Franz Pfanner met 30 monniken van *Maria Stern* uit Banja Luka aan in Dunbrody, Zuid-Afrika. De omstandigheden daar, verzengende hitte, harde droge winden, weinig regen, en ook nog eens heel ver van de bewoonde wereld af gelegen met slechte en lange aanvoerwegen, waren ongeschikt om een klooster te stichten.

Prior Franz vroeg en kreeg, eind 1882, een andere plek toegewezen, namelijk in een vruchtbare vallei, in de Zuid Afrikaanse Provincie Kwa-Zulu-Natal. Zijn

opdracht was om hier een centrum op te bouwen voor zowel scholing/ vakopleidingen als evangelisering. Hij kocht land, een deel van de boerderij *Zoekoegat*, in de buurt van Pinetown.

Eind 1882 startte hij daar met de bouw van het klooster *Mariannhill* - de naam is een samentrekking in het Engels van Maria en Anna op een heuvel - in Natal, op ongeveer 80 kilometer van de zeehaven Durban aan de Indische Oceaan.

In de loop van 1884 begon men met de evangelisatie van de bewoners van dit gebied. In 1885 werd prior

Franz tot eerste missie-abt gewijd van het nieuwe *klooster Mariannhill*. In datzelfde jaar stichtte abt Franz de Congregatie *van de Missiezusters van het Kostbaar Bloed*, die ook wel de Missiezusters van Mariannhill worden genoemd.

De landerijen leverden, vooral door de combinatie van mechanisatie en vakmanschap, een royale bijdrage aan de opbouw en uitbreiding van de eerste missiestatie. De uitbreiding met scholen, werkplaatsen, drukkerij en postkantoor verliep voorspoedig. In 1886 werd de eerste buitenstatie in Zuid-Afrika in Reichenau gesticht.

Mariannhill wordt zelfstandig: van monniken naar missionarissen

In 1892 visiteert en controleert abt F. Struck van het *klooster Ölenberg* uit de Elzas de Abdij van de Trappisten Mariannhill in Zuid-Afrika. Hij stelt vast dat er een spanningsveld is ontstaan tussen de strenge, contemplatieve *Ora et Labora-leefregels* van de moederorde en het dynamische, naar buiten gerichte werk – scholing en missionering van de Kaffers in Natal - van de Trappisten van Mariannhill.

Dorpsleven in Zambia

Er ontstaan misverstanden en wrijvingen. In 1892 wordt Abt Franz Pfanner tijdelijk van zijn functie ontheven, in 1893 gevolgd door zijn vrijwillige resignatie. Ondanks deze gebeurtenissen en spanningen blijft Mariannhill zich, ook na 1892, zeer voorspoedig ontwikkelen. In 1898 is Mariannhill de grootste Trappisten gemeenschap van de wereld met 285 monniken.

Op 2 februari 1909 lost Paus Pius X de spanningen op tussen de Orde der Trappisten en de Trappisten van Mariannhill Zuid Afrika. Per decreet erkent en verheft hij de Abdij van Mariannhill tot een *zelfstandige gemeenschap missionarissen van Mariannhill* met eigen leefregels – meestal *constitutie* genoemd - passend bij de realiteit van hun missiewerk. Deze verandering is wel eens aangeduid als: *van monniken naar missionarissen*.

Dit betekende overigens niet dat er na 1909 geen discussie meer was over de leefregels. Ook binnen de *Congregatie Missionarissen van Mariannhill* (CMM) bestaan en ontstaan op dit punt verschillen van inzicht. Dit onderwerp heeft dan ook op de agenda gestaan van diverse (Generaal) Kapittels. Pater *Frans Lenssen* – zie zijn verhaal verderop – heeft veel tijd en energie gestoken in het voorbereiden van en het rapporteren over de discussie aangaande dit onderwerp.

Missiehuis Sint Paul/Mariannhill Nederland

1911: Stichting Missiehuis Sint Paul in Arcen

Na de verzelfstandiging in 1909 was er grote behoefte aan een eigen steunpunt in Europa, enerzijds om fondsen te werven voor het missiewerk in Zuid-Afrika en anderzijds om nieuwe aanwas voor dit werk te vinden en op te leiden. Onder de Mariannhillers in Zuid-Afrika bevonden zich vooral veel Duitsers. Een keuze voor Duitsland lag echter niet zo voor de hand aangezien de staat daar toentertijd veel zeggenschap had over kerkelijke zaken.

Het landgoed *Kleinvink* in Arcen in Nederland, tegen de grens met Duitsland gelegen en dus met een goede toegang tot het Duitse achterland, vormde een uitstekend alternatief. In 1911 wordt dit landgoed door Mariannhill aangekocht. Het gaat in totaal om 180 hectare, voor ongeveer een derde bestaande uit bossen. In de eerste jaren wordt er vooral gebouwd. De boerderij wordt vernieuwd en vergroot. Ook worden de eerste twee vleugels van het nieuwe klooster/missiehuis Sint Paul gerealiseerd.

1914-1945: oorlog en crisis leiden tot ontstaan van Mariannhill Nederland

Dan treedt echter, als gevolg van de eerste wereldoorlog, vertraging en zelfs teruggang op. Nederland is weliswaar niet actief betrokken bij deze oorlog, maar in die jaren gaat nog op dat het klooster *Sint Paul*, wat werving van nieuwe leden en van fondsen betreft, hoofdzakelijk gericht was op het Duitse

achterland. Bovendien was een meerderheid van de bewoners van Sint Paul Duitser en een tamelijk groot deel van hen moest Arcen verlaten, omdat zij opgeroepen werden voor het Duitse leger. Ook de aanwas van juvenisten en studenten stokte, evenals de werving van fondsen.

Missiehuis Sint Paul in Arcen, gebouwd in periode 1911-1915

Minder inkomsten maakten het nodig om de uitgaven te drukken en dus zoveel mogelijk zelfvoorzienend te worden. De verdere ontwikkeling van de boerderij werd hierdoor versneld. Het agrarisch areaal werd vergroot doordat veel braakliggend terrein in cultuur werd gebracht. Er kwam een eigen koeien-, varkens- en kippenbedrijf en een eigen tuinderij. De boerderij kwam als modelbedrijf bekend te staan en dit straalde uiteraard ook af op Sint Paul.

In het begin was Sint Paul nog volledig op het Duitse achterland gericht, was de voertaal er Duits en ademde het nog de sfeer van de Trappisten. De eerste wereldoorlog bracht wat dit betreft veranderingen op gang, met een eigen dynamiek die ook daarna bleef doorwerken. Zo werd de opleiding voor *“late roepingen”* – voor het merendeel Duitse studenten - die vanaf 1911 ondergebracht was op Sint Paul, in 1920 overgeplaatst naar Duitsland. Begin jaren twintig werd de kleding van de Trappisten vervangen door de Mariannahill kleding. De paters kregen de zwarte toga met rode sjerp en de broeders een zwarte toga met zwarte leren riem.

Bepalend was echter dat het hoogste bestuur van Mariannahill, het Generaalat in Rome, in 1935 goedkeurt dat Nederland op Sint Paul een eigen, zelfstandig kleinseminarie begint. Hiermee werd in feite de kiem gelegd voor de latere *Nederlandse provincie* van de *Congregatie van de Missionarissen van Mariannahill*. Vanaf dit moment, 1935, neemt het aantal Nederlandse studenten op Sint Paul snel toe, al remde de tweede wereldoorlog deze ontwikkeling nog wel even af.

1945-1954: Groei en bloei Missiehuis Sint Paul

Na afloop van deze oorlog groeide het aantal seminaristen en juvenisten snel verder. In 1947 waren er ruim 100 seminaristen en juvenisten. In 1954 waren dat er al ongeveer 150. Aangezien naast de seminaristen en juvenisten ook nog novicen, paters en broeders op Sint Paul verbleven, raakte het klooster langzaam maar zeker overvol.

Verderop volgen de levenslopen van de laatste 8 bewoners van Missiehuis Sint Paul. Deze 8 hebben met elkaar gemeen dat zij zich allemaal in deze periode van groei en bloei aanmelden bij Sint Paul. Twee van hen melden zich nog tijdens de oorlog aan: Frans Lenssen in 1943 en Toon van Heugten in 1944. Jan Bouma komt direct na de oorlog, in 1945. Sido van de Werf en Ton Mulderink komen in 1949 naar Sint Paul. Harry Schaminée, Alfons Voorn en Theo Verstappen volgen in 1952.

1954-1962: Uitbreiding met nieuwe locaties in Nederland

Door de toename van seminaristen en juvenisten moest er naar extra ruimte worden gezocht. In eerste instantie werd een oplossing voor de knellende huisvestingsproblemen gezocht door het noviciaat elders onder te brengen. Begin 1954 werd in Eijsden, op een afstand van ongeveer 10 kilometer van

Maastricht, een vrij ruim kloosterpension gekocht van de Franse Zusters Franciscanessen. Voor dit tweede huis in Nederland is de naam *Huize Mariannahill* gekozen. In september 1954 vertrok de eerste groep novicen, onder wie Theo Verstappen, naar Eijsden. Theo Verstappen is overigens na zijn professie nog twee verdere jaren in Eijsden gebleven. In deze tijd heeft hij, als elektricien, meegewerkt aan de verbouwing en renovatie van het noviciaatsgebouw.

Maquette van het klooster Sint Paul

Door de sterke groei van het aantal studenten en de nieuwe positie binnen de congregatie – Nederland was in 1955 een eigen *Provincie* binnen CMM geworden – leek de tijd rijp om een al langer gekoesterde wens in vervulling te doen gaan: een eigen *scholasticaat* (grootseminarie). Met dit doel werd in 1955 nóg een aankoop in Eijsden gedaan en werd *Huize Sint Jan* gekocht, het grote klooster van de Orde van Franciscanen. Bovendien kregen enkele pas gewijde paters, onder andere Frans Lenssen, de opdracht om zich via verdere studies te kwalificeren als docent voor het eigen *grootseminarie Huize Sint Jan*.

In 1955-1957 bleef het aantal studenten en juvenisten sterk groeien en dus moest er opnieuw aanvullende huisvesting gezocht worden. Aangezien de eigen seminaristenopleiding van Sint Paul geen door het Rijk erkende opleiding was, besloot men beide problemen op te lossen door voor de seminaristen opleidingssamenwerking te zoeken met de Passionisten in

Mook die, zo was de verwachting, op korte termijn een Rijkserkenning voor hun opleidingen zouden krijgen. De seminaristen werden in 1959 voorlopig ondergebracht in *Huize Eldorado* en daarbij geplaatste barakken, op kleine afstand gelegen van het klooster van de Passionisten. De verwachting was dat ze vrij snel naar nieuwbouw zouden kunnen verhuizen.

Tijdelijke behuizing in en bij Huize Eldorado te Mook, 1959-1962

Nieuwbouw in Venray, 1962

Door het uitblijven van zowel de bouwvergunningen als de Rijkserkenningen werd gaandeweg duidelijk dat niet in Mook maar in Venray een nieuw internaat zou worden gebouwd. De lessen konden daar worden gevolgd bij

de Paters Franciscanen, aan de Leunseweg in Venray, die al vele jaren *Rijks erkende* opleidingen hadden. Eind 1962 was in Venray de nieuwbouw zo goed als klaar en vertrokken alle studenten en de begeleidende paters en broeders uit Mook.

De bouwer van het nieuwe kleinseminarie in Venray was bouwbedrijf Nelissen. De broeders op Sint Paul hebben echter aanzienlijke bijdragen geleverd. Zo zijn op Sint Paul alle kozijnen voor deze nieuwbouw gemaakt en mede door broeder Toon van Heugten in de grondverf gezet. In 1962 is hij met de studenten meeverhuisd naar Venray. Daar was hij eerst druk in de weer met het afwerken, schilderen en aflakken, van de nieuwbouw, en daarna met het onderhoud.

Missiegebieden van Mariannhill in Afrika, 1960

1960: Nieuw missiegebied in Papua Nieuw Guinea

De oorsprong van Missiehuis Sint Paul ligt in Zuid-Afrika. Daar startte abt Franz Pfanner eind 1882 het klooster Mariannhill. Zuid-Afrika is geruime tijd hét missiegebied van de Mariannhillers geweest. Van de 8 laatste bewoners van Missiehuis Sint Paul zijn er echter maar 2 langere tijd missionaris in Zuid-Afrika geweest, namelijk Toon van Heugten en Johannes Bouma. Johannes Bouma is overigens bijna even lang in Zambia werkzaam geweest (1993-

2016) als in Zuid-Afrika (1968-1993). Andere landen op het Afrikaanse continent, waar meerdere missionarissen van Mariannhill een deel van hun leven gewoond en gewerkt hebben, zijn Kenia en Zimbabwe. Zo is Theo Verstappen jarenlang werkzaam geweest in Zimbabwe, eerst als broeder en vervolgens ook nog 5 jaar als pater. De congregatie is op een gegeven moment, vooral als gevolg van het steeds stringenter wordende toelatingsbeleid van het Zuid-Afrikaanse apartheidsregime, naar andere mogelijkheden gaan uitkijken.

Bij het Vaticaan is een verzoek ingediend om een nieuw missiegebied toe te wijzen. Dit verzoek is gehonoreerd: in juni 1959 heeft Paus Johannes de 23^e namelijk een missiegebied in Papua Nieuw Guinea (PNG) toegewezen aan de missionarissen van Mariannhill en wel het *vicariaat Lae*, bestaande uit de provincie Morobe, in oppervlakte vergelijkbaar met Nederland. In 1962 zijn de Siassi Eilanden, een eilandengroep tussen het vasteland en New Britain, van het vicariaat Rabaul afgescheiden en aan het vicariaat Lae overgedragen. Van de laatste 8 bewoners van Missiehuis Sint Paul zijn er 4 als missionaris werkzaam geweest in Papua Nieuw Guinea. Ton Mulderink was één van de pioniers, die in 1960 als eerste Mariannhillers naar dit voor de congregatie nieuwe missiegebied vertrokken. Begin 1964 arriveert Sido van der Werf in PNG. Frans Lenssen is eerst van 1972 tot 1985 in PNG werkzaam geweest en daarna opnieuw van 1996 tot 2013. Ook Alfons Voorn heeft 2 periodes in Nieuw-Guinea doorgebracht, eerst van 2002 tot in 2004 en daarna van 2008 tot 2024. In de tussenliggende jaren verbleef zowel Frans Lenssen als Alfons Voorn in Rome, Frans als lid van het Generaalat en Alfons als overste van het Generaalatshuis.

Begin 1967 werd Henry van Lieshout, ook één van de vier pioniers van het eerste uur, tot eerste bisschop van Lae gewijd. Vanaf 1969 wordt het team van (leken)missionarissen van Mariannhill in PNG geleidelijk steeds internationaler van samenstelling. Maar omdat er in de eerste jaren, waarin niet alleen een visie op dit missiegebied, maar ook een hierbij passende invulling van het missiewerk werd ontwikkeld, uitsluitend sprake was van Nederlanders én een van hen bovendien van 1966 tot 2007 bisschop van dit gebied was, is hier duidelijk meer dan in de andere missiegebieden van Mariannhill sprake van een Nederlandse inkleuring.

Begin jaren zestig: signalen van veranderingen worden zichtbaar

In 1961 werd het 50-jarig bestaan van Mariannhill Nederland nog feestelijk gevierd. Ogenscheinlijk ging alles goed. Er waren pas een paar jaar geleden gebouwen gekocht in Eijsden om het noviciaat – in *Huize Mariannhill* - en het scholasticaat - in *Huize Sint Jan* - te huisvesten. In Venray stond een nieuw missieseminarie in de steigers en in Arcen, op *Sint Paul*, waren nog veel juvenisten. Toch waren er ook duidelijke signalen dat er andere tijden in aantocht waren, met grote maatschappelijke gevolgen. Oude zekerheden vielen weg en nieuwe moesten nog gevonden worden. Voor Mariannhill kwam deze moeilijke worsteling eerst en vooral tot uiting in het opdrogen van de doorstroom van klein- naar grootseminarie én in het toenemend aantal priesterstudenten dat het grootseminarie in Würzburg tussentijds verliet.

Markt in Bulolo, Papua Nieuw Guinea

Maar de ontkerkelijkking in combinatie met het beschikbaar komen van de anticonceptiepil leidde ook, met name in het overwegend Katholieke Zuiden van Nederland, tot kleinere gezinnen en dus minder instroom in het seminarie en juvenaat. Dit bood de mogelijkheid, in 1967, om ook de juvenisten onder te brengen in Venray. Daarmee zaten de opleidingen weer onder één dak. Dit loste echter het echte probleem, namelijk dat de opleidingen nauwelijks nog nieuwe paters en broeders opleverden, niet op

Het nieuwe Missiehuis Sint Paul in Arcen, 1974

Niet in alle landen van Europa verliep de ontkerkelijkking even vroeg, respectievelijk even snel. In Nederland was hier duidelijk eerder sprake van dan in Spanje. Vandaar dat Mariannhill in het jaar 1960 in Palencia een kleinseminarie opende in de hoop van hieruit paters naar de missie te kunnen blijven sturen. Pater Alfons Voorn is lange tijd in Palencia werkzaam geweest, als aanwerver en als begeleider van seminaristen. Maar ook Spanje kreeg, weliswaar later dan in Nederland het geval was, te maken met de geloofscrisis en het teruglopen van het aantal priesterstudenten.

Vanaf 1964: Heroriëntatie en drastische maatregelen

In 1964 werd het noviciaat opgeheven vanwege gebrek aan kandidaten en werd het noviciaatsgebouw verkocht. Ook het 10 jaar eerder, in 1955, in Eijsden aangekochte gebouw *Sint Jan*, aangeschaft met de bedoeling om er een eigen scholasticaat/grootseminarie in onder te brengen, werd in 1964

weer verkocht, zonder dat het ooit echt in gebruik was genomen door Mariannhill. Tenslotte is in de periode 1967-1968 besloten om te stoppen met de opleidingen in Venray en werd ook dat gebouw afgestoten.

Begraafplaats bij Missiehuis Sint Paul

Tegelijkertijd was er een sterk besef aanwezig dat het voortbestaan van Mariannhill Nederland veiliggesteld moest worden. Ook waren er al wel enkele ideeën hoe dit mogelijk gerealiseerd zou kunnen worden. Kern hiervan was de ontwikkeling van een sociaal – het medegebruik door gehandicapten vormde een wezenlijk element in de ideeën - recreatiepark met camping en bungalows. Daarnaast werd gedacht aan de vervanging van het grote en gedateerde klooster door nieuwbouw van een veel kleiner en eigentijds Missiehuis Sint Paul. Op deze manier zou men niet alleen zinvol werk en een thuis kunnen blijven bieden aan de paters en broeders in Nederland, maar ook een goed thuis kunnen bieden aan de missionarissen, die na een werkzaam leven in de missie, terugkeren naar Nederland.

Deze ideeën moesten nog wel verder ontwikkeld, uitgewerkt en ingevuld worden tot concrete plannen van aanpak. Voor dit doel is in 1969 een commissie ingesteld bestaande uit twee paters uit de leiding van Mariannhill Nederland, zijnde Frans Tausch (Provinciaal) en Gerard Willemse (Superior)

en twee externe deskundigen, namelijk Arie Verberk (voor de sociale aspecten van veranderingsprocessen) en Will Verberk (voor de technische aspecten van veranderingsprocessen).

Het vormgeven en invullen van deze plannen was verre van eenvoudig. Eind jaren zestig van de vorige eeuw was niet alleen de financiële situatie van Mariannhill Nederland allesbehalve rooskleurig, maar bovendien werd er binnen de kloostergemeenschap in Arcen verschillend gedacht over de wenselijkheid of noodzakelijkheid van ingrijpende veranderingen. Een deel van de kloosterlingen had moeite om de in vele jaren opgebouwde routines van werken en leven in de kloostergemeenschap los te laten. Bovendien was bij een deel nog de verwachting, of in ieder geval de hoop, aanwezig dat het tij weer zou kunnen keren en daarmee ook de instroom van voldoende nieuwe aanwas. Tenslotte speelde nog een rol dat Mariannhill Nederland onderdeel was van een groter geheel, hetgeen betekende dat er regelmatig overleg en afstemming moest plaatsvinden met het Generaalat in Rome. En ook daar had men bepaalde wensen en verwachtingen ten aanzien van de (toekomstige) rol en positie van Mariannhill Nederland.

In de commissie zijn daarom regelmatig intensieve, en van tijd tot tijd ook confronterende, discussies gevoerd over de vraag hoe de gestelde doelen gerealiseerd zouden kunnen of moeten worden. En ook de uitvoering van de gemaakte plannen verliep vervolgens niet altijd rimpelloos. Van tijd tot tijd was discussie met betrokkenen nodig, soms om weerstand tegen veranderingen weg te nemen en soms om oude routines te vervangen door efficiëntere manieren van werken.

Uiteindelijk zijn echter wel de gewenste resultaten behaald. Wat eind jaren zestig van de vorige eeuw begon met de verhuur van tot vakantiehuisjes omgebouwde kippenhokken, is in de decennia daarna uitgebouwd en doorontwikkeld tot *Vakantiepark Klein Vink*, met een oppervlakte van ongeveer 15 hectare. In de jaren zeventig van de vorige eeuw zijn 224 vakantiebungalows gebouwd, die zodanig zijn ontworpen en ingericht dat ze ook geschikt zijn voor gehandicapten. Vier van deze bungalows zijn bovendien voorzien van apparatuur voor externe nierdialyse. Toentertijd een primeur aangezien tot dat moment - niet alleen in Nederland, maar ook overal elders in de wereld - nierdialyse alleen mogelijk was in ziekenhuizen.

Delen van de kloosterboerderij zijn gerenoveerd en verbouwd tot restaurant en supermarkt. In het levensverhaal van Harry Schaminée komt dit uitvoeriger aan de orde.

Via het laten ontgrinden van een deel van het terrein wordt een recreatieplas gecreëerd. Later, in 1989, wordt *Thermaalbad Arcen* aan het vakantiepark toegevoegd.

In 1974 wordt het nieuwe *Missiehuys Sint Paul* gebouwd, vlak bij het oude klooster op de plek waar vroeger de sportvelden waren. Het oude klooster Sint Paul is vervolgens in 1978 gesloopt.

Vakantiepark *Klein Vink* wordt in 2005, aan *Roompot* verkocht. In 2018 wordt vervolgens schriftelijk vastgelegd dat het resterende deel van Sint Paul uiteindelijk, wanneer de laatste Nederlandse Mariannhiller de door hem gewenste laatste rustplaats heeft gevonden, in handen zal komen van de *Stichting Het Limburgs Landschap*. Pater Frans Lenssen was in zijn functie van *Provinciaal* direct betrokken bij het vastleggen en accorderen van de afspraken met deze stichting. Hij kijkt met een goed gevoel terug op de gemaakte afspraken. Ze sluiten volledig aan bij zijn visie op het leven en de dood van mensen. In zijn woorden: *Het einde van ons leven is tegelijk ook een transitie, een overgang naar het onvoorstelbare, terwijl we achterlaten wat aan het eind niet langer meer van ons is. Wij kunnen daar echter wel voorzieningen voor treffen, dus ervoor zorgen dat wat we achterlaten in goede handen komt en zonder ons verder gaat.*

1. Johannes Bouma

Milieu van herkomst

Johannes Bouma is geboren op 25 november 1930, op het weidse Friese platteland en wel op de grens van de gemeente Wymbritseradeel en Hennaarderadeel, even onder het dorp Nijland.

Na Johannes, hun derde kind, krijgen zijn ouders nog 10 kinderen, waarvan één al na enkele maanden overlijdt. Hij groeit dus op in een gezin van 12 kinderen. Het betreft een boerenarbeidersgezin waar elke cent moet worden omgedraaid voordat deze wordt uitgegeven.

Het dagelijkse leven in dit kinderrijke gezin verloopt niettemin op een evenwichtige en blijde manier, zonder echt ernstige problemen. Johannes

omschrijft zijn ouders als gezonde, trouwe en toegewijde, maar geen vrome bekrompen katholieken. God is zichtbaar aanwezig in het gezin. Het Heilig Hartbeeld in de woonkamer straalt uit dat *"God geen strenge God is om bang voor te zijn, maar eerder een lieve vriendelijke heer die onder ons wil verblijven en een vertrouwelijke vriend wil zijn"*. Verder wordt de katholieke krant *Ons Noorden* gelezen, evenals de *Katholieke Illustratie* en een groot aantal missieblaadjes. De kinderen worden van jongs af aangeleerd te delen - moeder hield de kinderen bij herhaling voor: *"Waar twaalf te eten hebben, is ook ruimte voor een dertiende"* - maar ook aangemoedigd om vooruit te komen, al zijn hun mogelijkheden door hun uitgangspositie voor een belangrijk deel al bepaald en hun kansen dus verre van onbeperkt.

Jeugd jaren op het Friese platteland

Het dorp Nijland, met in het midden op een terp de grote *Sint Nicolaaskerk* uit de twaalfde eeuw, was ooit volledig katholiek, maar inmiddels wonen er al enkele eeuwen overwegend protestanten. Vandaar dat de doop van Johannes plaatsvindt binnen de gemeente Hennaarderadeel in de katholieke kerk toegewijd aan *Sint Martinus*, in de kleine – minder dan 500 katholieken - gemeenschap Roodhuis. Rond 1920 is hier een lagere school gebouwd, toegewijd aan de *Heilige Bonifatius*, de apostel van de Friezen. Het is een kleine school met 3 onderwijzers en zo'n 80 leerlingen, die ondergebracht zijn in 3 lokalen, dus telkens 2 klassen in één lokaal. De parochie en de school van Roodhuis hebben een belangrijke rol gespeeld in het leven van Johannes.

Veel viel er niet te beleven in zijn jeugd. De parochianen wonen zo verspreid dat er nauwelijks of niet sprake is van een verenigingsleven op sportief en cultureel gebied. Het enige waarbij hij zich kan aansluiten is de jongensbond. Hierdoor wordt hij lid van de *Blauwe Knoop* (de blauwe knoop is het symbool van mensen die tegen het gebruik/misbruik van alcohol strijden). Tijdens de bijeenkomsten van de jongensbond gaat er een voor hem onbekende, slechte en tegelijk droevige wereld open: hij hoort over de ellende, verdriet, ruzie en ziekte die drank veroorzaakt binnen gezinnen. En hij hoort er over de priester Alfons Ariëns, die zich inzet om mensen van de drank af te helpen, zodat er weer ruimte ontstaat voor een fijn gezinsleven. Dit spreekt hem zeer aan. Ook de inval van het Duitse leger in Polen, in 1939, raakt hem zeer. Hij ziet de ontsteltenis die de oorlog teweegbrengt bij de

oudere generatie, waaronder zijn ouders. Hij ziet in hun ogen de verwarring, angst en vertwijfeling over de, onzekere, toekomst.

Roeping en opleiding

Wens om missionaris te worden

In die tijd, nog veel meer dan tegenwoordig, bepaalde vooral het milieu van herkomst de keuzen en kansen die men kreeg. Kinderen van landarbeiders traden na de lagere school gewoonlijk in de voetsporen van hun ouders: jongens in die van hun vader en meisjes in die van hun moeder. Al op jonge leeftijd wachtten hen lange werkdagen en vaak zware arbeid. Ook Johannes ziet zijn broers en zussen deze, voorbestemde weg volgen. Zelf heeft hij er wel eens van gedroomd om onderwijzer te worden, maar op een bepaald moment wordt hij zich bewust dat hij een heel andere wens koestert. In zijn eigen woorden: *“In de zomer van 1940, ik was 9 jaar en zat in de vierde klas, viel mijn oog op een missiefolder van de paters Scheutisten. Zij herdachten dat hun medebroeder bisschop Ferdinand Hubertus Hamer in 1900 op gruwelijke wijze, tijdens de Bokseropstand in China, werd vermoord. Dit greep mij aan en ik wist op dat moment dat ik missionaris en martelaar wilde worden”.*

Eerst houdt hij dit besef en inzicht een tijdlang voor zichzelf. Hij is zich terdege bewust dat zijn wens afwijkt van de gewone, voorbestemde weg en hij worstelt met de gedachte dat zijn wens de financiële draagkracht van zijn ouders vrijwel zeker te boven gaat en mogelijk ten nadele kan uitpakken van zijn broers en zussen. Geleidelijk wordt echter binnen het gezin duidelijk dat Johannes andere plannen heeft voor zijn leven en daar blijkt niet het minste bezwaar tegen te bestaan, noch van de kant van zijn ouders noch van de kant van zijn oudere broers en zussen.

Besloten wordt dat Johannes na de lagere school eerst een jaar naar de ulo in Bolsward zal gaan, omdat de kennis opgedaan in het kleine schooltje van Roodhuis, waar één onderwijzer steeds les moest geven aan twee klassen tegelijkertijd, onvoldoende basis vormde voor de verdere opleiding tot priester.

Inmiddels is er, door bemiddeling van een zoon van de buurman, contact gelegd met de directeur van het *kleinseminarie Sint Paul* in Arcen. Hij wordt

aangenomen als student voor het studiejaar 1944-1945. Vanwege de oorlog wordt dat echter een jaar later en wordt het verblijf op de ulo in Bolsward met een tweede jaar verlengd.

Opleiding tot priester

Jongensinternaat Sint Paul in Arcen (1945-1951). In het eerste naoorlogse jaar begon Johannes met ongeveer 30 andere leerlingen aan de eerste klas van het kleinseminarie. Naast scholing wordt veel waarde gehecht aan vorming. De leerlingen worden tevens steeds aangemoedigd om zelfstandig te leren denken, doordachte standpunten te formuleren en die, zo nodig, te verdedigen, maar daarbij ook open te staan voor opbouwende kritiek. *Sint Paul* was niet zomaar een school, maar een seminarie. Liturgie speelt een belangrijke rol: dagelijks naar de mis, tijd voor gebed, lezen van de Bijbel en boeken over het leven en lijden van heiligen.

Het noviciaat: 1951-1952. Het noviciaat is bedoeld om goed te leren begrijpen en in te voelen wat de voorwaarden en consequenties zijn van de keuze voor het priesterschap en de daarmee verbonden *drie religieuze geloften*: celibatair leven, armoede en gehoorzaamheid.

Aan het begin van het noviciaat krijgen de novicen een nieuwe naam – Johannes gaat dan frater Hubertus heten – en nieuwe kleding – toog en bijhorende zwarte sjerp – en aan het eind leggen zij tijdelijk, namelijk voor één jaar, de drie religieuze geloften af.

Sint Pius seminarie en universiteit Würzburg: 1952- 1957. In Würzburg heeft Johannes zich door een studie van 5 jaar filosofie en theologie verder voorbereid op een pastorale taak als missionaris van Mariannhill. De studie zelf vindt plaats aan de *Julius Maximilian Universiteit* van Würzburg. Buiten de lesuren verblijven de studenten van Mariannhill, waaronder Johannes, op het *Sint Pius seminarie*, ongeveer een half uur lopen van de universiteit. In het derde jaar van zijn opleiding in Würzburg, in 1955, legt Johannes de eeuwige geloften af.

Priesterwijding op 21 juli 1957. Op 21 juli 1957 wordt Johannes, samen met 3 andere studenten van *Sint Paul*, in Groningen tot priester gewijd. Voor alle 4 gaat op dat de moeder jong overleden is en dus niet aanwezig is bij deze plechtigheid.

Sinds 1946 is Frans al de achtste priesterzoon in de parochie Roodhuis. De ontvangst en het feest in de parochiegemeenschap van Roodhuis zijn daar echter zeker niet minder om.

Het werk als priester en missionaris

Het werk als priester: 1957-1968

Johannes start zijn loopbaan als priester op *Sint Paul* en wel als prefect van de juvenisten, jongeren van 13 tot 17 jaar die in opleiding zijn voor broeder. Zijn taak omschrijft hij als volgt: *"Jongeren, ieder met zijn eigen talenten, mogelijkheden en wensen, helpen in deze belangrijke periode van hun leven zichzelf steeds beter te leren kennen"*. Hij doet dit werk 7 jaar, met veel plezier.

In september 1964 neemt Johannes afscheid als prefect van het juvenaat, in de hoop als missionaris naar Zuid-Afrika te kunnen gaan. Vanwege het *apartheidssysteem* laat Zuid-Afrika op dat moment echter geen priesters toe.

Geheel onverwacht krijgt hij een verzoek om kapelaan te worden in Amsterdam Zuid, namelijk in de *Vredesparochie* in De Pijp. Zijn eerste gedachte is dat dit absoluut niets voor hem is. *"Wat heeft iemand die opgegroeid is op het Friese platteland, vanaf zijn veertiende steeds in de besloten gemeenschappen van een klein- en grootseminarie heeft geleefd, zonder noemenswaardige contacten met de buitenwereld, in Amsterdam te zoeken?"* Na enkele dagen begint hij er echter te twijfelen: *"Waarom eigenlijk niet?"* Een en ander kristalliseert zich geleidelijk uit in de vraag: *"Zou het zelfs niet bijzonder goed voor je kunnen zijn om het onmogelijke, het onzekere aan te durven?"* Het wordt dus Amsterdam. Johannes vervult er pastorale taken zoals huis- en ziekenbezoek afleggen, voorgaan in diverse liturgische vieringen, optreden als geestelijke adviseur van het *Katholiek Vrouwen Gilde*, godsdienstlessen verzorgen op een huishoudschool. Er gaat inderdaad een nieuwe, voor hem nog vooral onbekende wereld open.

Inmiddels verkeert de Kerk in een woelige periode, waarin wegen worden gezocht om van een vooral voorschrijvende en gebiedende kerk over te gaan naar een meer uitnodigende kerk, met ruimte voor samen dingen doen en regelen. Deze nieuwe benadering spreekt Johannes zeer aan en hij wil graag meewerken aan de verwezenlijking, maar merkt in Amsterdam – en

later opnieuw tijdens zijn verblijf in Oberhausen - dat niet alle priesters en ook niet alle parochianen er even gemakkelijk in mee konden of wilden gaan.

In 1967 loopt het 3-jarig contract van Johannes af en neemt hij afscheid van de Vredesparochie en Amsterdam. De congregatie heeft hem inmiddels laten weten dat hij als missionaris naar Zuid-Afrika zal gaan. Aangezien nog diverse formaliteiten, waaronder het tijdrovende verkrijgen van een visum, moeten worden afgehandeld, meldt hij zich voor tijdelijk werk aan bij een *priesteruitzendbureau* in Venlo. Op deze manier komt hij in Oberhausen terecht in de *Sint Josefparochie*, waar hij gedurende enkele maanden, de tijd die nodig is om een opvolger te vinden, de overleden pastoor zal vervangen. In de pastorie blijkt geen plaats te zijn en hij gaat inwonen bij een katholieke familie. Hij doet hier de ervaring op *“dat de bewuste pastorale gang naar parochianen vanuit de koele neutraliteit van de pastorie niet helemaal dezelfde is als die vanuit het geroezemoes van een levendig gezin”*. Hij merkt dat deze nieuwe ervaringen zijn opstelling milder en zijn geduld groter maken.

Het werk als missionaris: Zuid-Afrika 1968-1993 en Zambia 1993-2016

In december 1968 gaat Johannes als missionaris naar Zuid-Afrika. Zijn eerste benoeming ligt in Ixopo. Het eerste half jaar gaat zijn tijd vooral zitten in het leren van de Engelse taal en de Zoeloe-taal, en ook in het kennismaken met zijn nieuwe omgeving en het enigszins vertrouwd raken met de cultuur, gewoonten en gebruiken van de Zoeloes. Medio 1969 begint hij met zijn werkzaamheden in Ixopo, en wel als pastoor van de *parochie van de heilige Thomas More en John Fisher*, waar de gelovigen overwegend Zoeloes en kleurlingen zijn, en enkele blanken. Dat werk bestaat enerzijds uit pastorale zorg en anderzijds uit assisterende werkzaamheden op het *Sint Mary's Seminarie*, een kleinseminarie met zo'n 60 studenten. Deze werkzaamheden bestonden in het begin vooral uit surveilleren tijdens de studie en sport, maar na enige tijd gaat Johannes ook als leraar godsdienst en latijn aan de slag.

In 1973 gaat Johannes voor de eerste keer op vakantie naar Nederland. Het is bekend dat bisschoppen en oversten vakanties vaak aangrijpen als gelegenheden om verplaatsingen van personen en wisselingen van werk door te voeren. Johannes is inmiddels 12 jaar – 7 jaar bij de juvenisten in Arcen en 5 jaar bij de seminaristen in Ixopo – onder jongeren werkzaam

geweest, mooi werk maar zijn voorkeur gaat uit naar de pastorale zorg in een parochie.

Ontmoeting met dorpelingen na de eucharistieviering, Kaoma (Zambia)

Hij hoopt na zijn vakantie benoemd te worden tot pastoor in een flinke parochie. Zijn hoopvolle verwachtingen komen echter niet uit want na terugkeer van zijn vakantie blijkt hij aangesteld te zijn tot rector van het Sint Mary's Seminarie. Een dubbele teleurstelling voor Johannes. Het nieuwe werk is niet waar hij op gehoopt had. Maar zeker ook het gegeven dat zijn voorganger op deze positie het niet gered heeft, is een verdrietige ervaring. Zijn voorganger was namelijk de eerste inlandse priester op deze positie. De aanstelling van deze eerste rector van eigen volk, amper een jaar geleden, werd ervaren, beleefd en gevierd als een historisch moment, als een teken van succes van het missiewerk door de jaren heen én als een bijzonder en belangrijk signaal naar het heersende *apartheidsbeleid* van de regering.

Door een ervaren assistent aan te trekken zorgt Johannes ervoor dat hij, naast zijn nieuwe werk als rector, ook zijn oude en vertrouwde werk in de parochie van Ixopo kan blijven doen.

In deze jaren begint het Zuid-Afrikaanse apartheidssysteem en de gevolgen van de hiermee gepaard gaande discriminatie tussen zwart en blank zich steeds nadrukkelijker te manifesteren, vooral ook op scholen. Het meest bekende voorbeeld hiervan is de opstand in Soweto op 16 juni 1976, waarbij duizenden scholieren in verzet komen tegen een wet die scholen verplicht onderwijs in het Afrikaans – de taal van de blanke boeren – te geven. Ook Johannes krijgt er op het Sint Mary's Seminarie mee te maken. Het samenleven met de lokale studenten, maar ook het samenwerken met lokale stafleden wordt er hierdoor niet gemakkelijker op.

Voordat Johannes voor zijn tweede vakantie naar Nederland vertrekt, laat hij de bisschop weten bereid te zijn om na zijn terugkeer door te gaan als rector, maar dat hij het ook niet erg zal vinden om deze positie, na 9 jaar, over te dragen aan een ander. Dit laatste gebeurt, want na zijn terugkeer – begin 1983 – wordt zijn nieuwe werkterrein de *Sint Michael's Mission*. Johannes voelt zich er al gauw op zijn gemak en is blij dat hij, zoals het er dan naar uitziet, deze parochie meerdere jaren zal mogen dienen.

Het loopt echter anders. Op de 3-jaarlijkse vergadering van de leden – broeders en paters – van de Provincie Mariannhill wordt Johannes gekozen als nieuwe *provinciale overste*. Het is niet iets waar hij op heeft zitten wachten, maar hij is van mening dat hij de oproep van zijn medebroeders niet mag weigeren of negeren. Provinciale overste is een bestuursfunctie, hetgeen vooral inhoudt: heel veel organiseren en vergaderen, beslissingen nemen en problemen oplossen. Belangrijk en noodzakelijk werk, maar hij is te veel missionaris om zonder enige vorm van pastorale arbeid te kunnen. Johannes lost dit op door een deel van zijn vrije tijd te besteden aan pastorale zorg. Zo bezoekt hij elke vrijdagmiddag het *Sint Mary's ziekenhuis* om daar pastorale zorg te verlenen. Ook verzorgt hij langere tijd – van 1987 tot 1993 – in het weekend de diensten in de *Sint Kizito parochie* en in de aangrenzende *Sint Xavier parochie*.

Intussen wordt de politieke situatie in Zuid-Afrika steeds schrijnender. Het optreden van de blanke overheerser neemt nog hardere en gewelddadigere vormen aan om de zichtbaar groeiende onrust onder de zwarte bevolking onder controle te houden. Zeer tragisch is dat langzaam maar zeker ook verdeeldheid ontstaat binnen de zwarte gemeenschap zelf, met name onder Zoeloes, waarbij jongeren tegenover hun ouders komen te staan. Ondanks

deze trieste ontwikkelingen gaat het gewone leven toch min of meer zijn gang en langzaam maar zeker komen er tekenen van een keer ten goede. Steeds meer mensen raken ervan overtuigd dat het apartheidssysteem niet langer houdbaar is. Een historisch moment is 11 februari 1990 wanneer Nelson Mandela als vrij man de gevangenis verlaat.

Missiepost Kaoma (Zambia): een plek waar de mensen uit de omgeving water halen, elkaar ontmoeten, bijpraten en nieuwtjes uitwisselen

Na tweemaal herkozen te zijn als provinciale overste loopt, in 1993, de laatste termijn voor Johannes ten einde. Zeker niet altijd even gemakkelijke jaren. Een mooi moment is de aankondiging dat hij opgevolgd zal worden door een inheemse pater. De parochianen van Sint Kizito en Sint Xavier hopen vurig dat Johannes, na de beëindiging van zijn ambtsperiode als provinciaal, verder zal kunnen gaan als hun pastoor, maar dan fulltime. Ook Johannes vindt dit een aanlokkelijk idee. Opnieuw loopt het echter anders.

Johannes krijgt het verzoek om de missie in Zambia, enkele jaren eerder daar van start gegaan, te gaan versterken.

In 1993, na zijn vakantie in Nederland, gaat Johannes naar Zambia, naar de *parochie Mungwi*. Dit is een betrekkelijk klein dorp, bewoond door de Bemba – die Johannes als hartelijk, gemoedelijk en geduldig typeert - op ongeveer 900 kilometer afstand van de hoofdstad Lusaka. Eind 1993 wordt door het algemeen bestuur besloten dat de kleine gemeenschap – 5 leden en enkele kandidaat-leden – een eigen provincie gaat vormen en Johannes wordt benoemd als provinciale overste. Voor de verdere opleiding – filosofie en theologie - van de kandidaat-leden wordt aansluiting gezocht bij bestaande instituten in en nabij Lusaka. Ook de huisvesting van de studenten wordt aldaar geregeld. Uiteraard wordt van de Mariannhillers verwacht dat zij een eigen inbreng in de desbetreffende opleidingen gaan leveren. Dat gebeurt ook: Johannes geeft jarenlang Latijnse les aan de filosofiestudenten.

Begin 2003 wordt Johannes voor de derde keer – de eerste keer was in 1993 en de tweede keer in 1996 - tot provinciale overste gekozen. Het nieuwe provinciale bestuur bestaat, naast Johannes, uitsluitend uit jonge leden. In 2006 loopt zijn termijn af en wordt hij opgevolgd door een Zambiaanse medebroeder. Voor het eerst bestaat het dan nieuw gekozen provinciaal bestuur uitsluitend uit Zambiaanse medebroeders. Inmiddels zijn in de afgelopen jaren diverse parochies overgenomen, als eerste – in 1999 - de parochie Kaoma, 400 kilometer ten westen van Lusaka. De nieuwe provinciale overste vraagt Johannes om als assistent in de parochie Kaoma aan de slag te gaan. Dat doet hij, ook al verwacht hij dat hij inmiddels te oud is om de taal – het siLozi – nog te leren. Uit eerdere bezoeken aan Kaoma, in zijn hoedanigheid van provinciale overste, weet hij namelijk dat hij zich daar met het Engels redelijk kan redden.

Tijdens een van die eerdere bezoeken aan de parochie Kaoma klopte de voorzitter van het parochiebestuur aan bij Johannes met het verzoek om financiële hulp vanuit Nederland om het kerkgebouw te vergroten. Johannes is echter goed op de hoogte van de veranderingen die zich in Nederland hebben voorgedaan en hij weet dat er inmiddels veel meer bereidheid is om geld en andere hulp te geven voor sociale doelen en vooruitgang, dus voor scholen en klinieken, dan voor religieuze projecten. Hij belooft daarom niet meer dan dat hij zal informeren of er mogelijkheden zijn.

Hij durft deze vrij vage belofte te doen omdat hij wat eerder heeft vernomen dat de Bouma-familie in Nederland een mooi initiatief heeft genomen. Zijn 4 jongste broers dromen er namelijk van een eenmalig project in Kaoma te realiseren: ze willen eigenhandig een gebouw in Kaoma neerzetten ten gunste van de minderbedeelden. De wijdere familie Bouma is zo enthousiast dat de benodigde financiële zekerheid gewaarborgd is. Het project raakt bekend onder de naam *BmB: Bouwen met Bouma's*. In 2006 bouwen de broers Bouma, met plaatselijke ondersteuning, het gebouw. De lokale bevolking stelt voor dit gebouw naar de moeder van Johannes te noemen en daarmee krijgt het de naam *Regina House*. Het BmB-project blijkt overigens niet eenmalig. Het enthousiasme voor dit project verspreidt zich ook buiten de familie Bouma, over een groot deel van Friesland en zelfs daarbuiten.

Definitieve terugkeer naar Nederland en Sint Paul

In 2016 keert Johannes, na 48 jaar in Afrika werkzaam te zijn geweest, definitief terug naar Nederland en *Sint Paul*. Hij is blij met de accommodatie en verzorging die hem in Arcen geboden wordt.

Hij kijkt in dankbaarheid op zijn leven terug. Dit leven heeft zich afgespeeld in twee werelden, Nederland en Afrika. Aan beide kanten is tijdens zijn leven veel gebeurd. Zijn familie in Friesland is met nieuwe generaties uitgebreid, maar van zijn eigen broers en zussen zijn er inmiddels enkele overleden. De verbondenheid met zijn familie is, ook of juist door zijn perioden in Afrika, eerder groter dan kleiner geworden. Hij is zeer te spreken over en dankbaar voor de onvoorwaardelijke morele en financiële steun die hij steeds, vanaf het moment dat hij kenbaar maakte missionaris te willen worden, van zijn familie heeft gekregen.

Pijnlijk voor hem zijn de veranderingen die zich in Nederland, met name vanaf de jaren zestig, in de religieuze beleving hebben voorgedaan. Zowel de kerken als de kloosters zijn leger geworden en hebben voor een deel zelfs een andere bestemming gekregen. Dit doet hem terugdenken aan een lezing van Karl Rahner, Jezuïet en een van de voormannen van de "*nieuwe theologie*", die hij vele jaren geleden bijwoonde op de universiteit van Würzburg. In die lezing vertelt Rahner dat de kerk voor de opgave staat om zich van een voorschrijvende en dicterende kerk te ontwikkelen naar een

uitnodigende kerk, waarin samen met de gelovigen naar een (nieuwe) weg wordt gezocht. Rahner voorzag toen al dat lang niet iedereen hier even gemakkelijk in mee zou kunnen gaan. Met name het grote aantal medebroeders dat in dit proces het zicht op hun idealen is kwijtgeraakt en is uitgetreden, ervaart Johannes als zeer pijnlijk.

Tot zijn vreugde ziet hij elders, en dan met name in zuidelijk Afrika, een andere ontwikkeling. In zijn woorden: *"Gelukkig staat daar een groeiende, enthousiaste en toegewijde jongere generatie religieuzen van Mariannhill klaar om onafgemaakte opdrachten over te nemen en andere uitdagingen op zich te nemen, verrijkt met nieuwe inzichten en uitzichten om zo goed mogelijk tegemoet te komen aan de noden van de hedendaagse mens"*. Johannes is dankbaar dat hij hieraan een, zoals hij het zelf formuleert, *"bescheiden bijdrage heeft mogen leveren"*.

2. Sido van der Werf

Milieu van herkomst

Sido is geboren op 8 november 1936 in de provincie Friesland. In Nieuwebrug, een klein dorp met zo'n 200 inwoners, behorend tot de gemeente Heerenveen. Zijn ouders hadden er een boerderij.

Het gezin bestond, naast vader en moeder, uit 11 kinderen, 8 jongens en 3 meisjes. Sido was hun op twee na jongste kind. Op dit moment – 2023 – leven alleen Sido en zijn jongste zus nog.

Sido heeft een groot deel van zijn lagerschooltijd doorgebracht in Heerenveen. Alleen de twee laatste jaren heeft hij, na de verhuizing van het gezin van Heerenveen naar Nijland – een dorp met vooral protestanten - afgemaakt op de katholieke lagere school van Roodhuis. Zoals toen heel gewoon was, zeker in boerengezinnen, werd Sido al jong ingeschakeld bij het werk op de boerderij. Zo hielp hij al op jonge leeftijd mee bij het melken van de koeien.

Roeping en opleiding

Wens om erop uit trekken en te pionieren

Het was in die tijd bij katholieke boerengezinnen min of meer gebruikelijk dat de oudste zoon voorbestemd was om de boerderij over te nemen en dat de tweede, of een volgende, zoon priester werd. Een oudere broer van Sido was al deze richting opgegaan en zat inmiddels op het kleinseminarie van de Wereldheren in Apeldoorn, met als ideaal om later ergens in Nederland benoemd te worden als kapelaan of pastoor. Een dergelijk perspectief sprak Sido totaal niet aan. Hierbij speelde zeker een rol dat hij in zijn jeugd, op

weg naar school, vrijwel elke dag langs de kerk en pastorie kwam. *“Wat me dan opviel en wat ik nooit meer zal vergeten, is dat de gordijnen van de pastorie vrijwel altijd gesloten waren en bleven”*. In zijn beleving een nogal naar binnen gerichte, steriele bedoening, terwijl hij veel meer als ideaal had om... *“naar buiten te gaan, er op uit te trekken, te pionieren, als missionaris het oerwoud in te trekken...”*

Dit beeld van missionaris had hij zich gevormd door diverse missieblaadjes te lezen en door de verhalen die hij hoorde binnen zijn familie, onder andere van een neef die pater was van de congregatie Missionarissen van Mill Hill.

Alhoewel Sido al op jonge leeftijd de wens had om naar de missie te gaan en te pionieren, hield hij er rekening mee dat zijn ouders niet over de financiën beschikten om 2 van hun kinderen voor priester te laten studeren. Vandaar dat hij probeerde te wennen aan het idee dat zijn toekomst mogelijk niet in de missie, maar op de boerderij zou kunnen liggen. Dat probeerde hij wel, maar het lukte hem niet en tijdens de laatste klassen van de lagere school sprak hij steeds duidelijker en luider uit dat hij maar één ding echt wilde, namelijk missionaris worden.

Al goed bekend met Mariannhill en klein seminarie Sint Paul

Een oom van Sido - Swuitbertus van der Werf - was lid van de congregatie Missionarissen van Mariannhill. Deze oom zou later, namelijk van 1957 tot 1964, de tweede Nederlandse Provinciaal worden, maar was op dat moment rector van het kleinseminarie Sint Paul in Arcen. Bovendien woonde Sido in Nijland naast een gezin waarvan één van de zonen, namelijk Jan Bouma, toen al enkele jaren op het kleinseminarie van Sint Paul zat.

Het werd dus Mariannhill. Zijn oom liet weten dat Sido na Pasen 1949 op Sint Paul verwacht werd om in te stromen in de voorbereidende klas. Aangezien 2 oudere broers van Sido op dat moment als soldaat in Indonesië verbleven kon zijn vader hem, vanwege het werk op de boerderij, nog niet missen. Afgesproken werd daarom dat Sido het werk op de boerderij zou combineren met het volgen van bijlessen in Frans en Latijn – zo kreeg hij bijvoorbeeld gedurende 6 weken bijles in Latijn van Jan Bouma toen die met de zomervakantie thuis was in Nijland - en vervolgens in september 1949 direct zou instromen in de 1^e klas van het kleinseminarie. Dit bleek, mede omdat hij makkelijk leerde, geen probleem. Sido heeft de opleiding van het

kleinseminarie in 6 jaar voltooid, ondanks dat hij in de 4^e klas 4 maanden moest verzuimen vanwege tuberculose (tbc).

Noviciaat in Eijsden en groot seminarie in Brig en Würzburg

In 1955 volgde het noviciaat. Sido maakte deel uit van de tweede lichting novicen in Eijsden. Door de groei van de congregatie was het namelijk niet langer mogelijk alle seminaristen, juvenisten en novicen onder te blijven brengen op Sint Paul in Arcen. Vandaar dat de congregatie begin 1954 het kloosterpension van de Franse zusters Franciscanessen in Eijsden overnam en daarin, vanaf 1955, het noviciaat onderbracht. Het noviciaat is een jaar waarin kandidaat-religieuzen reflecteren op de vraag of zij kunnen en willen voldoen aan de voorwaarden en consequenties die verbonden zijn aan de keuze van het priesterschap en de daarmee verbonden drie religieuze geloften: celibatair leven, armoede en gehoorzaamheid.

Na het noviciaat ging Sido naar het grootseminarie in Brig (Zwitserland) en in Würzburg (Duitsland). Het eerste jaar, 1956, studeerde hij filosofie in Brig, de stad waar honderd jaar eerder de oprichter van Mariannhill - abt Franz Pfanner - studeerde en tot priester werd gewijd. In 1957 -1961 deed Sido vervolgens de studie theologie in Würzburg. De studie zelf vond plaats aan de *Julius Maximilian Universiteit* van Würzburg. Buiten de lesuren verbleven de studenten van Mariannhill, waaronder Sido, op het *Pius seminarie*, ongeveer een half uur lopen van de universiteit.

Priesterwijding in 1961

In 1961 werd Sido, tezamen met 4 andere Mariannhillers (Joost Hafmans, Johan van der Heijden, Nico Smit, en Wim Peeters), in de kerk van Arcen door bisschop Moors van Roermond tot priester gewijd.

Werk als missionaris in Papoea Nieuw Guinea

Sido heeft vrijwel zijn hele werkzame leven, van 1964 tot 2017, als missionaris doorgebracht in Papoea Nieuw Guinea (PNG). Hij kreeg direct na zijn priesterwijding te horen dat hij ingezet zou worden als missionaris in Papoea Nieuw Guinea, wat toentertijd nog Australisch Nieuw Guinea heette. Deze benoeming kwam toch wel als een verrassing voor hem. *"Ik weet niet hoe dat toentertijd precies gegaan is, dat werd van hogerhand zo besloten. Natuurlijk spraken wij onderling wel eens over wat wij zouden gaan doen na*

onze priesterwijding. Wij waren het erover eens dat ik waarschijnlijk zou gaan doorstuderen en dat Nico Smit direct naar de missie zou gaan. Maar precies het omgekeerde gebeurde. Nico bleef in Nederland en ik ging vrijwel meteen naar de missie”.

Hoewel Sido direct na zijn priesterwijding te horen kreeg dat hij naar de missie in PNG zou gaan, vertrok hij echter pas in september 1962. In het tussenliggende jaar was hij 4 maanden werkzaam in een parochie in Den Haag en volgde hij diverse cursussen ter voorbereiding op zijn uitzending naar de missie in PNG. Deze missie betrof het vicariaat Lae.

Het vicariaat Lae in PNG

De oorsprong van de *Congregatie Missionarissen van Mariannahill* (CMM) ligt in Zuid-Afrika. Ten tijde van het apartheidsregiem werd het echter steeds lastiger voor paters van deze congregatie om toegang tot dit land te krijgen. Vandaar dat bij het Vaticaan een verzoek werd ingediend om een nieuw missiegebied toe te wijzen. Dit verzoek is gehonoreerd: in juni 1959 heeft Paus Johannes de 23^e namelijk het vicariaat Lae – bestaande uit de provincie Morobe, in oppervlakte vergelijkbaar met Nederland - toegewezen aan CMM. Dit hele gebied had op dat moment – 1959 - nog geen 190.000 inwoners. Daarvan woonden er toen ongeveer 13 duizend in Lae, een havenstad aan de Huon Baai, en nog eens ongeveer 5 duizend in de dorpen Wau en Bulolo, in het bergachtige binnenland gelegen. Onder de 190.000 inwoners bevonden zich nog geen 2.000 katholieken.

De eerste lichte van 4 CMM priesters - Gerard Hafmans, Bert Kempkes, Henry van Lieshout en Ton Mulderink - kwam in de lente van 1960 aan in Lae. Deze 4 hebben in 2 teams, elk begeleid door plaatselijke dragers, hun nieuwe missiegebied grondig verkend, op zoek naar mogelijke plaatsen voor het opzetten van een missiestatie.

Het werd hen echter al spoedig duidelijk dat de Lutheraanse Missie in het hele gebied aanwezig was en, tot in het kleinste gehucht toe, goed geworteld was. Ongeveer 95 procent van de inwoners behoorde tot de Lutherse Kerk. Inmenging in deze situatie vond men geen optie. Men besloot de nadruk te leggen op de verdere ontwikkeling van de reeds aanwezige katholieken, ook al waren er dat niet zo veel. Daarmee kwam de prioriteit te liggen op (lager en technisch) onderwijs en dus op het bouwen én doen functioneren van scholen. Deze keuze maakte dat de terughoudende of zelfs afhoudende opstelling van de Lutheranen geleidelijk aan veranderde in een

coöperatieve houding. Dit was de situatie toen, in 1961 en 1962, de tweede lichting CMM'ers, waaronder Sido, naar PNG vertrok.

Op weg tussen Wauwaka en Piwi

Eerst het onderwijzersdiploma halen in Australië

In totaal ging het bij deze tweede lichting om een 10-tal personen, waarvan de meesten direct naar PNG gingen. Twee van hen, Sido en Joost Hafmans, gingen niet rechtsreeks naar PNG, maar zetten eerst koers naar Australië. Zij maakten de overtocht op een vrachtboot, die onderweg in talrijke havensteden – onder andere Marseille, Genua, Aden, Adelaide en Brisbane - aanmeerde, waardoor de oversteek ruim twee maanden duurde. Zij kwamen eind 1962 in Australië aan en verbleven daar ruim 1 jaar met als doel om beter Engels te leren en om het onderwijzersdiploma te halen. De opleiding tot onderwijzer, een verkorte versie van de Kweekschool, werd gevolgd op het *Teachers Training College* van de Broeders Maristen in Sydney.

Onderwijzer in Lae (1964)

In januari 1964 gaat Sido naar Lae. Vóór de komst van de Mariannhillers naar Lae waren de Passionisten uit Australië actief in dit gebied. Door de toewijzing, in 1959, van het vicariaat Lae aan CMM zijn 2 lagere scholen en een pastorie in Lae, gebouwd door de Passionisten, beschikbaar gekomen voor de Mariannhillers. De pastorie was al snel te klein voor de groeiende groep Mariannhillers. Buiten de stad, in het oerwoud, is toen een stuk grond gekocht en daarop is vervolgens *de Sint Joseph's statie* tot ontwikkeling gebracht. Een van de eerste bouwwerken, door broeder Leo Trommelen met hulp van inheemse krachten gerealiseerd, was een woning - *"Een rijtje kamers met elk een deur naar buiten"* - waarin 10 personen ondergebracht konden worden. Het was, voor westerse begrippen, een vrij primitieve behuizing: betonnen vloeren, wanden van plaatwerk, een zinken dak, voorzien van een toilet maar niet van een douche. *"Eten, vooral zoete aardappelen, deden we buiten en we wasten ons in de beek die over het terrein liep"*.

Het eerste jaar van zijn werkzame leven als missionaris was Sido onderwijzer van de tweede klas op een van de al aanwezige lagere scholen in Lae. Met een busje, gereden door één van de Mariannhillers, ging Sido elke dag van de statie naar Lae, door de week om les te gaan geven en zondags om de mis op te dragen. Zijn lessen, evenals zijn pastorale werkzaamheden zoals het verzorgen van liturgische diensten, gebeurden in Pidgin Engels... *"Een soort steenkoolengels dat ontstaat in situaties waarin mensen met verschillende moedertalen met elkaar gaan communiceren"*.

Onderwijs bevorderen op de Siassi eilanden, 1965-1968

In 1962 waren de Siassi-eilanden, een groep van 16 eilanden tussen het vasteland en Nieuw Brittannië, op een afstand van ongeveer 2 dagen varen van Lae, afgescheiden van het vicariaat Rabaul en overgedragen aan het vicariaat Lae.

Na 1 jaar les te hebben gegeven in Lae werd Sido naar dit, voor de Mariannhillers, vrij nieuwe missiegebied overgeplaatst. Zijn opdracht was niet alleen of zelfs niet zozeer om daar als missionaris, dus pastoraal actief te zijn, maar vooral om onderwijs te stimuleren en te faciliteren. Dit hield meer in dan alleen lesgeven. Ook het opzetten van het onderwijs, waaronder het zorgen dat er scholen en huizen voor de onderwijzers kwamen, vormde een wezenlijk onderdeel van zijn werk. Ook op de Siassi eilanden was de

Lutherse Kerk duidelijk aanwezig. De Mariannhillers waren vooral actief op 3 van de Siassi eilanden. Sido woonde met enkele andere Mariannhillers op één van de eilandjes. Met een kleine boot – een prauw – gingen zij naar de andere eilanden.

Er bestonden echter ook zeer geïsoleerde posten. Zo moest Sido op een gegeven moment een collega missionaris vervangen die op vakantie ging naar Nederland. Een missieboot bracht hem naar deze post, Aupwel geheten. *“Die plek was zeer afgelegen. Er was vrijwel niets dan oerwoud. Er woonden ongeveer 400 mensen, in huisjes gebouwd met materialen die het oerwoud levert. En ook een klein schooltje. Er was geen telefoonverbinding. Eens in de 2 of 3 maanden kwam de missieboot voor de bevoorrading. Dat was echt pionieren”*. Op een gegeven moment liep Sido een ontsteking op in zijn been, die zich zo ernstig ontwikkelde dat hij 2 weken later niet meer kon lopen en werken. Er was echter in de verre omtrek geen enkele dokter aanwezig. Ongeveer 1 dag verderop was wel een Lutheraanse missiepost met een Australische verpleegster. Sido heeft daar toen iemand heen gestuurd met de boodschap dat hij dringend medische hulp nodig had en of ze hem daarom met hun boot konden ophalen. Dat is ook gebeurd. De ontsteking was inmiddels echter al zo ver gevorderd dat de verpleegster, daar ter plekke, niets voor hem kon doen. Wel is toen geregeld dat Sido de volgende dag met een Chesna naar Lae werd gevlogen. Daar, in het ziekenhuis, hebben de artsen hem volledig genezen.

Kapelaan in Lae, 1968 - 1978

In 1968 wordt Sido aangesteld als kapelaan in de hoofdparochie – Sint Mary's parochie - van Lae. Ook nu is zijn taakstelling duidelijk breder geformuleerd dan alleen het uitvoeren van parochie- of pastoraal werk. Ook als kapelaan heeft hij de opdracht om te ervoor te zorgen dat het onderwijs goed georganiseerd is en dat de scholen goed lopen. Hij blijft ook actief als onderwijzer: hij geeft op 6 scholen godsdienstlessen. Inmiddels begint het werken in het warme en vochtige zeeklimaat zijn tol te eisen: Sido krijgt veel last van eczeem. Vandaar dat hij een andere werkplek krijgt, verder in het binnenland en hoger in de bergen, waar het klimaat minder warm en minder vochtig is.

Pastoor in Wau en Bulolo en omstreken, 1978-1993

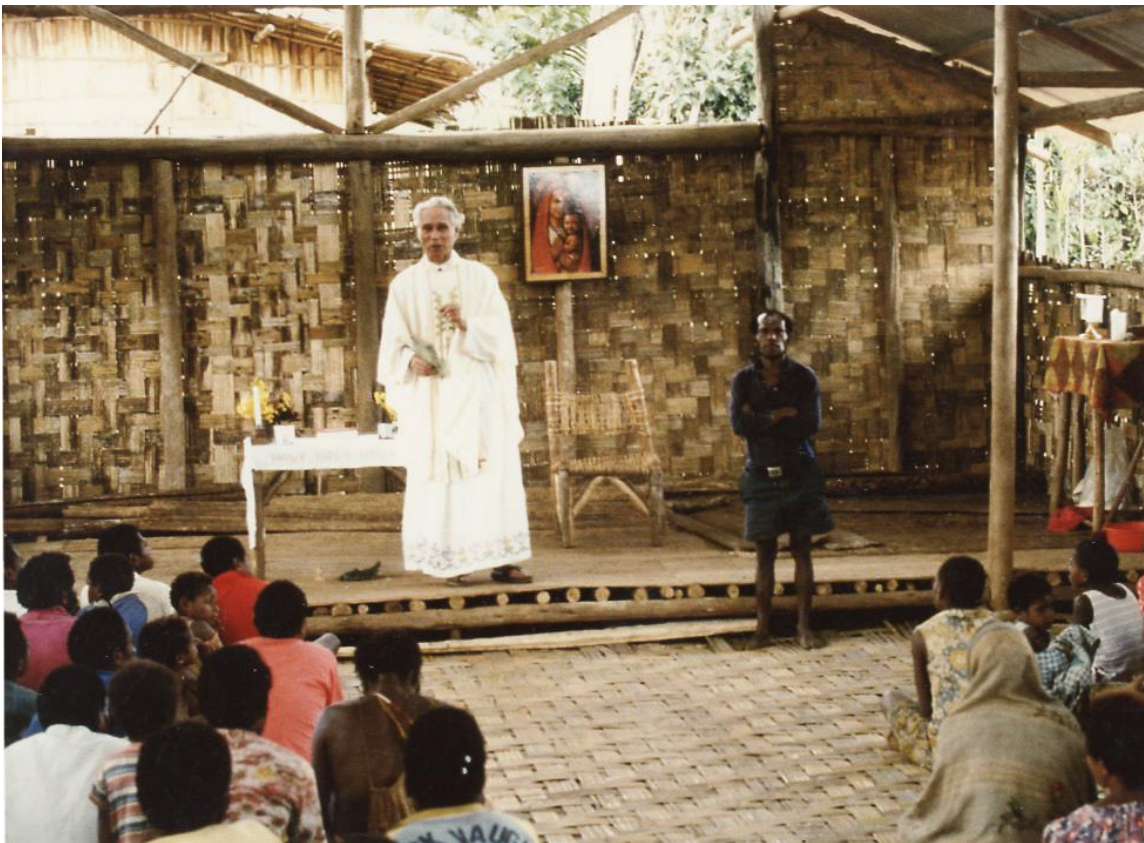
In 1978 wordt Sido pastoor in Wau en Bulolo – deze 2 dorpen liggen ruim 20 kilometer van elkaar - en omgeving. Ook zijn werk als pastoor hield weer van alles in en dus duidelijk meer dan alleen pastorale taken. Zo heeft hij ook als pastoor weer scholen gebouwd, onder andere de Mariannhill lagere school in Wau in de jaren tachtig. *"Ik ging in Bulolo bij een houtzagerij hout kopen en hielp ook zelf mee bij het sjouwen en bouwen. Ons werk beschrijven als "zieltjes winnen" vonden wij afschuwelijk en eigenlijk een belediging. Daarmee deed – en doet - men absoluut geen recht aan ons werk. Wij kwamen een belangrijke boodschap verkondigen, zo zagen wij dat als missionarissen. En wij waren ervan overtuigd dat we meer te bieden hadden dan de Lutheranen. We brachten de ware kerk, daar geloofden we nogal vast in. Bovendien brachten we de sacramenten, iets wat de Lutheranen niet hadden, én we zorgden voor onderwijs. Dat was zeer belangrijk in de situatie toentertijd: het land was net, in 1975, onafhankelijk geworden, maar de hele opbouw moest nog plaatsvinden. Er waren toentertijd nog nauwelijks scholen in het gebied. Onze Kerk bood daarmee ook een weg naar verdere ontwikkeling van mensen en gemeenschappen".*

Deze aanpak sprak zeer duidelijk aan. Veel mensen, ook van het platteland en zelfs uit heel andere, verder weggelegen streken, kwamen hierop af ... *"omdat hun honger naar vooruitgang groot was én ze merkten dat de kerk een stap naar die door hen gewenste vooruitgang en ontwikkeling was".* En – omgekeerd - zorgde dit ervoor dat Sido, vaak op uitdrukkelijk verzoek van de mensen zelf, verder het binnenland in kon trekken, zelfs tot in gebieden waar nog helemaal geen missie was en die officieel nog maar amper als "onder controle van de overheid" en dus als veilig bekend stonden.

Zo heeft hij buitenstatie Menyamya gesticht op ongeveer 80 kilometer van Wau. De toegang tot dat gebied was moeilijk, zowel door het ontbreken van goede wegen als door het ontbreken van een gemeenschappelijke taal. Ook met een Mitsubishi 4-wheel drive is lang niet alles en iedereen bereikbaar, dus er moeten grote afstanden te voet worden afgelegd. Tochten van 5 dagen lopen heen en 5 dagen terug.

Dit betekent dat Sido vaak langere tijd van huis was en dan ergens onderweg moest overnachten. *"Dat was eigenlijk nooit een probleem. Er was vrijwel altijd wel een gastenhuis beschikbaar. Daar moet je je niet te veel van voorstellen, dat waren eenvoudige hutten met nauwelijks voorzieningen –*

een bed was niet meer dan een hoop takken - maar wij hadden wel onze eigen dekens en spullen voor een paar weken bij ons. Mensen betrokken ons graag bij hun doen en laten, al was het lang niet altijd eenvoudig om met elkaar te communiceren. Er zijn meer dan 800 verschillende Papoea talen. En de mensen in die afgelegen gebieden spraken alleen hun eigen Papoea taal. Bij de mensen in Menyamya was dit de Anga taal”.

De preek in Wauwaka wordt vertaald door de catechist Natahan

Terug naar de parochie Sint Mary's in Lae, 1993-2003

In 1993 wordt Sido voor de tweede keer aangesteld in de parochie Sint Mary's. Hij volgt daar een Canadese pater op die terugkeerde naar zijn geboorteland. Sido was in de veronderstelling dat hij iets nieuws mocht beginnen in Lae, maar dat liep dus anders "Nee, ik bleek terug te moeten naar Sint Mary's". Hij verricht hier weer vooral dezelfde werkzaamheden als tijdens zijn eerste benoeming (1968-1978) in deze parochie.

Sint Steven's parochie en Markham Valley, 2003-2017

In 2003 wordt Sido overgeplaatst naar de Sint Steven's parochie. Deze parochie, gelegen aan de rand van Lae, strekte zich ongeveer 150 kilometer uit over het platteland van Markham Valley. *"Dit is een heel andere parochie dan Sint Mary's. In Sint Mary's gaat het om parochianen die al aan het stadsleven gewend zijn en om een mix van buitenlanders – vooral Australiërs - en inheemsen, van armere en rijkere, meer en minder geschoolde mensen. In Sint Steven's ging het om een typische volksparochie met enkel en alleen inheemsen. Een parochie die bovendien snel groeide door een continue instroom vanuit het achterland naar de stad. De mensen waren weinig ontwikkeld, ze waren arm, bouwden hun eigen krotjes en zij moesten nog leren dat de manier van leven in de stad heel anders was dan zij gewend waren. En dat begon er al mee dat moesten leren te communiceren in een andere taal dan ze gewend waren. Ze moesten dus (Pidgin) Engels leren".*

Ook hier was Sido dus weer druk met onderwijs en opbouwwerk. Bij het onderwijs ging het niet langer alleen om de lagere school, maar ook om de 2 á 3 jaar voorschoolse opvang, die inmiddels voorafging aan de lagere school.

Sido is vanaf 2003 tot zijn terugkeer naar Nederland in 2017 in de Sint Steven's parochie werkzaam geweest.

Terugblik op het eigen leven en werk als missionaris

Sido kijkt met een tevreden gevoel terug op zijn werkzame leven als missionaris in PNG.

"We hebben een duidelijke bijdrage geleverd aan de verspreiding van het Geloof en de waarden waar het Geloof voor staat. Zo schat ik in dat ik in de 15 jaar dat ik pastoor was in Wau en Bulolo tussen de 2.000 en 2.500 mensen heb gedoopt. Maar zeker ook van groot belang is de bijdrage die we geleverd hebben aan het lager en technisch onderwijs van de mensen, en die bijdrage begon ermee dat we zorgden dat er scholen en (huizen voor) onderwijzers kwamen. De regering heeft ons regelmatig verzocht ook een bijdrage aan het hoger (beroeps)onderwijs te leveren. Onze bisschop heeft dit steeds afgehouden, niet alleen vanuit de overtuiging dat het ons zowel aan de hiervoor benodigde financiële middelen als aan de mensen met de hiervoor benodigde kennis en kwaliteiten ontbrak, maar zeker ook vanuit de overtuiging dat er eerst en vooral behoefte was aan basisonderwijs en aan

ambachtsscholen. Er was een schreeuwende behoefte aan ambachtslieden zoals timmerlieden. Daar gaven wij prioriteit aan. Daarmee hebben we een basis gelegd voor de verdere ontwikkeling van de mensen en het gebied. Het gebied zit in de lift, maar vergeleken met de welvaart hier is het gebied nog arm en minder ontwikkeld. Zo is er in veel gebieden nog geen of alleen een slecht functionerend internet. Daar staat tegenover dat de mensen hier in Europa ook wel het een en ander zijn kwijtgeraakt, zoals bijvoorbeeld de binding met en kennis van de natuur”.

Sido is van mening dat hij een zeer mooi en gevarieerd takenpakket had als missionaris en dat dit werk ook hemzelf verrijkt heeft.

Dat wil niet zeggen dat hij zijn leven als missionaris altijd gemakkelijk vond. De keuze voor het priesterschap heeft, met name via de drie geloften, duidelijke consequenties voor het verdere leven. Sido geeft aan dat de gelofte van armoede weinig problemen heeft opgeleverd. Iedereen om hem heen in PNG was arm. En de bisschop had goed oog voor wat zijn mensen nodig hadden. De gelofte van gehoorzaamheid was lastiger. De keuzen die hoger in de organisatie voor hem gemaakt werden strookten zeker niet altijd met zijn eigen plannen of wensen: *”Ik wilde helemaal niet voor de klas staan. Kinderen leren lezen en schrijven, daar was ik geen missionaris voor geworden. Later vond ik lesgeven wel fijn, maar toen was het ook vooral godsdienstonderwijs”*. Celibatair leven bestempelt Sido als de lastigste van de 3 geloften: *”Dat maakt dat je er uiteindelijk altijd alleen voorstaat en dat is met name een probleem in tijden dat de zaken tegen zitten of minder goed lopen. Dan mis je een partner om je zorgen, teleurstelling of verdriet te delen”*.

De vraag hoe hij de toekomst van de Katholieke Kerk in Nederland ziet vindt Sido niet eenvoudig te beantwoorden. Maar hij heeft er wel vertrouwen in. *”De kern van het Geloof zal blijven bestaan. Dit zal wel in nieuwe vormen zijn. Het komt wel goed”*.

3. Harry Schaminée

Milieu van herkomst.

Harry is geboren op 2 januari 1939, dus in hartje winter. De laatste dagen van 1938 en het begin van 1939 waren ongekend koud. Van de laatste weken van 1938 gelden nog steeds 7 dagen als de koudste winterdagen vanaf - 1901 - dat het KNMI de weerstatistieken bijhoudt.

Hij is geboren in Beugen een gemoedelijk Brabants dorp met nog geen 2000 inwoners, gelegen aan de spoorlijn Nijmegen - Venlo in de gemeente Land van Cuijk.

Zijn ouders hadden een gemengd bedrijf met wat vee, akkerbouw en klein fruit. Het gezin telde 8 kinderen, 6 jongens en 2 meisjes. Harry was hun vierde kind en hij heeft in Beugen een half jaar op de kleuterschool gezeten en daarna 7 jaren op de rooms katholieke lagere school.

Roeping en opleiding

Het idee om naar het klooster te gaan ontstond mede door een pater uit het dorp, die tijdens zijn vakantie in Nederland, verhalen vertelde en filmpjes vertoonde over zijn werk en belevenissen in de missie. Deze pater was een SVD-missionaris werkzaam op Flores. Wat hij vertelde en liet zien was nieuw en heel anders dan hetgeen er in het dorp Beugen te beleven viel.

De keuze waar naartoe te gaan was voor Harry niet zo moeilijk aangezien een buurjongen al een paar jaar eerder naar het kleinseminarie van de missionarissen van Mariannhill in Arcen was vertrokken. Zodoende is Harry eind augustus 1952 terecht gekomen op Missiehuis Sint Paul te Arcen.

Daar heeft hij gekozen voor het juvenaat, dus voor de opleiding tot broeder. De naaste burens van de Mariannhillers waren de *Broeders van Zeven Smarten* die opleidingen aanboden voor zowel technisch ambachtelijke als administratieve beroepen. Harry heeft toen gekozen voor de ULO. Deze opleiding kreeg in 1954 de status van MULO: Meer Uitgebreid Lager Onderwijs. Harry heeft in Arcen zijn opleiding afgerond met een Mulo- en middenstandsdiploma.

Na het kleinseminarie of een vakopleiding gingen de postulanten, zowel seminaristen als juvenisten, voor hun verdere geestelijke opleiding naar het noviciaat. Het noviciaatshuis, waarin overigens ook het provinciaat was ondergebracht, stond in Eijsden in Zuid-Limburg. Op 7 september 1955, na een half jaar postulaat – van maart tot september 1955 – was de inkleding: *We kregen een nieuwe naam – die mochten we zelf kiezen – en het kloosterkleed, de zogenaamde toog en daarmee werden we opgenomen als novice in de congregatie van de missionarissen van Mariannhill.* Het noviciaat duurde voor priester postulanten – fraters – 1 jaar en voor juvenisten postulanten – broeders – 2 jaar.

Leven als broeder

Na de opleiding in het noviciaat mochten zowel de priesterkandidaten als de broederkandidaten de 3 religieuze geloften - armoede, gehoorzaamheid en kuisheid - afleggen, ook wel *eerste* professie genoemd. Daarmee werden ze officieel lid van de congregatie. Na de professie gingen de fraters, via Sint Paul, voor hun verdere opleiding naar Duitsland of Zwitserland. De meeste broeders gingen dan terug naar Sint Paul en gingen daar aan het werk, in de hoop zo spoedig mogelijk naar de missie te worden uitgezonden.

Harry bleef nog tot maart 1962 in Eijsden wonen en vervulde daar, naast enkele huishoudelijke werkzaamheden, vooral een aantal administratieve taken. In het begin betrof het alleen de administratie van het noviciaat, maar vervolgens werd hij ook betrokken bij de administratie en boekhouding van het provinciaal. Hij verhuisde in 1962 voor een half jaar naar Missiehuis Sint Paul.

Door het vertrek van het kleinseminarie van Mook naar de nieuwbouw in Venray werd besloten het *provinciaal* van Eijsden naar *Huize Eldorado* in Mook te verplaatsen en ook Harry werd van Arcen overgeplaatst naar Mook. Het *provinciaal* was tot eind 1967 in Mook gevestigd, waarna Harry opnieuw terugkeerde naar Missiehuis Sint Paul in Arcen.

Inmiddels was de situatie in de samenleving drastisch veranderd, vooral door ontzuiling en ontkerkelijking, met de nodige gevolgen voor Mariannhill. De instroom van seminaristen en juvenisten werd minder en dat gold dus ook voor de doorstroom naar het noviciaat, zowel naar het priester- als naar het broeder-noviciaat. In 1964 werd het noviciaat opgeheven vanwege gebrek aan kandidaten en werd het noviciaatsgebouw verkocht. Ook het in 1955 in Eijsden aangekochte gebouw *Sint Jan*, aangeschaft met de bedoeling om er een eigen scholasticaat/grootseminarie in onder te kunnen brengen, werd in 1964 weer verkocht, zonder dat het ooit echt in gebruik was genomen door Mariannhill. Tenslotte is in de periode 1967-1968 besloten om ook te stoppen met het kleinseminarie in Venray en werd ook dat pand afgestoten.

Tegelijkertijd waren er al een aantal nieuwe plannen in ontwikkeling om het voortbestaan van Mariannhill Nederland veilig te stellen, ten einde niet

alleen zinvol werk en een thuis te kunnen blijven bieden aan de paters en broeders in Nederland, maar ook een goed thuis te kunnen bieden aan de missionarissen, die na een werkzaam leven in het buitenland, terugkeren naar Nederland.

Vijftigste verjaardag van Harry, met zijn moeder en neef Stephan Schaminée

Kernonderdeel van dit nieuwe plan was enerzijds de ontwikkeling van een sociaal – het medegebruik door gehandicapten maakte expliciet onderdeel van dit plan uit - recreatie park met camping en bungalows onder de naam *Klein Vink* (Klein Venneke) en anderzijds de bouw van een nieuw Missiehuis

Sint Paul, vlak bij het oude klooster op de plek waar vroeger de sportvelden waren.

Veel broeders van Mariannhill hebben, soms na een nogal onwennige en terughoudende start, zinvol werk gevonden in het tot ontwikkeling brengen en beheren van dit sociaal recreatiepark. Dat laatste geldt ook voor Harry. Hij is hier vanaf het begin bij betrokken geweest. *Ja ik heb dit alles meegemaakt. De kippenhokken, die al eerder door broeder Engelhard waren omgebouwd tot vakantiehuizen voor jeugdgroepen en verkenneren, werden in 1969 gesloopt en bij de camping gevoegd. De boerderij van Sint Paul werd beëindigd, de koeien, varkens en kippen werden geleidelijk geruimd, stallen werden omgebouwd tot café/restaurant en winkel. En ook de landerijen, deels na ontgrinden, kregen een heel andere bestemming. In 1974-1975 is het bungalowpark gebouwd met meer dan 200 wooneenheden, zodat het park niet alleen in de zomer maar het gehele jaar open kon blijven. Het nieuwe Missiehuis Sint Paul 3 werd op de eerste mei 1974 opgeleverd. Dit nieuwe gebouw vormde een waarborg dat er voor de paters en broeders van Mariannhill een plek, een thuis, blijft bestaan op deze voor hen zo vertrouwde omgeving. Vervolgens is het oude klooster - Sint Paul 2 - in 1978 afgebroken. Ook is eraan gedacht om de financiële bestaanszekerheid voor de paters en broeders, ook voor hun oude dag, zeker te stellen. Verschillende missionarissen blijken een hoge leeftijd te bereiken en achteraf blijkt dat we hierbij goed hebben gehandeld.*

In deze periode heeft Harry weer uiteenlopende functies verricht. *Ik sprong in en bij waar dat nodig was. Zodoende heb ik veel dingen geleerd, had veel plezierige contacten met de gasten, dus geen lopende band werk. Overigens was er nog wel gelegenheid, in de zomertijd minder maar in de wintertijd volop, om de nodige administratieve werkzaamheden en de missieprocuur te regelen, zoals het verzorgen van de verzending van goederen en het afhandelen van administratieve zaken.*

Terugblik

Harry heeft zich aangesloten bij de missionarissen van Mariannhill met de bedoeling om naar de missie uitgezonden te worden. Helaas begon het klimaat in kerk en maatschappij in de jaren eind vijftig begin zestig dusdanig te veranderen, ook in de missielanden, dat hij ging twijfelen of hij wel

uitgezonden wilde worden en uiteindelijk kwam hij tot de slotsom dat hij zich op de thuisbasis *Missiehuis Sint Paul* meer en beter dienstbaar kon maken voor zijn medebroeders en de missiegebieden dan in het missieland zelf. Bij zijn besluit speelde een belangrijke rol dat hij ook hier al betrokken was bij het werk van en voor de missieprocurer. Via de missieprocurer worden de missieactiviteiten van een orde op velerlei manieren ondersteund, onder andere door fondsen en goederen te werven. Harry deed dit werk eerst een aantal jaren samen met missieprocurator pater Liberatus van Velzen en later diverse jaren als zijn opvolger.

Harry als gastheer op Missiehuis Sint Paul

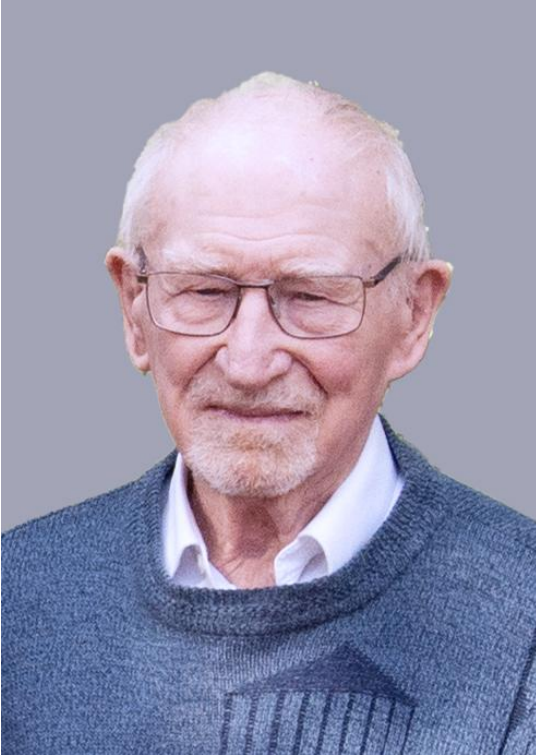
Aangezien de werkzaamheden van de missieprocuur langzaam maar zeker minder werden, werd hij eind zestiger jaren gevraagd om mee te werken aan de ontwikkeling van het geplande recreatieproject met als sociaal doel ook gehandicapten meer te integreren in het maatschappelijk en het sociale leven.

Zodoende is Harry meer dan 20 jaar betrokken geweest bij de ontwikkeling van dit recreatieproject, eerst bij de *stichting Veldkamp* en later onder de naam *Recreatieoord Klein Vink*. Hij heeft gewerkt in de receptie, in de winkel, in de bar en in het restaurant, met alle werkzaamheden die daarbij horen. Een keuze waar hij zeer tevreden op kan terugblikken: *Ik heb daar weinig problemen mee gehad. Ik had ook niet een heel uitgesproken voorkeur voor welk werk ik zeker wel en welk werk ik zeker niet wilde doen. Ik vond en vind een dienstbare opstelling heel belangrijk. Dat zit in me, zo ben ik.* De drie religieuze geloften: van gehoorzaamheid, van armoede en van celibatair leven heeft hij dan ook nooit als een probleem ervaren. Hij heeft hier bewust voor gekozen.

Ofschoon hij die drie geloften op heel jonge leeftijd heeft afgelegd, zijn ze nooit een kwelling voor hem geweest. Zijn ouders zeiden bij zijn vertrek: *Als je denkt dat dit niet je roeping is, kun je altijd bij ons terugkomen.*

In zijn jeugdjaren – de periode van de tweede wereldoorlog en de tijd van de wederopbouw – was hij, én dat gold in feite voor iedereen in de omgeving, geen luxe of rijkdom gewend. Ook in de jaren daarna als broeder had hij een sober leven, maar nooit het idee dat hij iets tekortkwam.

4. Frans Lenssen

Milieu van herkomst

Frans is geboren op 26 januari 1931. Vader en moeder Lenssen hadden zes kinderen - allemaal jongens – met Frans als jongste. Hij kwam op de wereld in het dorp Maashees, gelegen aan de Maas in het Zuidoosten van Noord-Brabant, tegen Limburg aan. Zijn ouderlijk huis stond in de buurtschap *Op den Berg*, direct aan de oever van de Maas. De familie van zijn vaders kant woont al eeuwen op deze plek.

De Maas vormde toen een zeer belangrijke bron van inkomsten voor het gezin. Zo meerden er regelmatig vrachtschepen aan om hun lading te lossen en de vader van Frans trad daarbij als tussenpersoon op voor een paar rederijen. Ook werden roeiboten en kano's verhuurd en werd, in het zomerseizoen, een in de Maas drijvend zwembad geëxploiteerd.

In Maashees heeft Frans 2 jaar op de kleuterschool gezeten en vervolgens 6 jaar op de lagere school. Dit was een vrij klein schooltje met in totaal 3 onderwijzers. In de klas van Frans zaten 4 jongens en 4 meisjes.

Roeping en opleiding tot priester

Volgens Frans is er geen sprake van één bepaald moment of één bepaalde gebeurtenis die hem deed besluiten om priester te worden. Dit idee is geleidelijk ontstaan. De drijvende kracht achter zijn roeping was het Katholieke milieu waarin hij thuis en op school opgroeide. De kerk en het

geloof maakten continu deel uit van zijn leven. Hij was al jong misdienaar en ging elke morgen naar de kerk, zondags zelfs 3 keer. Volgens hem zijn ook de missiebladen van grote invloed geweest, en dan met name de edities voor kinderen, zoals *De Kleine Apostel*, waarin veel verhalen stonden van en over missionarissen. Voor hem stond dan ook al op vrij jonge leeftijd vast dat hij *missionaris* wilde worden.

Aangezien een oudere broer van Frans al op het kleinseminarie van het *Missiehuis Christus Koning* van de *Priesters van Het Heilig Hart* zat, lag het voor de hand dat ook Frans daar naartoe zou gaan. Het liep echter anders: *"Ergens in de lente van 1943 kwam een priester in zwarte toog en rode sjerp aanfietsen. Hij stopte voor ons huis en maakte zich bekend als pater Luiten van de Missionarissen van Mariannhill. Hij vertelde dat hij op zoek was naar kandidaten voor hun kleinseminarie, dat dit seminarie vlakbij was en dat het bovendien een voorbereidende klas had, speciaal bedoeld voor jongens zoals ik, dus jongens van plattelandsscholen die meestal wel wat bijgespijkerd moeten worden voordat zij aan het kleinseminarie kunnen beginnen. Ter plekke, pater Luiten stond nog naast zijn fiets voor ons huis, werd besloten dat ik naar het kleinseminarie van Mariannhill zou gaan"*.

Begin mei 1943, vlak na Pasen, startte Frans met de voorbereidende klas. Dat was niet op *Sint Paul* in Arcen, maar op het kasteel van Blitterswijk, een dorp op 7 kilometer afstand van Maashees. De missionarissen van Mariannhill hadden daar tijdelijk onderdak gevonden, nadat *Sint Paul* aan het begin van de oorlog door de Duitsers was gevorderd.

Na 3 maanden voorbereidende klas startte Frans, in september 1943, met de 1^e klas van het kleinseminarie. Weer thuis in Maashees vanwege de zomervakantie, kwam er in september 1944 een bericht dat hij niet terug kon keren naar Blitterswijk omdat toen al duidelijk was dat het hele gebied geëvacueerd zou worden.

Pas een jaar later, na de bevrijding en de terugkeer van Mariannhill naar Arcen, kon Frans in september 1945 op *Sint Paul* terecht om daar zijn opleiding in de 2^e klas te vervolgen. In juli 1950 voltooit Frans zijn opleiding aan het kleinseminarie.

Na de zomervakantie keert hij terug op *Sint Paul* en begint daar op 7 september 1950 met het noviciaat. Op 8 september 1951 doet Frans de tijdelijke geloften en begin oktober 1951 vertrekt hij, met 8 andere

priesterstudenten van Mariannhill Nederland, naar Würzburg. Daar heeft Frans zich door een studie filosofie en theologie voorbereid op zijn verdere leven en werk als missionaris van Mariannhill. De colleges vonden plaats aan de *Julius Maximilian Universiteit* van Würzburg. Buiten de lesuren verbleven de studenten van Mariannhill, waaronder Frans, op het *Sint Pius seminarie*, het grootseminarie van de *Duitse Provincie* van Mariannhill.

Op 24 maart 1956 wordt Frans, samen met 6 andere priesterstudenten – van de 8 Mariannhillers uit Nederland, die gelijk met Frans naar Würzburg gingen, hebben 2 inmiddels de congregatie verlaten - door bisschop Lemmens van Roermond in de kerk van Lomm tot priester gewijd.

Leven, studie en werk als priester en missionaris

Verdere studies: 1956-1961

Door de congregatie was besloten dat Frans en twee van de andere zes neomisten – een neomist is een pas gewijde priester – in september 1956 verder zullen gaan studeren aan de *Katholieke universiteit Nijmegen*. Een beslissing die alles te maken had met ontwikkelingen die Mariannhill toentertijd doormaakte.

Mariannhill in de jaren 1945-1960: een tijd van groei en optimisme

Frans werd priester gewijd in een tijd waarin de congregatie van Mariannhill zich zeer voorspoedig ontwikkelde. Het was een tijd waarin het aantal seminaristen en juvenisten zo snel toenam dat het grote *Sint Paul missiehuis* te klein werd. In de jaren vijftig werden daarom gebouwen gekocht en gebouwd om iedereen te kunnen huisvesten. Er werden 2 panden in Eijsden gekocht, één in 1954 voor het noviciaat en het andere - dat de naam *Sint Jan* kreeg – in 1955 om er een eigen grootseminarie in onder te brengen. Ook voor de klein-seminaristen werd een andere huisvesting gezocht en gevonden. Die werden vanaf 1959 tijdelijk ondergebracht in *Huize Eldorado* in Mook, totdat het in Venray nieuwgebouwde *kleinseminarie* in 1962 betrokken kon worden. De groei van het aantal seminaristen maakten niet alleen investeringen nodig in gebouwen, maar ook in *docenten* om hen op te leiden. Besloten werd dat een aantal priesters, waaronder Frans, verdere studies zou gaan volgen met als doel om daarna docent te worden aan het eigen grootseminarie *Sint Jan* in Eijsden.

Studie van de Bijbel aan de Katholieke universiteit van Nijmegen: 1956-1959

Frans ging in 1956 naar Nijmegen om er de studie *Theologie en Heilige Schrift* te doen. Hij kreeg les van professoren met veel expertise ten aanzien van het Oude en/of het Nieuwe Testament. Hij maakte er, in 1958, de benoeming van Schillebeeckx tot *hoogleraar Dogmatiek* mee. Deze moderne en vooruitstrevende denker had duidelijk oog voor de opvattingen en ervaringen van de gelovigen zelf en hij introduceerde daarmee de *Nieuwe Theologie* in Nederland. Op 27 juni 1959 sloot Frans de 3-jarige studie met diploma af. Naast zijn studie was hij in deze jaren ook steeds voor een deel van zijn tijd als priester werkzaam, namelijk tijdens de weekenden en de grote zomervakanties.

Studie aan het Pauselijk Bijbelinstituut in Rome: 1959-1961

In oktober 1959 vertrok Frans naar Rome om daar te gaan studeren aan het *Pauselijk Bijbelinstituut*. Dit instituut is in 1909 opgericht door *paus Pius X*, met als doel om fundamenteel onderzoek te doen naar de *Heilige Schrift*. Frans was in zijn eerdere studies al vertrouwd geraakt met drie Bijbelse talen, namelijk Latijn, Grieks en Aramees. In Rome leert hij een vierde, namelijk de Koptische taal. Hij koos voor deze - Egyptische - taal omdat toentertijd in Egypte nog steeds teksten uit een ver verleden, geschreven op papyrus, werden gevonden. Zijn afstudeerscriptie, gebaseerd op een analyse van *brieven van de apostel Paulus*, en dan met name van het beeld van God dat in deze brieven wordt gegeven, kreeg een zeer goede beoordeling en de belangrijkste uitkomsten zijn gepubliceerd in een theologisch tijdschrift in Venezuela. In 1961 sluit Frans zijn studie aan het *Pauselijk Bijbelinstituut* af en keert hij terug naar *Sint Paul* in Arcen.

Mariannahill begin jaren zestig: grote veranderingen worden zichtbaar

In 1961 werd het 50-jarig bestaan van Mariannahill nog feestelijk gevierd. Ogenscheinlijk ging alles goed. In Venray stond een nieuw missieseminarie in de steigers en in Arcen, op *Sint Paul*, waren veel juvenisten. Toch waren er ook duidelijke signalen dat er andere tijden aangebroken waren, met grote maatschappelijke gevolgen. Oude zekerheden vielen weg en nieuwe moesten nog gevonden worden. Voor Mariannahill kwam deze moeilijke worsteling eerst en vooral tot uiting in het opdrogen van de doorstroom van klein- naar grootseminarie én in het toenemend aantal priesterstudenten dat het grootseminarie in Würzburg tussentijds verliet.

Uiteraard had dit gevolgen voor Frans. Toen hij zijn studie in Rome afsloot was inmiddels namelijk duidelijk dat de plannen voor een eigen grootseminarie in Eijsden door de tijd waren ingehaald. Dit betekende dat bij zijn terugkeer op *Sint Paul*, najaar 1961, niet duidelijk was wat zijn volgende werkzaamheden zouden zijn. Aan werk was overigens totaal geen gebrek, aangezien op *Sint Paul* voortdurend verzoeken om ondersteuning uit parochies binnenkwamen. Frans heeft in 1962 diverse van deze verzoeken opgepakt en ingevuld. Daarnaast was er ruimte om via het schrijven van een proefschrift de doctorstitel te behalen. Hij vond een promotor in Nijmegen en ook een relevant onderwerp. Vrij snel na de start kwam hij er echter achter dat iemand anders dit onderwerp net wat eerder opgepakt had en op het punt stond zijn proefschrift hierover af te ronden. Dat betekende voor Frans dat hij weer "*terug bij af*" was.

Würzburg: Sint Pius grootseminarie: 1962-1971

In 1962 ontstaat er een vacature in de staf van het grootseminarie *Sint Pius* in Würzburg en de keuze valt op Frans. In september 1962 vertrekt hij naar Würzburg zonder goed te weten wat zijn taken zullen worden. Ook in Würzburg bleek daar niet goed over nagedacht te zijn. Zo werd van hem verwacht dat hij de priesterstudenten zou helpen bij het zich eigen maken van de stof die in de colleges op de universiteit was behandeld. Probleem was echter dat hij die colleges niet had bijgewoond. Hij kreeg vrij snel daarna een *parttimebaan* aangeboden op de *theologische faculteit* van de universiteit Würzburg en daardoor bleef er ruimte en tijd over voor andere zaken. Zo schreef hij op verzoek van *uitgeverij Roemen & Zonen* in Roermond een boek over wat er in de bijbel staat over de uittocht uit Egypte. Dit boek, *De Bijbel over de Uittocht*, verscheen in 1964 en werd in de jaren daarop in diverse andere talen en landen uitgegeven.

In 1964 kreeg Frans een aanstelling bij *Sint Pius* als *spiritueel* en werd dus verantwoordelijk voor de geestelijke vorming van de priesterstudenten en andere leden van de congregatie. De jaren zestig waren een turbulente periode waarin veel in beweging was. Gezag en macht van organisaties en instituties, lange tijd als min of meer vanzelfsprekend ervaren, werden ter discussie gesteld. Aanpassingen waren nodig, maar het proces om ze te realiseren verliep vaak moeizaam. Dat gold ook voor de Katholieke Kerk. Van 1962 tot 1965 vond het *Tweede Vaticaans Concilie* plaats. Dit concilie, dat bekend is geworden als de kerkvergadering van het "*aggiornamento*" -

Italiaans voor het "bij de tijd brengen/moderniseren" - leidde, met name in Nederland, zowel tijdens als na afloop tot felle discussies en tweespalt.

Dit proces van bij de tijd brengen speelde uiteraard ook in de kloosterordes. Dit vormde dan ook een belangrijk onderwerp op de agenda van het *Generaal Kapittel* van Mariannhill, dat in 1967 - dus kort na het *Vaticaanse Concilie* - werd gehouden. Dit Generaal Kapittel - een vergadering waarin alle landen/continenten, waarin Mariannhill actief is, vertegenwoordigd zijn - vond plaats op het *Sint Pius* in Würzburg. Hoewel Frans geen lid was van dit Kapittel woonde hij wel de voorbereidende besprekingen bij.

Leden van een kloosterorde leven volgens een bepaalde kloosterregel, ook wel *constitutie* genoemd. Bij de congregatie van Mariannhill was dat de *Regel van Sint Benedictus*, inhoudende dat de kloosterlingen een goede balans aanbrengen tussen contemplatie en gebed enerzijds en werken voor de gemeenschap anderzijds, in het Latijn kort samengevat met "*Ora et labora*" ("bid en werk").

Tijdens het kapittel van 1967 kwam twijfel naar voren of deze kloosterregel nog wel "*van deze tijd was*". Besloten werd dat tijdens een extra ingelast kapittel in 1970 - normaal komt het Generaal Kapittel om de 6 jaar bijeen - een geheel nieuwe kloosterregel zou worden voorgelegd. Om dit extra ingelaste kapittel voor te bereiden werd een *Centrale Commissie* ingesteld met als opdracht een nieuwe constitutie op te stellen. In deze commissie werden 7 leden benoemd. Frans werd eerst als gewoon lid in de commissie benoemd, maar vervulde vanaf begin 1969 de functie van secretaris. In de periode 1967-1970 heeft de commissie veel werk verricht: er zijn meerdaagse besprekingen in diverse landen gevoerd, nieuwe constituties van andere congregaties bestudeerd, een uitgebreid onderzoek - met wetenschappelijke en onderzoekstechnische ondersteuning door derden - gedaan onder alle leden van de congregatie. Vervolgens is een eerste concept constitutie opgesteld en naar alle provincies verstuurd met het verzoek om te reageren. De op- en aanmerkingen werden in een tweede concept verwerkt dat opnieuw werd rondgestuurd.

Deze procedure is vervolgens nog verschillende keren toegepast totdat het 7^e concept klaar was voor bespreking op het extra ingelaste Generaal Kapittel van 1970, dat in Rome werd gehouden. Tot grote ontsteltenis van

Frans werd het concept zonder dat er een grondige discussie had plaats gehad van tafel geveegd, vooral door toedoen van de jongere generatie. Het zou vervolgens nog 15 jaar én de nodige discussies in de Generaal Kapittels van 1973, 1979 en 1985 vergen alvorens er een nieuwe constitutie lag. En ook Frans zou er nog vaker mee te maken krijgen.

De jaren zestig vormden, zeker ook voor universiteiten, een woelige periode. Bekend is de opstand van studenten in Parijs, maar hetzelfde gebeurde op veel andere universiteiten en Frans kreeg er ook op *Sint Pius* mee te maken. Het aantal priesterstudenten nam af, evenals de discipline en de sfeer. Eind 1970 wordt Frans gevraagd om rector van *Sint Pius* te worden. Dit was zeker niet wat hij wilde. Hij was inmiddels bijna 40 en voelde dat het *"nu of nooit"* was voor zijn wens om missionaris te worden. Bovendien waren er in *Sint Pius* nog maar 8 seminaristen over en daaronder was geen Nederlander meer. Hij accepteerde de benoeming tot rector, op voorwaarde dat hij binnen 1 jaar overgeplaatst zou worden naar de missie in Papua Nieuw Guinea. Zo geschiedde.

Dooptceremonie op Papua Nieuw Guinea

Eerste periode als missionaris in Papoea Nieuw Guinea: 1972-1985

Begin november 1971 vertrekt Frans naar Lae in Papoea Nieuw Guinea (toentertijd nog Australisch Nieuw Guinea). Het eerste jaar – 1972 – wordt Frans ingezet als vervanger voor Mariannhillers die met vakantie zijn of gaan. Op deze manier krijgt hij in zijn eerste jaar al een goede indruk van de 3 missiegebieden van Mariannhill in PNG. In de periode 1973-1985 is Frans in elk van deze 3 gebieden meerdere jaren werkzaam geweest. Zijn eerste echte benoeming – in 1973 – is in de *Sint Martinus parochie* gelegen in het industriële havengebied van Lae. Zijn pastorale werkzaamheden strekten zich echter tot ver buiten Lae uit. Zo verleende hij ook pastorale zorg aan de zeer verspreid wonende groepjes katholieken in de langgerekte – ruim 170 kilometer – *Markham Valley*.

In augustus 1974 wordt hij overgeplaatst naar de parochie Wau en Bulolo, twee dorpen in het bergachtige binnenland op respectievelijk 140 en 120 kilometer van Lae. Er is sprake van een 3 buitenstaties: Mumeng (gelegen tussen Lae en Bulolo), Wheel (gelegen aan de Watut rivier) en Menyamya (hoger in de bergen gelegen op ruim 100 kilometer van Bulolo). Het gaat dus niet alleen om een uitgestrekt, maar ook om een bergachtig en moeilijk toegankelijk gebied.

In 1979 wordt Frans overgeplaatst naar de Siassi eilanden. Mariannhill heeft er 2 parochies. De ene parochie omvat 3 kleine koraaleilandjes, namelijk de vlakbij elkaar gelegen eilandjes Mandok en Por, en het op 8 kilometer, anderhalf uur peddelen, gelegen eilandje Aromot. De andere parochie is op het grootste van de Siassi eilanden, namelijk Umboi. Dit, van oorsprong vulkanisch, eiland is 35 kilometer lang en 20 kilometer breed, volledig begroeid met bossen en met bergen tot 1.800 meter hoog. De kern van deze parochie is Aupwel aan de noordoostkust van Umboi gelegen, op 3 uur varen met een *motorboot* van Mandok/Por. Daarnaast zijn er twee buitenposten: Gomlongon en Kampalap, beide op 5 uur lopen van Aupwel.

Naast de pastorale zorg, waarbij steeds veel aandacht uitging naar het verder ontwikkelen van de mensen en van de gemeenschapszin in de parochies, verrichtte Frans in de periode 1972-1985 ook nog andere werkzaamheden. Zo was hij een tijdlang verbonden aan het *Melanesisch Instituut voor Pastorale en Sociologische Dienstverlening* in Goroka. In de eerste helft van de jaren zeventig voerde dit instituut een breed opgezet project uit, onder de naam *“Wij zijn de Kerk”*, met als doel om van onderop,

dus met een actieve inbreng van de betrokkenen zelf, de gelovigen bewust te maken van de eigen medeverantwoordelijkheid voor het reilen en zeilen van de Katholieke Kerk in PNG. Frans werkte, als coördinator voor het bisdom Lae, mee aan dit project. Verder werkte hij mee aan de vertaling van de Bijbel in het Melanesisch Pidgin Engels. Het was een lastige en vrij tijdrovende klus om de rijke taal van de Bijbel om te zetten in een vrij gebrekkige taal als het Melanesisch Pidgin, met een beperkte woordenschat en gebrek aan synoniemen.

Ook vervulde hij enkele bestuurlijke functies in de congregatie. Zo was hij in 1977 gekozen als *Provinciaal overste* van Mariannahill in PNG en daarmee automatisch deelnemer aan het Generaal Kapittel van 1979. Hij nam, als gedelegeerde van de Provincie PNG, ook deel aan het volgende Generaal Kapittel in 1985. In dit laatste kapittel wordt hij, voor een periode van 6 jaar, gekozen als lid van het *Generaal*. Dit betekent dat hij PNG moet verlaten en naar Rome verhuizen.

Lid van het Generaal in Rome: 1985-1996

Binnen het *Generaal* – het dagelijks bestuur van de congregatie - vervult Frans de functie van *procurator*. Zijn werk als procurator had niets met financiële zaken te maken, maar betrof alle zaken van de congregatie waarvoor overleg met en goedkeuring door het *Vaticaan* nodig was.

Een van de eerste contacten van Frans, in zijn functie van procurator, met het Vaticaan betrof een verzoek om goedkeuring van de nieuwe *constitutie* van de congregatie. Uiteindelijk was hierover overeenstemming bereikt op het Generaal Kapittel van 1985. Het Vaticaan had echter nogal wat kritische op- en aanmerkingen en het kostte Frans nog flink wat tijd om die te verwerken. Begin maart 1987 werd de pauselijke goedkeuring ontvangen.

Naast zijn werk als procurator deed Frans werkzaamheden als assistent secretaris en ook verzorgde hij de 2-maandelijkse nieuwsbrief van de congregatie. Daarnaast maakte Frans, op verzoek van de *Generaal-overste*, die nogal opzag tegen reizen, veel reizen naar provincies van Mariannahill in andere continenten en landen, vooral voor canonieke visitaties en deelname aan provinciale kapittels.

Tijdens het Generaal Kapittel van 1990 wordt Frans herkozen als procurator. Daarnaast wordt hij ook gekozen als vicaris-generaal, dus als eerste plaatsvervanger van de generaal-overste. Ook blijft Frans de 2-maandelijkse

nieuwsbrief verzorgen. Daarnaast blijft de identiteit van de congregatie Frans bezighouden. Dit thema loopt als een rode draad door zijn priesterleven. Frans is steeds van mening gebleven dat de jonge Europese generatie van Mariannhill in 1970, te snel en te weinig doordacht, besloot om de *Regel van Sint Benedictus* uit de constitutie te schrappen, en dat daardoor "*het kind met het badwater werd weggegooid*". Hij ziet tegen het eind van de XXe eeuw echter tekenen dat de volgende jonge generatie, veelal priesters van niet-Europese herkomst, hier anders in staat en zich weer meer openstelt voor het gedachtegoed van Sint Benedictus. Op verzoek van de generaal-overste stelt Frans, samen met hem, het document "*Identiteit en Spiritualiteit van Mariannhill*" op. Dit document wordt positief ontvangen en op het Generaal Kapittel van 1996, gehouden in Quebec Canada, wordt besloten om dit thema op te pakken en verder uit te werken. Uiteindelijk resulteert dit erin dat in de herziene *constitutie* van 2010 de *Regel van Sint Benedictus* weer wordt opgenomen.

Voor Frans was inmiddels al enige tijd duidelijk dat hij na afloop van zijn tweede termijn als lid van het Generaalat, dus in 1996, terug wilde naar de missie in PNG. Vandaar dat hij zich op het Generaal Kapittel van 1996 niet meer herkiesbaar stelt.

Tweede periode als missionaris in Papoea Nieuw Guinea: 1996-2013

In oktober 1996 keert Frans terug naar PNG en wordt daar benoemd als parochiepriester van Wau/Bulolo en omgeving. Hij kent deze parochie, aangezien hij er al eerder werkzaam was in de periode 1974-1978. In 2001 wordt hij overgeplaatst naar de *Heilige Geest* parochie in Lae. Hij blijft hier werkzaam tot 2003, maar combineert dit steeds met andere zaken.

In deze tijd raakt Frans namelijk betrokken bij de huisvesting en het onderwijs van jonge inlandse priesterkandidaten van Mariannhill. In 2001 wordt besloten dat deze kandidaten hun studie theologie en filosofie zullen gaan volgen bij het *Katholieke Theologische Instituut* in Bomana, op 10 kilometer afstand van het stadscentrum van Port Moresby. Op de campus van dit instituut stonden al diverse studiehuisen van andere congregaties en bisdommen. Er was ook ruimte gereserveerd voor een eigen studiehuis van Mariannhill, maar dat moet nog gebouwd worden en zal pas in 2003 opgeleverd worden. Vandaar dat Frans, samen met een collega, op zoek gaat naar een tijdelijk onderkomen voor de Mariannhill-studenten. Dat vinden ze

in Geruhu, aan de andere kant van Port Moresby gelegen, op 20 kilometer afstand van Bomana.

Door dit werk heeft Frans frequent contact met het *Katholiek Theologisch Instituut* en dat leidde in 2003 tot een fulltime aanstelling van Frans als docent *Bijbelstudies*. Op deze manier kan hij alsnog zijn eerdere studies van de Bijbel, aan de *Katholieke Universiteit van Nijmegen* en het *Pauselijk Bijbelinstituut* in Rome, benutten. Frans blijft tot 2007 docent Bijbelstudies. Vanaf 2008 tot 2011 vervult Frans diverse werkzaamheden en is hij in diverse parochies in Bomana en Lae werkzaam.

In 2011 keert hij terug naar Nederland en *Sint Paul*. Al snel bleek dit toch niet zijn definitieve terugkeer te zijn. Begin 2012 ontstaat namelijk in Lae een tijdelijk tekort aan priesters en het visum en werkvergunning van Frans zijn nog geldig. In juni 2012 vertrekt Frans voor de laatste keer naar PNG. Hij blijft tot mei 2013 en is in deze tijd werkzaam in de *Sint Martinus* parochie – 40 jaar eerder was dat zijn eerste parochie in PNG – en in de Sint Michael en de Sint Stephanus parochie.

Terugkeer en terugblik

In mei 2013 keert Frans definitief terug naar Nederland. Hij verblijft echter maar kort op *Sint Paul*. Hij gaat namelijk in op het verzoek om kapelaan te worden in het moederhuis van de *Missiezusters van het Kostbaar Bloed* in Aarle-Rixtel. Hij voelt zich daar heel goed thuis en schrijft - naast zijn werkzaamheden als kapelaan - diverse publicaties, vooral over de missie in PNG.

In 2016 wordt hij *Provinciaal overste* en keert hij terug naar *Sint Paul*. In deze hoedanigheid is hij betrokken bij de afrondende besprekingen met *Stichting Het Limburgs Landschap* over de overname van land en gebouwen van *Sint Paul*, met uitzondering van het vakantiepark *Klein Vink* dat al eerder, in 2005, aan *Roompot* is verkocht. Op 29 januari 2018 is Frans een van de ondertekenaars van de door een notaris opgestelde *Intentieverklaring* waarin de afspraken tussen Mariannhill en *Het Limburgs Landschap* zijn vastgelegd.

Terugkijkend is Frans van mening dat hiermee de juiste beslissing is genomen. Door de snelle ontwikkelingen in het midden van de vorige eeuw, en dan met name de gevolgen die de ontzuiling en ontkerkelijking – kerken en kloosters liepen leeg – met zich meebrachten, was er geen andere of betere oplossing. De *Stichting Het Limburgs Landschap* maakte het mogelijk dat alle Nederlandse Mariannahillers hun leven op *Sint Paul* kunnen beëindigen en daar hun laatste rustplaats kunnen vinden. Daarna komt het bezit van *Sint Paul* via deze stichting weer terug bij de gemeenschap. *Sint Paul* houdt daarmee op te bestaan.

Maar het werk van de missionarissen van *Sint Paul* gaat door. Eerder en elders is hiervoor de kiem gelegd. Tot in de jaren zestig van de vorige eeuw zijn veel jonge missionarissen vanuit *Sint Paul* naar andere continenten en landen gezonden. Met name van Mariannahill in Papua Nieuw Guinea liggen de wortels in *Sint Paul*. Hier is door de missionarissen van Mariannahill veel en goed werk verricht.

Ook Frans heeft hier een groot deel van zijn leven aan meegewerkt. Hij heeft zowel een bijdrage geleverd aan de pastorale zorg in bestaande en nieuwe parochies als een bijdrage aan de continuïteit van deze zorg op langere termijn, namelijk door mee te werken aan de opleiding van een volgende generatie, vooral inlandse, Mariannahill priesters. Een en ander is volledig in overeenstemming met de visie die Frans heeft op het leven.

In zijn woorden: *“Het leven gaat continu verder. We kunnen geen pas op de plaats maken, laat staan terugkeren naar een eerder moment en vandaar opnieuw beginnen. Iedereen en alles beweegt naar een bestemming, bekend of onbekend. Uiteindelijk bewegen we allemaal naar hetzelfde punt. Het einde van ons leven is tegelijk ook een transitie, een overgang naar het onvoorstelbare, terwijl we achterlaten wat aan het eind niet langer meer van ons is. Wij kunnen daar echter wel voorzieningen voor treffen, dus ervoor zorgen dat wat we achterlaten in goede handen komt en zonder ons verder gaat”*.

Vanuit deze visie steekt Frans, na zijn terugkeer op *Sint Paul*, veel tijd en energie in het ordenen, archiveren en elders onderbrengen van boeken en documenten van *Sint Paul*, zodat de geschiedenis van *Sint Paul* bewaard en – daarmee – toegankelijk blijft.

5. Ton Mulderink

Milieu van herkomst en roeping

Ton is geboren op 1 mei 1931 in Losser. Zijn vader was er hoofdonderwijzer en ook dirigent van het kerkkoor. Zijn ouders kregen 3 kinderen, als eerste een meisje en vervolgens twee jongens, van wie Ton de jongste was. Zijn vader en moeder waren actieve en sociaal bewogen katholieken. Goed en behulpzaam zijn voor andere mensen vonden zij belangrijk. Zij lieten dat aan hun kinderen zien door de manier waarop ze leefden en handelden. Daarnaast lieten ze hun kinderen boeken en bladen lezen met verhalen waarin deze boodschap werd uitgedragen. Bijvoorbeeld het verhaal over *Peerke Donders*, die als missionaris naar Suriname vertrok en zich daar met hart en ziel inzette voor de melaatsen, die ondergebracht waren in een

voormalige plantage aan de Coppename rivier, op twee dagreizen verwijderd van Paramaribo.

Dit sprak Ton aan of zoals hij het zelf verwoordt...*Ergens is de vonk overgesprongen en tijdens mijn lagerschooltijd werd ik me steeds meer bewust dat ik missionaris wilde worden.* Dit betekende dat Ton na de lagere school zijn opleiding zou voortzetten op een kleinseminarie.

In Losser was dit niet mogelijk en daarom gingen zijn ouders op zoek naar een kostschool met een goede opleiding. Via via kwamen zij uit bij het *Sint Thomascollege* van de paters Augustijnen in Venlo. Daar startte Ton in 1944 met het gymnasium. Het leven bij de Augustijnen beviel hem echter niet vanwege het gesloten en strenge regime. Dit was niet bevorderlijk voor zijn schoolprestaties. Langzaam maar zeker begon Ton achterop te raken, met name wat betreft wiskunde. Na enkele jaren werd Ton teruggestuurd naar zijn ouders in Losser.

Keuze voor Sint Paul en Mariannhill

Ton had echter nog steeds de wens om missionaris te worden. Op voorstel van zijn vader maakten ze in augustus 1949 een tocht door Nederland, met fiets en tent, waarbij ze een aantal kleinseminaries bezochten. Ton koos uiteindelijk voor Sint Paul in Arcen. De omgeving en de sfeer spraken hem direct aan. Veel internaten maakten op hem de indruk van binnen de muren van een klooster opgesloten gemeenschappen, terwijl Sint Paul juist openheid en vrijheid uitstraalde. Ton voelde er zich thuis. De aandacht op het internaat was vooral gericht op de studie. In de vrije tijd konden de jongens er van alles doen. Sport stond daarbij vaak centraal. Wel moesten zij, wanneer dat nodig was, meewerken op de boerderij. Men leefde er in groepsverband samen, min of meer als een grote familie. Van groot belang was dat men er als persoon gekend en gewaardeerd werd.

Ook het noviciaat bracht Ton door in Arcen. Het betekende dat hij dagelijks om half zes werd gewekt en opstond. De dag begon met meditatie en de heilige mis. Na het ontbijt was het tijd voor lessen over spiritualiteit, de bijbel en het leven als priester-missionaris. Daarbij werden de novicen ingezet voor allerlei werkzaamheden.

Grootseminarie in Würzburg

Na het noviciaat vertrok Ton in 1954, samen met Hein Ratering, Gerard Willemse, Jan Aerts en Harry van Lieshout, naar het grootseminarie in Würzburg voor de studie theologie en filosofie. De colleges werden gegeven op de Julius Maximilian universiteit van Würzburg.

De sfeer in Würzburg was anders dan op Sint Paul in Nederland. Daarbij speelde enigszins een rol dat de verhoudingen tussen Nederland en Duitsland, minder dan 10 jaar na de oorlog, nog wat onwennig waren. Voor Ton was dit echter geen punt. Als veel belangrijker ervaart hij het verschil in mentaliteit tussen de twee landen. Duitsers hechten, meer dan Nederlanders, aan zaken zoals traditie, ordelijkheid en voorspelbaarheid: *Ordnung muss sein*. Regels dienen strikt en te allen tijde te worden nageleefd, ook in situaties dat dit niet nodig of zinvol is. Al met al voelde Ton zich echter goed thuis in Würzburg en had hij het er best wel naar zijn zin.

Wel had hij graag een wat andere invulling van de studie gezien. De studie was namelijk sterk gericht op het overdragen van theologische en filosofische kennis, vooral theoretische kennis dus, en veel minder op het bijbrengen van kennis en vaardigheden die goed aansluiten bij het werk en de taken waarmee een missionaris in de praktijk te maken krijgt. Zo was er in de studie weinig aandacht voor andere religies, respectievelijk diverse stromingen binnen deze religies, waarmee missionarissen in hun werk te maken krijgen. Dat geldt ook voor medische kennis en vaardigheden, terwijl die in de praktijk van het missiewerk steeds belangrijker werden.

Het werk van de missionarissen was aan het veranderen. Eerder was dit werk tamelijk eenzijdig gericht op het *zielenheil* van de mensen en daarmee op *het bekeren van de mensen tot het ware geloof*. Inmiddels was er echter een bredere visie op het werk van missionarissen aan het ontstaan. In deze visie ging het niet langer alleen of vooral om het redden van de ziel, maar om de ontwikkeling van de gehele persoon. Een goede en gezonde ontwikkeling van mensen, én daarmee ook van de samenleving waar zij deel van uitmaken, kwam centraal te staan. Het werk van missionarissen kreeg daarmee voor een deel het karakter van ontwikkelingswerk. Onderwijs en gezondheidszorg werden belangrijker en daardoor kreeg het missiewerk meer raakvlakken met het bestuur en beleid van het desbetreffende land. Dit impliceerde tegelijkertijd dat de missionarissen in hun werk meer

rekening moesten houden met de politieke context en de ontwikkelingen die zich hierin voordeden. Dit soort veranderingen in het werk van missionarissen kreeg in de opleiding in Würzburg echter weinig aandacht.

Na afronding van de studie werd hij op 12 juli 1959 - tezamen met Hein Ratering, Gerard Willemse, Jan Aerts en Harry van Lieshout - in Grubbenvorst door bisschop Moors tot priester gewijd. In Losser werd hij ingehuldigd met een plechtige eerste heilige mis. Enkele maanden later, in maart 1960, vertrekt Ton als missionaris naar Papoea Nieuw Guinea (toentertijd nog Australisch nieuw Guinea). Dit missiegebied was kort daarvoor door de paus aan Mariannhill toegewezen.

Het nieuwe missiegebied in Papoea Nieuw Guinea

Oorsprong Mariannhill ligt in Zuid-Afrika

De oorsprong van Mariannhill ligt in Zuid-Afrika. Daar stichtte abt Franz Pfanner in 1882 het klooster Mariannhill, met als doel de scholing en missionering van de Kaffers in Natal. Aangezien er grote behoefte was aan een steunpunt in Europa, enerzijds om fondsen te werven voor het missiewerk in Zuid-Afrika en anderzijds om nieuwe aanwas voor dit werk te vinden en op te leiden, wordt in 1911 het Missiehuis Sint Paul in Arcen opgericht.

Apartheidsregime maakt nieuw missiegebied nodig

Het toenemend aantal paters en broeders op Sint Paul kon, vanaf de jaren 50 in de vorige eeuw, echter steeds moeilijker terecht in Zuid-Afrika. De kritische houding van Nederland tegenover het apartheidsregime maakte dat Zuid-Afrika de missionarissen uit Nederland maar moeizaam en mondjesmaat toeliet. Vandaar dat Mariannhill, in 1958 bij de paus een verzoek indiende om een nieuw missiegebied aan de congregatie toe te wijzen.

Keuze voor Papoea Nieuw Guinea

Rome reageerde welwillend op dit verzoek, waarbij eerst Indonesië en daarna Korea en Formosa (het huidige Taiwan) in beeld kwamen als mogelijkheden. Nog voordat een definitieve keuze was gemaakt, kwam een verzoek binnen van Adolf Noser, aartsbisschop van het bisdom Madang in Papoea Nieuw Guinea (toen nog Australisch Nieuw Guinea). Aartsbisschop

Noser – van de missiecongregatie SVD (Missionarissen van het Goddelijk Woord) – was op zoek naar nieuwe missionarissen voor Lae in de provincie Morobe. Eerder, in 1954, hadden vier Australische Passionisten de buitenstatie Lae van de SVD-missionarissen overgenomen, maar zij hadden daarna geen verdere versterking vanuit Australië gekregen. Na enkele jaren van proberen waren de Passionisten weliswaar tot de conclusie gekomen dat hun missie in Morobe niet geslaagd was, maar tegelijkertijd waren ze nog niet zo ver dat ze dit missiegebied wilden prijsgeven.

Het Vaticaan, nam in juni 1959 twee beslissingen. De ene beslissing was om Lae af te splitsen van het bisdom Madang en het als een eigen, zelfstandig *Vicariaat Lae* verder te laten gaan. De tweede beslissing was dit vicariaat Lae toe te vertrouwen aan de Congregatie Missionarissen van Mariannhill. Het vicariaat Lae omvatte op dat moment het oostelijk deel van Papoea Nieuw Guinea, bekend onder de naam *Morobe district/provincie*, wat betreft oppervlakte ongeveer zo groot als Nederland. Het aantal inwoners was op dat moment 187.000, waaronder ongeveer 3.000 buitenlanders. Het aantal katholieken onder de bevolking was met 1.750, waaronder veel Australiërs en Chinezen, nog zeer bescheiden. De belangrijkste steden waren Lae, provinciehoofdstad en havenstad aan de Huon Baai gelegen met 15.000 inwoners, en Wau (goudmijnen en landbouw) en Bulolo (houtindustrie); allebei in het bergachtige binnenland, op respectievelijk 140 en 120 kilometer afstand van Lae gelegen. Wau en Bulolo hadden toentertijd samen ongeveer 5.000 inwoners.

Missionaris in Papua Nieuw Guinea (PNG)

Aankomst in het nieuwe missiegebied: wennen en verkennen

Ton en Harry van Lieshout hoorden de dag voordat zij tot priester gewijd werden, dat hun eerste bestemming als missionaris het nieuwe missiegebied in Papoea Nieuw Guinea was. Dat ging in de woorden van Ton als volgt: *Jullie twee worden morgen gewijd. Jullie hebben voor een leven als missionaris gekozen. We hebben een nieuw missiegebied toegewezen gekregen in Nieuw-Guinea. We weten nog maar heel weinig van dat gebied. Zijn jullie bereid om daar als eersten heen te gaan? Wij antwoordden ietwat verbaasd: "Ja zeker."*

Ter voorbereiding gaan zij eerst enkele maanden aan de slag in Engeland, zowel om de Engelse taal beter te leren *spreken* – zowel Ton als Harry zijn al langer gewend om Engelse boeken en artikelen te *lezen* – als om praktische ervaring op te doen met het parochiewerk.

In maart 1960 vliegt Ton samen met Bert Kempkes en Harry van Lieshout van Amsterdam naar Sydney, waar zij op 14 maart aankomen. Op 17 maart vliegen zij vervolgens naar Lae, waar Gerard Hafmans, overgeplaatst van Rhodesië (het huidige Zimbabwe) naar het nieuwe missiegebied, zich bij hen voegt. Na enkele dagen reizen zij verder naar Madang, waar zij in de periode maart-augustus 1960 door ervaren SVD-missionarissen in de taal, klimaat, voedsel structuur en cultuur van hun nieuwe werkgebied worden ingewerkt. In deze periode leert Ton het Pidgin Engels en maakt via een reeks van bezoeken kennis met de inheemse bevolking van Papoea Nieuw Guinea, zowel in de kustgebieden als in het bergachtige binnenland.

Na de introductieperiode keert Ton in september 1960 terug naar Lae. De eerste periode was lastig, vooral door onduidelijkheid over wat de kansen en de mogelijkheden in het nieuwe missiegebied waren. De Mariannhillers kenden het gebied nog niet en ook speelde mee dat de Passionisten, ondanks dat dit gebied inmiddels aan Mariannhill was toegewezen, niet echt aanstalten maakten om te vertrekken.

De eerste periode van hun verblijf in het nieuwe missiegebied, de periode september 1960 tot medio 1962, hebben de Mariannhillers, steeds in tweetallen, een flink aantal verkenningstochten in hun nieuwe missiegebied gemaakt, waarbij ze vooral op zoek waren naar plaatsen die geschikt waren om een missiestatie te vestigen en in te richten. Ook Ton heeft in die periode dergelijke excursies uitgevoerd, samen met Harry van Lieshout of samen met Gerard Hafmans. Ze kwamen tot de ontdekking dat de Lutheranen, die al vanaf 1886 in dit gebied aanwezig waren, zeer systematisch en doelmatig te werk waren gegaan: overal in de Morobe provincie, ook in de meest afgelegen en moeilijk bereikbare streken en plaatsen, troffen ze Lutheranen en Lutheraanse kerken aan. De Lutheranen hadden hier dus veel goed werk gedaan, maar voor de missionarissen van Mariannhill, die afgereisd waren in de veronderstelling dat ze meteen en zinvol aan de slag zouden kunnen gaan in hun nieuwe missiegebied, was dit wel een teleurstelling.

Dorp Mandok. Geen golfplaten of pannen op het dak, maar pandanus blad

Focus en strategie

Deze tijd, de jaren 1959-1961, was de aanlooptijd naar het *Tweede Vaticaans Concilie*, waarin vooral twee zaken aandacht kregen. Enerzijds het *aggiornamento*: het bij de tijd brengen van de Kerk, het Geloof behouden door het aan en in te passen in de moderne tijd. En anderzijds de *oecumenische gedachte*: vrijheid van godsdienst en respect voor en samenwerking met andere kerken en godsdiensten.

Gaan wedijveren met de Lutheranen vormde voor Ton en de andere Mariannahillers dan ook geen optie. Ze hadden bij hun verkenningstochten al ervaren dat dit tot grote verwarring zou leiden onder deze al langer bestaande Christelijke gemeenschappen en dat wilden ze absoluut voorkomen. Zij besloten de nadruk te leggen op pastorale zorg voor en verdere *ontwikkeling* van – vooral via (lager en technisch) onderwijs – de al aanwezige katholieken.

Het aantal katholieken in de provincie Morobe was echter op dat moment nog zeer beperkt en bestond bovendien voor een groot deel uit buitenlanders. Dat betekende dat men voor een bescheiden start koos, maar wel in de verwachting en het vertrouwen dat ze met deze aanpak een groter deel van de inheemse bevolking zouden kunnen aanspreken en aantrekken.

Voor Ton en de andere 3 Mariannhillers, allemaal in het naoorlogse Europa tot priester opgeleid en gevormd, was namelijk al wel duidelijk dat ook in Australisch Nieuw Guinea het einde van het koloniaal bestuur en bewind in zicht kwam. Zij kozen er expliciet voor om - vanuit wezenlijke katholieke, respectievelijk christelijke waarden zoals sociale rechtvaardigheid, respect, verantwoordelijkheidsbesef, etc. - de inheemse bevolking te ondersteunen op hun weg naar onafhankelijkheid en zelfstandigheid, waarmee de nadruk kwam te liggen op scholing en ontwikkeling, geestelijke vorming op basis van hierboven genoemde waarden, en het bevorderen van zelfredzaamheid.

Naast tegenvallers waren er ook meevallers. Tussen het vasteland van PNG en het, eveneens tot PNG behorende, grote eiland Nieuw Brittannië ligt een groep eilanden: de Siassi eilanden. Het gaat om een twintigtal, overwegend kleine eilanden. Op enkele van deze eilanden, vooral Mandok en Por, waren de inheemse inwoners vrijwel allemaal katholiek. De missionarissen van MSC (Missionarii Sacratissimi Cordis Jesu = Missionarissen van het Heilig Hart) waren hier al sinds 1937 actief. Tot 1962 vielen de Siassi eilanden namelijk bestuurlijk en administratief onder Nieuw Brittannië en dit gebied, het *vicariaat Rabaul*, was toegewezen aan de missionarissen van MSC.

In 1962 kwam er verandering in deze situatie. De Siassi eilanden verhuisden, in bestuurlijke zin, van Nieuw Brittannië naar de provincie Morobe. Wat later, in 1963, volgde eenzelfde verandering wat betreft kerkelijk gezag: de Siassi-eilanden werden afgescheiden van het vicariaat Rabaul en overgedragen aan het vicariaat Lae. De Mariannhillers waren zeer blij met deze verandering.

Priester in Lae: 1961-1967

In de beginperiode dat Ton werkzaam was in het vicariaat Lae heeft hij diverse verkenningstochten gemaakt in het voor hem en de andere Mariannhill-pioniers nog onbekende gebied. Maar daarnaast verrichtte hij ook pastoraal werk in Lae, de eerste jaren vooral in de *Sint Mary's parochie* in Lae. Daar was grote behoefte aan want de katholieke gemeenschap in Lae had in de afgelopen jaren, door de ambivalente houding van de

Passionisten, duidelijk te weinig aandacht gekregen. In het begin waren Ton en de andere Mariannhillers vooral bezig met het opzoeken en leren kennen van de katholieken in hun stad en parochie.

Ondertussen was er een nieuwe tijd met een nieuwe dynamiek aangebroken, zowel in de Katholieke Kerk als in Papoea Nieuw Guinea. In de Katholieke Kerk was het besef doorgedrongen dat aanpassingen aan de moderne tijd nodig waren. Die aanpassingen hadden zowel betrekking op de gehanteerde methoden van pastorale zorg als op de manier van werken. Eén van de uitingen van die moderne tijd in Papoea Nieuw Guinea was, evenals in veel andere ontwikkelingslanden, dat een *proces van urbanisatie* op gang kwam. Steeds meer, vooral jonge mensen - overwegend met weinig of geen opleiding - op zoek naar werk en inkomsten verruilden het platteland en hun stam of dorp voor een leven in de stad of, wat vaker het geval was, een leven aan de rand van de uitdijende stad, in zogeheten *compounds* en *settlements*.

Een flink deel van hen kwam uit katholieke provincies, zoals het gebied rond de Sepik rivier. Deze nieuwkomers waren al bekend met missionarissen en hun werk en dat maakte het voor de Mariannhillers gemakkelijker om snel *goed* contact met hen te krijgen en een *goede en zinvolle* relatie op te bouwen. In de woorden van Ton: *In het algemeen wordt iedere blanke "Maasta" (Master) genoemd en deze term impliceert per definitie een zekere afstand. Een blanke missionaris is echter geen Maasta maar een Father. En een Pater was voor hen een vertrouwd persoon.*

Ton en zijn mede-Mariannhillers in Lae hadden grote twijfels of de traditionele aanpak – tamelijk eenzijdig gericht op het *redden van de ziel* - voldoende antwoord kon bieden op deze veranderende situatie. De nieuwkomers waren namelijk slecht voorbereid op een leven in de grote stad. Ze waren weinig ontwikkeld, arm, en moesten nog leren dat de manier van leven in de stad heel anders was dan het leven in een hechte gemeenschap zoals zij gewend waren in hun stam of dorp.

Ton en de andere Mariannhillers in Lae waren overtuigd dat deze situatie om een andere aanpak vroeg, namelijk een aanpak die Ton als volgt aanduidt: *Een aanpak gericht op de ontwikkeling van de gehele persoon: hoofd, hart en handen*. Deze aanpak moest zorgen voor een goede en gezonde ontwikkeling van mensen, én (daarmee) ook van de samenleving waar zij

deel van waren. Vooral *onderwijs, opbouwwerk en gezondheidszorg* waren nodig om deze stromen nieuwkomers op te vangen, te begeleiden en wegwijis te maken. En zo benadrukt Ton: *Dat begon met hen school-minded te maken, dus hen te laten inzien dat opleiding de beste weg is naar een betere toekomst, voor henzelf en zeker voor hun kinderen en hun land.*

Tijdens de voorbereiding op het priesterschap en de hierbij gevolgde opleidingen waren dit soort zaken echter niet erg nadrukkelijk aan de orde gekomen. De Mariannahill-missionarissen in Lae hadden weliswaar het voordeel dat zij een gezamenlijke huisvesting deelden en dat bevorderde uiteraard het uitwisselen van ervaringen en ideeën, maar tegelijkertijd ging op dat dit voordeel het gebrek aan expertise op de genoemde terreinen zeker niet volledig kon compenseren. Het vormgeven en invullen van de nieuwe aanpak was daarom een proces van *trial and error*.

Priester op de Siassi eilanden: 1968-1980

In 1968 werd Ton overgeplaatst van Lae naar de *Sint Finbar's parochie* op de Siassi eilanden. De Siassi eilanden liggen op ongeveer anderhalve dag varen - met een motorboot - van Lae. Mariannahill heeft daar 2 parochies. De ene parochie, de Sint Finbar's parochie, omvat enkele kleine koraaleilandjes, namelijk de vlakbij elkaar gelegen eilandjes Mandok en Por, en de op 8 kilometer, anderhalf uur peddelen met een prauw, gelegen eilandjes Aromot en Mutumala. De andere parochie is op het grootste van de Siassi eilanden, namelijk Umboi. De kern van deze parochie is Aupwel aan de noordoostkust van Umboi gelegen, op 3 uur varen met een *motorboot* van Mandok/Por. Daarnaast zijn er 2 buitenposten: Gomlongon en Kampalap, beide op 5 uur lopen van Aupwel.

Ton is 12 jaar als missionaris werkzaam geweest op de Siassi eilanden. Naast de pastorale zorg en het stimuleren en faciliteren van onderwijs, verrichtte hij nog een veelheid aan andere taken en activiteiten. Zo beheerde hij een klein winkeltje om de eilandbewoners te voorzien van enkele veel gevraagde artikelen zoals vishaakjes, messen, lepels, etc. Op gezette tijden voer namelijk de missieboot, bestuurd door een plaatselijke kapitein, naar de havenstad Lae en bracht dan naast proviand allerlei gebruiksvoorwerpen mee terug. Ook fungeerde Ton als verpleger en bankier: de eilandbewoners konden bij hem cheques inwisselen tegen contant geld.

Tot 1978 was Ton hoofdzakelijk werkzaam in de *Sint Finbar's parochie*. In de loop van 1977 werd echter duidelijk dat pater Gerard Hafmans, vanaf 1971 werkzaam in de parochie op Umboi, overgeplaatst zou worden naar Lae en dat er geen vervanger voor hem zou komen. Vandaar dat Ton en Gerard de parochianen gingen voorbereiden op de situatie dat er vanaf 1978 nog maar één missionaris zou zijn voor beide parochies op de Siassi eilanden. Doel van deze voorbereiding was om parochieleiders, kerkraden en gelovigen meer en meer bij bestuur en organisatie van het kerkelijk gebeuren te betrekken.

Het afleggen van de eeuwige geloften door Drazek Wojcieh tijdens een viering in de kerk van Sint Michael in Lae

Het streven om de inheemse bevolking meer te betrekken bij de kerk, met als uiteindelijk doel om de verantwoordelijkheid voor het reilen en zeilen hiervan aan hen te kunnen overdragen, bestond al langer. Eén van de

uitingen hiervan was een breed opgezet project, uitgevoerd - in de jaren 70 van de vorige eeuw - door het *Melanesisch Instituut voor Pastorale en Sociologische Dienstverlening* onder de naam "*Wij zijn de kerk*". De instelling van parochieraden, bestaande uit inheemse parochianen, paste in dit streven.

Studentenpastor in Lae: 1980-2018

Ton werd priester in een tijd waarin de congregatie van Mariannhill zich voorspoedig ontwikkelde: het aantal seminaristen en juvenisten nam snel toe. Niet lang daarna braken echter andere tijden aan waarin twijfels ontstonden over oude zekerheden, ook met betrekking tot Kerk en Geloof. Voor Mariannhill Nederland kwam dit tot uiting in het opdrogen van de doorstroom van klein- naar grootseminarie én in het toenemend aantal priesterstudenten dat het grootseminarie in Würzburg tussentijds verliet, respectievelijk religieuzen die uittraden.

Uiteraard hadden deze ontwikkelingen ook gevolgen voor de Mariannhillers in PNG. De instroom van nieuwe missionarissen vanuit Nederland verminderde aanzienlijk en bovendien besloten enkele Mariannhillers in PNG uit te treden en de missie te verlaten. Tegelijkertijd was het aantal katholieken en het aantal parochies in het *Bisdom Lae* – in 1966 werd Harry van Lieshout tot bisschop van het missiegebied Lae benoemd, gevolgd door de wijding tot bisschop op 5 maart 1967 - vanaf de komst van de Mariannhillers in 1960, aanzienlijk toegenomen. Voor de in PNG verblijvende missionarissen betekende dit dat ze nogal eens op meer dan één plek actief moesten zijn. Dit gaat ook op voor Ton.

In zijn tweede periode als missionaris in Lae deed Ton eerst hetzelfde werk als tijdens zijn eerste periode (1961-1967). Opnieuw was hij werkzaam in de, als gevolg van het proces van urbanisatie: de trek van het platteland naar de stad, verder toenemende *settlements* in en om de stad Lae. Hij deed dit werk totdat bisschop Harry van Lieshout hem de zorg opdroeg voor de *Katholieke Studenten Gemeenschap* (Catholic Students Association) binnen de campus van de *Technologische Universiteit* (University of Technology) in Lae. Zijn werk als studentenpastor bestond voor een belangrijk deel uit discussies met studenten over onderwerpen zoals: Kerk, Liturgie, traditionele gewoontes, veranderingen in denken, verantwoordelijkheden met het oog op de toekomst, etc. Daarnaast waren er altijd ook problemen in materiele of

geestelijke zin die zijn aandacht vroegen, zoals bijvoorbeeld: huisvesting, onderdak, en slaapplekken van studenten, of het omgaan met gevaren van drugsverslaving, etc.

Terugblik

In 2018, na daar ruim een halve eeuw werkzaam te zijn geweest, verlaat Ton PNG voorgoed en keert terug naar Sint Paul in Arcen.

Ton kijkt met een goed gevoel terug op zijn werk en leven in PNG. Hij praat enthousiast over zijn ervaringen en is tevreden over de ontwikkelingen die hij en de andere Mariannahillers - paters, broeders, zusters en leken - daar hebben kunnen realiseren. Niet alleen het aantal katholieken en het aantal parochies is sterk toegenomen, maar ook zijn met de verspreiding van het Katholieke Geloof wezenlijke waarden van het Christendom uitgedragen en op vele plaatsen en instellingen, zoals bijvoorbeeld de Technologische Universiteit in Lae, blijvend verankerd.

Hij onderkent dat er problemen zijn, zowel in PNG als hier in Nederland, maar dat maakt hem niet somber of pessimistisch: *De geschiedenis leert dat nieuwe kennis leidt tot nieuwe visies, nieuwe visies leiden weer tot andere opvattingen en dus ook tot veranderingen en aanpassingen in het gedrag van mensen. Dit proces voltrekt zich al eeuwenlang en waarom zou dat in onze tijd en in de toekomst anders zijn.*

Wel ziet hij een verschil tussen Nederland en PNG. In PNG bestaat een veel sterker gemeenschapsgevoel dan hier. Dat biedt blijkbaar een betere voedingsbodem voor projecten zoals *“Wij zijn de kerk”* dan de meer individualistisch ingestelde Nederlandse samenleving. In PNG zag hij duidelijk meer eigen initiatieven vanuit de lokale gemeenschappen om de krapte aan priesters op te vangen, door taken en activiteiten van hen over te nemen, dan in Nederland. Terwijl Nederland toch een beter geschoolde bevolking heeft en dus zelfredzamer zou moeten zijn.

6. Theo Verstappen

Milieu van herkomst

Theo is geboren in Lieshout op 31 augustus 1931. Zijn vader en moeder kregen als eerste een tweeling en daarna nog 8 kinderen. In totaal telde het gezin dus 10 kinderen, 5 jongens en 5 meisjes. Theo was de jongste in dit gezin. Zijn vader was van beroep gemeenteveldwachter. Hij werkte eerst in Mierlo - waar hij zijn vrouw ontmoette - en daarna in Lieshout. Zijn vader is jong gestorven. De tweeling was toen 17 jaar, maar Theo was nog maar 5 jaar en dus te jong om zich hem goed te kunnen herinneren. Hij herinnert zich wel het verdriet en de verslagenheid die dit verlies in het gezin teweegbracht. Nog geen jaar na het overlijden van zijn vader stierf zijn

oudste zus, een van de tweeling. Zijn oudste broer, op school bij de *Broeders van Dongen*, en zus, op school bij de *Franciscanessen in Oirschot*, moesten hun opleiding opgeven en gaan werken om voor inkomsten van het gezin te zorgen. Zijn oudste broer kon als leerling-werknemer terecht bij een groot installatiebedrijf, namelijk *Nolte Elektrotechnische en Mechanische Industrie* (later overgenomen door Stork en vervolgens door de VDL Groep) in Tongelre en is daar elektricien geworden. Ook deze oudste broer is op jonge leeftijd overleden. Tijdens de vervulling van zijn militaire dienstplicht in Indonesië kwam hij bij een verkeersongeval om het leven, 2 weken voordat hij zou afzwaaien en naar huis zou komen.

Roeping

Theo is na de lagere school naar de ambachtsschool gegaan. Daar heeft hij, bij de *Broeders van Heijthuizen*, een 3-jarige vakopleiding tot elektricien gevolgd. Na zijn opleiding gaat Theo aan de slag als elektromonteur. Hij doet dit werk ongeveer 5 jaar, eerst bij de PNEM (*Provinciale Noord-Brabantse Electriciteits Maatschappij*) en daarna bij een installatiebedrijf in Helmond.

De keuze voor deze opleiding en dit beroep was niet echt wat hij wilde. Eigenlijk was hij niet in techniek geïnteresseerd. *"Ik heb weliswaar extra monteur cursussen gevolgd en het middenstandsdiploma gehaald, maar eigenlijk interesseerde het me niet"*. Van jongs af aan had hij veel meer belangstelling voor mensen dan voor techniek. Dat hij eerst toch de kant van de techniek opging kwam enerzijds omdat hij op dat moment nog geen mogelijkheden had, of zag, om de weg van zijn eigen voorkeur en wensen op te gaan en anderzijds omdat zijn oudste broer, die voor hem een voorbeeld- en ook een beetje een vaderrol vervulde, elektromonteur was. Ook een andere broer van Theo was elektricien geworden.

Het beroep van elektricien/elektromonteur maakte dus deel uit van de dagelijkse werkelijkheid waarin Theo als jong kind opgroeide. Theo verwoordt het zelf als volgt *"Ik werd elektromonteur, in het voetspoor van mijn broers"*.

Techniek maakte dus deel uit van het dagelijkse leven waarin Theo opgroeide. Maar dat gold evenzeer of nog meer voor de *Katholieke Kerk*. Het Geloof was continu en alom aanwezig in zijn dagelijkse leven. Hij nam

deel aan liturgische vieringen, ook als misdienaar, en had van jongs af aan een sterke interesse in het spirituele. Hij las veel verhalen over missionarissen die als pioniers werkzaam waren in verre, onbekende landen en daarbij niet alleen veel goed werk verrichtten maar ook de nodige avonturen beleefden. Zodoende ontwikkelde hij van jongs af aan steeds meer interesse voor de missie en groeide zijn verlangen om als broeder missionaris werkzaam te zijn. *"Ik had al heel jong interesse om voor de Kerk te werken, naar de missie te gaan. Ik ben eerst wel een andere kant op gegaan, maar dit verlangen verdween niet.....het bleef maar hangen, het bleef maar hangen....."*

Professie als broeder in 1955

Theo is 22 jaar als hij in 1952 daadwerkelijk deze weg opgaat. Dat hij bij Mariannhill terecht kwam is eigenlijk toeval. Mariannhill bood precies op het goede moment de gelegenheid om deze stap te zetten. *"Ik kwam op een gegeven dag thuis van het werk en toen lag het blad "Pioniers" van Mariannhill in de brievenbus. Wat ik daarin las sprak me geweldig aan en ik ben nog diezelfde week naar Sint Paul in Arcen gegaan".*

De eerste kennismaking met de missionarissen van Mariannhill was met Pater Hermenegild, want die was novicemeester. Theo herinnert zich dat hij ook een maaltijd kreeg aangeboden..... *"in de bezoekkamer, maar dan wel met een krant - De Boer en Tuinder - als tafellaken".* Achteraf hoorde Theo dat een van de monniken had gezegd: *"Nou, als die terugkomt, dan blijft hij wel".* Theo kwam terug en is gebleven.

In maart 1953 startte Theo, met 3 andere nieuwelingen die broeder wilden worden – waaronder Bram Wissenburg - met het *postulaat*. Het postulaat is een proeftijd, met een duur van een half tot een heel jaar, alvorens nieuwelingen in een klooster tot het *noviciaat* worden toegelaten. Tijdens het noviciaat leren nieuwelingen het kloosterleven kennen, met de regels en verplichtingen die daarbij horen. Is er wederzijds, dus zowel van de kant van de novice als van de kant van de kloostergemeenschap, voldoende vertrouwen dat dit een goede keuze is dan volgt de *professie*: het afleggen van de 3 geloften van gehoorzaamheid, van armoede en van celibatair leven.

Het noviciaat van Theo duurde 2 jaar. Het eerste jaar vond nog plaats in Arcen op Sint Paul. Aangezien Sint Paul inmiddels overvol raakte heeft de

congregatie in 1954 een pand in Eijsden gekocht en het noviciaat daarin ondergebracht. Zodoende heeft Theo het tweede jaar van het noviciaat in Eijsden doorgebracht. Deze periode werd afgesloten met de eerste of tijdelijke professie.

Leven en werk als broeder in Nederland: 1956-1964

Na zijn professie is Theo nog 2 jaar in Eijsden gebleven. In deze tijd heeft hij, samen met broeder Adelbert, gewerkt aan de verbouwing en renovatie van het noviciaatsgebouw. Zijn opleiding en ervaring als elektromonteur kwamen hier goed van pas. Dat was overigens ook al eerder het geval, namelijk toen hij zich in 1952 meldde bij Sint Paul in Arcen. *"Er was toen op Sint Paul het nodige werk te doen aan het elektrisch systeem. Daar was nog sprake van een systeem met gelijkstroom, opgewekt door twee grote dieselmotoren. We hebben toen alles omgebouwd naar netstroom"*.

De groei van Mariannhill maakte dat flink geïnvesteerd moest worden in nieuwe huisvesting. Behalve het pand voor het noviciaat in 1954 kocht de congregatie in 1955 nog een tweede pand in Eijsden. In dit tweede pand - met de naam *Sint Jan* - wilde Mariannhill een lang gekoesterde wens in vervulling brengen, namelijk in Nederland over een eigen *grootseminarie* of *scholasticaat* (= opleiding tot priester bestaande uit de studie filosofie en theologie) beschikken.

Bovendien was men toentertijd ook nog op zoek naar mogelijkheden om het kleinseminarie van Sint Paul naar elders te verhuizen.

Om een en ander te financieren was geld nodig. Renteloze leningen waren van groot belang om de financiering van de nieuwe aankopen en plannen rond te krijgen. Toen Theo, na de renovatie van het noviciaatsgebouw in Eijsden, terugkwam op Sint Paul werd hij ingezet om dergelijke leningen te verwerven. Hij heeft dit werk enkele jaren gedaan, waarbij hij vooral actief was in de provincies Noord-Brabant, Limburg, en Gelderland. *"Het was een kwestie van via via, bijvoorbeeld via de ouders van andere broeders en paters, achterhalen welke mensen over de benodigde gelden beschikten en vervolgens bij die mensen aankloppen en in gesprek raken"*. De mensgerichte instelling en belangstelling van Theo maakte hem geschikt voor dit werk.

Daarna heeft Theo nog enkele jaren soortgelijk werk gedaan. Toen ging het niet meer om het werven van renteloze leningen, maar om het verkopen van missiekalenders en van abonnementen van het Missieblad (*Pioniers*) van Mariannhill.

Onderdeel van dit werk was het leeghalen van de collectebusjes ten behoeve van de missie. Deze *missiebusjes* werden door ordes en congregaties verspreid, bij winkels, bedrijven, scholen en particulieren om geld voor het missiewerk te verzamelen.

In 1961 startte de bouw van een nieuw *kleinseminarie* aan de Hoebertweg in Venray. Ook hier heeft Theo de elektriciteit aangelegd. Gerard Willemse, toentertijd rector van dit nieuwe missiehuis, wilde hem ook daarna graag in Venray houden, aangezien voor het goed blijven functioneren van het gebouw en de installaties, technische kennis en ervaring nodig was en bleef. Bovendien had Theo veel ervaring in fotograferen en ook dat kwam goed van pas in Venray.

Dit was echter niet wat Theo wilde. Hij wilde nog steeds veel liever met mensen werken dan in de techniek werkzaam zijn. En hij wilde naar de missie. Hij bleef proberen deze overgang te realiseren. Zo had hij al eerder een verzoek bij de overste ingediend voor het volgen van een cursus maatschappelijk werk, met als motivatie dat hij dacht in dat werk beter tot zijn recht te komen dan in zijn huidige werk. Het antwoord was echter niet erg bemoedigend: "*Broeders moeten werken en er wordt voor je gedacht*". Dit veranderde echter niets aan zijn wensen om een andere invulling aan zijn leven te geven en uiteindelijk kreeg Theo dit ook voor elkaar.

Leven en werk als broeder missionaris in Zimbabwe: 1964-1970

In december 1964 vertrok hij, samen met broeder George (Piet Berkhout), per boot naar Durban in Zuid-Afrika. Broeder George bleef in Zuid-Afrika, maar Theo reisde door naar Zuid-Rhodesië, tegenwoordig Zimbabwe geheten. Dit was nog een vrij nieuw missiegebied voor de Mariannhillers. In 1958 vertrokken namelijk de eerste 5 paters en 3 broeders van Mariannhill, onder wie pater Renatus Hafmans, naar Zimbabwe.

In eerste instantie ging Theo aan de slag in de *missiestatie Fatima*, ongeveer halverwege gelegen tussen Victoria Falls en Bulawayo. "*In die tijd was het zo*

dat paters bij aankomst in de missie eerst een tijd geschoold werden in de Afrikaanse taal en cultuur. Broeders gingen na aankomst gelijk aan het werk". Een oudere pater bood Theo aan hem taalles te geven, zowel in het Engels als in Afrikaanse talen. Maar hij kreeg al snel te horen dat dit niet de bedoeling was en dat van broeders verwacht werd dat... "ze overdag aan het werk waren en als ze wilden leren dit dan s' avonds konden doen".

Hij deed allerlei klussen in, aan en om de gebouwen van de missiestatie. Ook legde hij een elektrische verbinding aan tussen de missiestatie en het ziekenhuis. *"Het ziekenhuis had een eigen generator en de missiestatie, ongeveer 1 kilometer verderop gelegen, had een eigen generator. Wanneer een van de twee generatoren uitviel dan bleef de stroomvoorziening op beiden plekken gewaarborgd door de nieuwe verbinding".*

Nauwelijks meer dan 1 jaar na zijn aankomst in Zimbabwe vroeg de toenmalige provinciaal pater Martien Elmar Schmid – die 5 jaar later in 1970 tot bisschop van Mariannhill in Zuid-Afrika zou worden benoemd - aan Theo of hij de leiding op zich wilde nemen van een jongensinternaat in de *Embakwe missiestatie*, niet ver van de grens met Botswana gelegen. Het internaat telde 150-175 kleurlingen – dus personen van gemengd ras - die allemaal bezig waren met hun middelbare schoolopleiding. Deze jongeren waren afkomstig uit alle streken van Zimbabwe en een aanzienlijk deel van hen had een reklasseringsachtergrond.

Bij zijn aankomst was het een sobere bedoeling met weinig faciliteiten én weinig privacy voor de jongeren. Dit was echter wel het werk waar Theo al zo lang naar uitgekeken had en hij ging enthousiast aan de slag. *"Ik had hier geen opleiding voor en ook geen ervaring in, maar dit was wat ik wilde en dan leer je al doende snel bij. En de jongens spraken allemaal Engels. Dus ik kon in het Engels met hen communiceren".*

Er werd elektriciteit aangelegd, een nieuwe vleugel bijgebouwd, er kwam een studiezaal, een recreatiezaal, een muziekruimte en enkele sportvelden: een basketbalveld, een volleybalveld en een tennisveld. De slaapzalen werden opnieuw ingericht zodat de jongeren meer privacy kregen. Theo verrichtte allerlei verschillende werkzaamheden, variërend van leidinggeven en organiseren tot uitvoerende bouwwerkzaamheden. Maar waar mogelijk zette hij ook de jongens zelf aan het werk zoals bij het aanleggen van het basketbalveld. *"Dat kostte wel enige moeite want kleurlingen zijn gewend*

dat zwarte Afrikanen het werk voor hen doen". En ook bracht hij ze, wat hard nodig was, meer discipline en verantwoordelijkheidsgevoel bij.

Woon- en huiskamer voor de studenten van de Embakwe missiestatie in Zimbabwe

Theo deed dit werk 5 jaar. Het schonk hem veel voldoening, maar hij zag in Embakwe geen goede mogelijkheden om zichzelf verder te (blijven) ontwikkelen in dit werk. Hij beseftte dat hij pas verdere stappen kon zetten als hij over de hiervoor benodigde bagage beschikte. En dat betekende vooral dat hij beter geschoold en gekwalificeerd moest worden in en voor het maatschappelijk werk.

Studies maatschappelijk werk in Engeland: 1970-1972

In mei 1970, na 5 jaar verblijf in Zimbabwe, ging Theo voor een vakantie terug naar Nederland. Twee weken na zijn terugkeer overleed geheel

onverwachts zijn moeder. Vanaf dat moment werd het huis van zijn zus Jo, Theo's nieuwe thuis in Nederland.

In augustus 1970 vertrok hij naar Londen om daar een 1-jarige cursus maatschappelijk werk te gaan volgen. Bij deze keuze sneed het mes aan twee kanten. Hij volgde een opleiding in maatschappelijk werk en kon tegelijk werken aan een betere beheersing van de Engelse taal.

Op de achtergrond speelde pater Adalbert Ludwig Balling een stimulerende en faciliterende rol. Pater Balling was van 1958 tot 1965 als missionaris actief geweest in Rhodesië, onder andere in Embakwe. Via via had hij gehoord van de goede resultaten die Theo in het jongensinternaat in Embakwe behaald had én van de plannen die Theo had om zich verder te kwalificeren voor dit werk. Pater Balling stimuleerde Theo om deze cursus in Londen te gaan volgen. Bovendien maakte hij dit financieel mogelijk.

Nadeel van de cursus in Londen was echter dat deze niet afgesloten werd met een erkend diploma. Van één van zijn medecursisten hoorde Theo dat er wellicht mogelijkheden waren om in Oxford een 2-jarige opleiding maatschappelijk werk, opgezet en uitgevoerd door de Jezuïeten, te volgen. Deze studie werd wél afgesloten met een diploma. Theo vroeg en kreeg toestemming van de overste om deze opleiding te volgen en hij sloot deze opleiding in 1973 met een diploma af. Hiermee ging een lang gekoesterde wens van Theo in vervulling.

Tweede verblijf als broeder missionaris in Zimbabwe: 1973-1978

In 1973 ging Theo voor de tweede keer naar Zimbabwe. In dit geval werd zijn standplaats Bulawayo, de tweede stad van Zimbabwe met ruim anderhalf miljoen inwoners. Theo ging hier opnieuw met jongeren aan de slag. Het was voor een belangrijk deel een vervolg op zijn eerdere werk in Embakwe, maar in dit geval waren het wat oudere jongeren, die de schooljaren al achter zich hadden gelaten en die een tijdelijk onderkomen en/of tijdelijke opvang nodig hadden. Hij werkte er voor de *Stichting Kleurlingen Ontwikkelingsfonds*. Er was een woning voor hem beschikbaar en er was ook voldoende ruimte voor de tijdelijke opvang van jongeren.

Ook hier voerde hij weer velerlei werkzaamheden uit, zowel op management- als op uitvoerend niveau, waarbij hij de in Oxford opgedane

kennis goed kon benutten en in de praktijk kon toepassen. Na 5 jaar kon Theo het project overdragen en met vertrouwen overlaten aan een lokale medewerker. Hoewel dit werk hem veel voldoening had gebracht was hij opnieuw toe aan een nieuwe stap op de weg die hij eerder in 1952, inmiddels alweer 25 jaar geleden, was ingeslagen.

Onderwijs verzorgen in de "Bush"

Priesterstudie in Zuid-Afrika: 1978-1983

Het spirituele had Theo altijd al getrokken. In dit verband gebruikt hij graag de woorden van Mattheus "*De mens leeft niet alleen van brood, maar van ieder woord dat klinkt uit de mond van God*"

Die nieuwe stap had met een nieuwe roeping te maken, namelijk de wens om priester te worden. Op de achtergrond speelde bij deze keuze een andere Mariannhiller een rol, namelijk broeder George. Broeder George, die

tegelijk met Theo naar de missie was vertrokken, had 2 jaar eerder besloten de overstap van broeder naar pater te maken. Op het moment dat broeder George tegen Theo vertelde dat hij een priesteropleiding ging volgen, reageerde Theo in eerste instantie dat hij zich zo'n stap niet kon voorstellen, zeker niet voor hemzelf. Maar de stap van broeder George zette hem toch aan het denken en al vrij snel kon hij zich deze stap wél voorstellen.

In 1978 vertrok Theo naar Cedara in Zuid-Afrika, waar hij 5 jaar filosofie en theologie studeerde. Eind oktober 1983 rondt hij daar, op het *Sint Josephs College*, zijn priesterstudie af en hij wordt op 29 januari 1984 in Bulawayo, omringd door medebroeders, familieleden, parochianen, vrienden en bekenden, tot priester gewijd.

Priester missionaris in Bulawayo en Gwanda: 1984-1987

Inmiddels was de situatie in Zimbabwe sterk veranderd. De *Republiek Rhodesië*, in 1970 door Ian Smith uitgeroepen, werd internationaal niet erkend en ook intern woedde er lange tijd een bloedige burgeroorlog tussen het blanke minderheidsbewind en zwarte gewapende bewegingen, vooral de ZAPU (Zimbabwe African People's Union) van Joshua Nkomo en de ZANU (Zimbabwe African National Union) van Robert Mugabe. In deze periode zijn ook enkele medebroeders van Theo vermoord.

In 1980 werden de verkiezingen gewonnen door Robert Mugabe en op 18 april 1980 kreeg Zimbabwe zijn onafhankelijkheid onder de officiële naam *Republiek van Zimbabwe*. Al snel, in 1982, bleek dat Mugabe de macht niet wilde delen en hij begon vervolgens een interne strijd om Nkomo (ZAPU) uit te rangeren.

Dit was de situatie toen Theo zijn werkzaamheden als priester startte in de *Ekusilenie missiestatie*, midden in de bushbush gelegen. Theo werd daar kapelaan. Hij bleef hier tot hij in 1985 benoemd werd tot pastoor in Gwanda, dicht bij de grens met Zuid-Afrika gelegen. Dit was vroeger een parochie met veel kleurlingen, maar die waren inmiddels allemaal vertrokken. Dat betekende dat Theo met parochianen te maken kreeg die communiceerden in de stamtalen *Shona* (van oorsprong een Bantoe-taal) en *Ndebele* (van oorsprong een Zoeloe-taal), talen waar Theo geen woord van beheerste. Hij beschouwde zichzelf als te oud om deze talen nog te leren. Dit hield in dat hij alleen via een tolk contact met zijn parochianen kon onderhouden.

Hij kon echter niet anders dan tot de conclusie komen, dat je niet kunt functioneren als priester, wanneer je de taal van je parochianen niet beheerst. Al voor zijn vertrek met vakantie naar Nederland in 1987 wist hij dat hij niet naar Zimbabwe terug zou keren.

Pastoor in Nederland: 1988-2009

Na zijn vakantie start Theo zijn werkzaamheden in Nederland als parochiepriester in Zeilberg, een kerkdorp van de gemeente Deurne. Het gaat om een tijdelijke vervanging en hij verblijft hier dan ook nog geen jaar. In 1989 wordt hij als pastoor benoemd in Wamel. Het pastorale werk in deze parochie bevalt hem, ook omdat hij goede en prettige ondersteuning van de koster krijgt en over een prima koor kan beschikken. Hij blijft hier werkzaam tot 1996, het jaar waarin hij de pensioengerechtigde leeftijd bereikt.

Theo gaat echter nog niet met pensioen. Op dat moment komt er namelijk weer iets op zijn weg. Hoewel hij in eerste instantie er niet van overtuigd is dat de, via een advertentie in het *Katholiek Nieuwsblad* aangeboden, positie van pastoor en rector in een groot woonzorgcentrum in Eindhoven echt iets voor hem is, verandert zijn mening nadat hij op aandringen van anderen een bezoek aan het centrum heeft gebracht. Het ging om een zelfstandig woonzorgcentrum voor bejaarden. Het beschikte over een mooie eigen kapel en bovendien ging het om een volwaardige positie als pastoor, met een benoeming door de bisschop en alle rechten en plichten die daarmee samengaan. Theo heeft hier tot 2009 gewerkt als pastoor.

In de laatste jaren combineerde hij zijn werk in Eindhoven overigens met het verzorgen van weekenddiensten in een bejaardencentrum in Lieshout, het dorp waar hij geboren is.

Definitieve terugkeer naar Sint Paul

Hij is met dit werk in 2009, op 78-jarige leeftijd, gestopt en definitief teruggegaan naar Arcen en Sint Paul omdat hij vanwege neuropathie te veel moeite kreeg met staan en lopen. Na zijn terugkeer naar Sint Paul heeft hij de eerste jaren nog wel weekenddiensten verzorgd in Wanroij, Sint Anthonis,

Oploo en Stevensbeek, maar ook met dit werk is hij vanwege een toenemende neuropathie moeten stoppen.

Hij kijkt met veel plezier en grote dankbaarheid terug op zijn leven waarin hij veel mensen pastoraal van dienst heeft kunnen én mogen zijn. Ook is hij de vele vrijwilligers die hem daarbij ondersteunden zeer erkentelijk. Hij heeft het leven vorm en inhoud gegeven door dicht bij zichzelf te blijven, en de aanleg en talenten waarover hij beschikte, te ontplooien op momenten dat zich mogelijkheden hiertoe voordeden.

Door en met deze pragmatische instelling en aanpak heeft hij in zijn leven de weg gevonden naar de dromen die hij als kind al had. Dit klinkt diverse keren door in de gesprekken die we gevoerd hebben. *"Ik ging pas op mijn 22^e naar Mariannhill. Dus ik was een late roeping..... twee keer zelfs, eerst als broeder en daarna ook weer als priester. Daarmee ben ik een uitzondering. Dat vind je in mijn hele leven terug. Ik ben vooral praktisch ingesteld, terwijl anderen theoretischer te werk gaan. Of dat beter of slechter is weet ik overigens niet, maar ik weet wel dat dit voor mij de beste manier was".*

Deze pragmatische instelling en opstelling verwoordt hij elders in het gesprek kort en treffend met de Engelse uitdrukking: *"We shall cross the river when we are there".*

7. Alfons Voorn

Milieu van herkomst

Alfons wordt kort voor het begin van de tweede wereldoorlog geboren, op 27 november 1939 in De Kwakel. De Kwakel is een dorp in het zuiden van Noord-Holland. Het is van oudsher een overwegend katholiek dorp. Alfons

heeft met een zekere regelmaat berichten naar zijn geboortedorp gestuurd (zie: <https://de-kwakel.com/kwakelaars/kwakelaars-in-den-vreemde>). We hebben dankbaar gebruik gemaakt van de daar voorhanden informatie.

De ouders van Alfons kregen 8 kinderen, 5 jongens en 3 meisjes. Alfons was hun derde kind. Zijn ouders hadden een winkel waarin zij levensmiddelen verkochten.

Alfons doorloopt de katholieke lagere Heilig Hartschool in de Kwakel. Het was een gemengde school, dus voor jongens én meisjes. In de klassen zaten de meisjes rechts en de jongens links. Alfons was een goede leerling, hij behoorde steeds tot de besten van de klas. Hij was, in tegenstelling tot zijn oudere broers, geen misdienaar. Wel maakte hij tijdens zijn lagerschooltijd deel uit van het jongenskoor.

Roeping en opleiding

Tijdens zijn lagerschooltijd is bij Alfons geleidelijk steeds meer interesse ontstaan voor de missie en voor een leven als missionaris. Hij las erover in bladen, tijdschriften en boeken, die hij van zijn ouders kreeg. De missie was ergens in verre landen. Dit maakte hem nogal nieuwsgierig en ook het avontuurlijke leven van missionarissen sprak hem aan.

Vandaar dat Alfons na de lagere school, in 1952 naar het kleinseminarie ging. Hij startte in mei met de voorbereidende klas en ging in september 1952 naar de eerste klas van het kleinseminarie. De keuze voor Sint Paul in Arcen lag voor de hand. Binnen zijn familie was Mariannhill al bekend. En zijn bijna 3 jaar oudere broer Theo zat al enkele jaren op dit seminarie.

Tegelijk met Alfons beginnen nog 30 andere leerlingen met hun opleiding aan het kleinseminarie op Sint Paul.

Zes jaar later leggen slechts 2 van hen het staatsexamen af. Alleen Alfons slaagt voor dit examen. Hij heeft er ook zeer intensief en zeer veel uren voor gestudeerd, niet alleen overdag, maar vaak ook nog in de nachtelijke uurtjes. Te veel en te intensief bleek al snel. Hij raakte overspannen. Vandaar dat besloten werd dat hij niet direct aansluitend naar het noviciaat in Eijsden zou gaan, maar een jaar langer op Sint Paul zou blijven. In dat jaar heeft hij veel in de bossen rond Sint Paul gewerkt en veel geslapen. Door veel met zijn handen te werken en door voldoende te rusten en te slapen herstelt Alfons in de loop van dat jaar volledig.

In 1959 gaat Alfons met 7 anderen studenten van Mariannhill naar het noviciaat in Eijsden. In september van dat jaar legt hij daar de eerste of tijdelijke geloften van gehoorzaamheid, armoede en kuisheid af. De groep van 8 novicen is dan inmiddels danig gekrompen. Dat begint meteen in de eerste week na hun aankomst in Eijsden. Dan vertrekken er al 2 van de 8 definitief naar huis. De novicemeester had namelijk snel in de gaten dat deze twee vooral naar Eijsden waren gekomen om aan de verwachtingen van hun familie te voldoen. Van een echte *roeping* was bij hen geen sprake.

Uiteindelijk gaan er, in september 1960, slechts 2 van de aanvankelijke groep van 8 novicen naar Würzburg. *Onze missie congregatie stuurde in die tijd haar priesterstudenten uit de verschillende Europese landen allemaal naar Würzburg, een mooie stad aan de oever van de rivier de Main in het noorden van Bayern. Daar was een Katholieke Universiteit, de Julius Maximilian Universiteit. Daar gingen de studenten van Mariannhill, na het noviciaat, heen voor hun studie filosofie en theologie.*

Buiten de lesuren verbleven de studenten van Mariannhill op het *Sint Pius seminarie*, het grootseminarie van de *Duitse Provincie* van Mariannhill. Dit grootseminarie lag op ongeveer een half uur lopen van de Julius Maximilian Universiteit.

Het leven op het *Sint Pius* was, vooral in de winter, nogal spartaans. De dag begon al vroeg om 5.10 uur. Dan volgde anderhalf uur in de kapel, voor gebed en Eucharistie. De kapel was te groot en te hoog om te verwarmen. In de winter was de temperatuur er dan ook vaak onder nul. *Zelfs het water in het wijwaterbakje was af en toe bevroren, terwijl het toch zoutwater was.* Het eten was anders dan Alfons gewend was, en bepaald niet zijn smaak. Hij viel er steeds enkele kilo's af, die er dan tijdens de vakantieperiodes in Nederland wel weer aan kwamen.

De periode dat Alfons in Würzburg studeerde viel samen met het *Tweede Vaticaans Concilie* en met het begin van een grote geloofscrisis in Europa, zeker ook in Nederland. Oude zekerheden vielen weg en nieuwe moesten nog gevonden worden. Voor Mariannhill kwam deze moeilijke worsteling eerst en vooral tot uiting in het opdrogen van de doorstroom van klein- naar grootseminarie én in het toenemend aantal priesterstudenten dat het grootseminarie in Würzburg tussentijds verliet. *Alles ging op de helling. Elk jaar kwamen er minder seminaristen en voor veel van mijn medestudenten*

werd het teveel. Ik zei tegen mezelf: "Als er zoveel weggaan, dan moet ik blijven, want dan hebben ze me des te meer nodig".

Na afronding van de studie werd Alfons op 26 augustus 1967 in Arcen door bisschop Moors tot priester gewijd. In De Kwakel werd hij de volgende dag, 27 augustus 1967, ingehuldigd met een plechtige eerste heilige mis. *In goede oude stijl met optocht en ereboog op het kerkplein met de tekst "Gij zijt priester in eeuwigheid", in het latijn natuurlijk "Tu es sacerdos in aeternum". De tijd van het Rijke Roomse Leven liep toen echter snel af en de volgende priesterwijding in De Kwakel, een paar jaar later, was al veel eenvoudiger.*

Priester in Spanje: 1967-1971

Kort voor zijn wijding tot priester krijgt Alfons te horen dat hij als priester in Spanje zal gaan werken. *Ik ging dus opnieuw mijn broer Theo achterna. Hij werd direct na zijn priesterwijding naar Spanje gestuurd en ik dus ook. Mijn broer Theo had zich de Spaanse taal zeer snel eigen gemaakt. Mijn overste dacht waarschijnlijk dat dit in de familie zat en stuurde mij achter hem aan.* Het Spanje dat Alfons in zijn hoofd had was een land met palmbomen, mooie stranden en zingende en dansende mensen.

Maar hij kwam terecht op de noordelijke hoogvlakte van Spanje, in een gedeelte dat "Castilla la Vieja" heet, bij een stadje met de naam Palencia. Deze hoogvlakte heeft heel strenge winters met een snijdende wind en heel droge en hete zomers. *Daarom zeggen de mensen in Palencia dat ze twee jaargetijden hebben: negen maanden "invierno" – dat betekent winter – en drie maanden "infierno" en dat betekent hel. Een hard klimaat dat taaie mensen oplevert. En ook veel roepingen voor het missiewerk. In 1960 zaten er nog liefst 12.000 leerlingen op de kleinseminaries in Spanje.*

Mariannhill had, in 1960, in dit stadje Palencia een kleinseminarie geopend in de hoop later van hieruit missionarissen naar Afrika te kunnen sturen. In Spanje waren nog veel roepingen. Daar was toentertijd de geloofscrisis nog niet doorgedrongen.

Alfons was eerst prefect en begeleider van de seminaristen. Later, toen ook in Spanje het aantal aanmeldingen voor het kleinseminarie terugliep, werd hij ook ingeschakeld bij het werven van kandidaten voor het kleinseminarie.

Voor dit werk was het uiteraard belangrijk dat hij op een aansprekende en overtuigende manier kon vertellen over de missie in verre landen en over het werk dat de missionarissen daar deden. Alfons ondervond al snel dat het een zeer groot nadeel is wanneer je hierbij niet uit eigen ervaring kunt putten.

Afrika: 1971-1972

Om dit gemis aan eigen ervaring in de missie op te lossen werd Alfons in 1971 naar Zuid-Afrika uitgezonden. Daar maakte hij voor het eerst echt kennis met het werken in de missie. Hij was er kapelaan in Umzinto, dat op ongeveer 25 kilometer van Durban ligt.

Weer terug naar Spanje: 1972-2002

Na anderhalf jaar werd Alfons weer naar Spanje teruggestuurd om daar zijn eerdere werkzaamheden weer op te pakken en voort te zetten. *Dat anderhalve jaar in Afrika was net genoeg om van de jonge Kerk in Afrika te proeven en om er in Spanje over te kunnen vertellen. En dat heb ik, naast mijn andere werkzaamheden, vele jaren gedaan. Op scholen, in parochies, op tentenkampen, op hogere scholen.*

Alfons vond Spanje een fascinerend land, maar hij zag het absoluut niet als een missieland. *Diep in mijn hart wilde ik natuurlijk eigenlijk ergens anders werken. De dromen van mijn kindertijd, toen ik al missionaris wilde worden, werden niet gedekt door mijn leven in Spanje.*

Over de missie praten is iets heel anders als er zelf middenin zitten en er dagelijks mee bezig zijn. En het verlangen om zelf actief deel uit te maken van de jonge Kerken waar Mariannhill een handje meehielp, bleef steeds in Alfons aanwezig. Dat ging ook op voor zijn broer Theo. Die meldde zich aan voor Afrika en vertrok. In eerste instantie was Theo werkzaam in Umtata, Zuid-Afrika, de geboortestreek van Nelson Mandela. Later, in 2002, ging Theo naar Oost-Afrika, namelijk naar Nairobi, de hoofdstad van Kenia.

Toen ik zelf de kans schoon zag – ze hadden me niet meer zo nodig in Spanje – meldde ik me vrijwillig voor de missie. Dat was in februari 2002. Daar stonden ze wel even van te kijken, maar ze lieten me gaan. Wel wilden mijn medebroeders weten waar ik graag heen wilde. Ik had een praktische

voorkeur: een vochtig klimaat, want ik heb droge ogen. Het Generaal Bestuur van Mariannhill stuurde me naar Papoea Nieuw Guinea, naar de Morobe provincie. Daar vallen meters water per jaar.

Missionaris in Papoea Nieuw Guinea: 2002-2004

Alfons werd overgeplaatst van Spanje naar Lae in Papoea Nieuw Guinea. *Dat was wel een hele omschakeling, van de Spaanse hoogvlakte naar de tropen, maar ook een hele mooie. Ik voelde me daar helemaal thuis en dacht dat het mijn laatste post zou zijn, hopelijk voor vele jaren.*

Alfons arriveerde op 1 oktober 2002 in Lae. In eerste instantie ging hij - als vervanger van Anton Mulderink, die vanwege vakantie én het verlengen van zijn visum voor 5 maanden naar Nederland was - aan de slag als kapelaan/studentenpastor van de *Katholieke Studenten Gemeenschap (Catholic Community St. Augustine)* op de campus van de *Technologische Universiteit* (University of Technology). Toen Ton Mulderink op 17 februari 2003 terugkwam in PNG werd Alfons als kapelaan benoemd in de *Holy Spirit* parochie, alwaar hij Frans Lenssen opvolgde. Zijn belangrijkste taken waren het verzorgen van liturgische diensten en het verrichten van allerlei pastorale activiteiten.

Alfons is iets meer dan één jaar in deze parochie werkzaam geweest. Eind februari 2004 vertrok hij naar de Siassi eilanden omdat hij, samen met Ernest Kabungo, tot pastoor van de katholieke geloofsgemeenschappen op deze eilanden was benoemd. Naar de Siassi-eilanden reizen was moeilijker geworden omdat een lokale vliegonderneming de vluchten op Umboi had beëindigd. Wel ging er elke week een boot naar de eilanden, dat was 12 uur varen. Alfons werd aangesteld als pastoor van de *Sint Finbar's parochie*. Deze parochie bestaat uit enkele kleine koraaleilandjes, onder andere de vlak bij elkaar gelegen eilandjes Mandok en Por. *Mijn werkzaamheden op de Siassi eilanden waren precies in lijn met mijn vroegste dromen over en voorstellingen van een bestaan als missionaris in de missie.*

Zijn aanstelling op de Siassi-eilanden duurde echter maar 8 maanden. In oktober 2004 wordt Alfons namelijk naar Rome geroepen om daar rector te worden van het Generaal huis, het "hoofdkantoor" van de Congregatie van

Missionarissen van Mariannhill. In totaal was hij dus nog maar amper 2 jaar missionaris in PNG toen hij teruggeroepen werd naar Europa.

Afscheid van Siassi PNG

Overste van het generalaat huis in Rome: 2004-2007

In 2004 wordt Alfons benoemd tot overste van het Generaalat huis in Rome. Zijn taak is om leiding te geven aan de mensen die hier werkzaam zijn en om te zorgen voor een goede en planmatige uitvoering van de werkzaamheden.

De benoeming in deze functie geldt voor 3 jaar. De aanstelling kan in principe verlengd worden, met weer 3 jaar. Alfons zag dit echter niet zitten en wist dit te voorkomen. En nu moet ik iets opbiechten wat niet zo mooi is: ik heb heel erg zitten zeuren om na 3 jaar uit Rome weg te mogen. Vind ik Rome niet mooi dan? Natuurlijk is Rome mooi. Op Rome raak je nooit uitgekeken. En het eten is buitengewoon. Ik had er mijn natje en mijn droogje. En allemaal belangrijke mensen om me heen. Ik had alles. Dat was

nu juist het probleem. Ik had het veel te goed. Want dan dacht ik terug aan mijn jongensdromen en wist ik dat ik dit nooit gewild had. Dat heb ik mijn overste verteld en die luisterde. Tot mijn grote vreugde mocht ik terug naar Papoea Nieuw Guinea.

Eerst gaat Alfons echter terug naar De Kwakel. Daar viert hij vakantie én zijn 40-jarig priesterjubileum.

Weer missionaris in Papoea Nieuw Guinea: 2008-2024

Bij zijn tweede aanstelling in Papoea Nieuw Guinea gaat Alfons naar Bomana, een van de voorsteden van Port Moresby, de hoofdstad van PNG. Bomana is bekend vanwege zijn oorlogskerkhof, zijn gevangenis, zijn nationale Politie school, maar ook vanwege het *Katholieke Theologische Instituut* (CTI=The Catholic Theological Institute).

Op de campus van het CTI staan diverse studiehuisen, zowel van een aantal congregaties als van een aantal bisdommen. In die studiehuisen wonen priesterstudenten die hun studie filosofie en theologie bij het CTI volgen. In 2001 besluit Mariannhill dat ook de jonge inlandse priesterkandidaten van de congregatie hun studie theologie en filosofie zullen gaan volgen bij dit *Katholieke Theologische Instituut*.

Een eigen Mariannhill studiehuis op de campus moet dan nog gebouwd worden. Vandaar dat de Mariannhill-studenten tijdelijk ondergebracht worden in Gerehu, aan de andere kant van Port Moresby gelegen, op ongeveer 20 kilometer afstand van Bomana. Sinds de oplevering van het Mariannhill studiehuis in 2003 worden de Mariannhill studenten op de campus van het CTI gehuisvest.

In 2008 wordt Alfons rector van het Mariannhill studiehuis. Daarnaast geeft hij les aan het Catholic Theological Institute. *Ik gaf les in het Nieuwe Testament aan het Katholieke Theologische Instituut in Bomana, waar ik ook rector was van ons Mariannhiller studiehuis. In dat studiehuis verblijven zo'n 8 tot 10 priesterstudenten. Terwijl deze studenten onder elkaar Pidgin spreken is alle studie in het Engels. Pidgin is een verbasterd Engels en daarom is het voor de mensen hier extra moeilijk goed Engels te leren, vooral het goed te schrijven. In het Pidgin schrijf je voor time "taim" en voor table*

"tebol". Zo kreeg ik eens een "Engelse" tekst op mijn mobieltje: Wen du u tink u ar avelabel? In Pidgin zou het zijn: "Long wanem taim yu ting yu redi?"

In de eerste jaren, dat Alfons in Bomana woonde en werkte hielp hij zondags de pastoor van de parochie. Het gaat namelijk om een grote parochie. *De parochie heeft 12 buitenstaties, de meesten langs zijwegen van de "highway" die ook niet beter is dan een polderweg. Voor de niet geasfalteerde zijwegen heb je een fourwheeldrive nodig. Anders kom je gemakkelijk vast te zitten. Wat het pastorale werk betreft was ik in Bomana, in de tijd dat ik leraar was, slechts een gatenvuller. Overal inspringen en zorgen dat je niet uit de bocht vliegt.*

Afscheid van Siassi PNG

Tijdens zijn tweede verblijf in Papoea Nieuw Guinea onderbreekt Alfons zijn werkzaamheden enkele keren vanwege vakantie. In mei 2012 ging Alfons met vakantie naar Nederland. Hij reisde via Nieuw-Zeeland om daar zijn zus te bezoeken. Tijdens zijn vakantie bezoekt hij de Mariannhillers in Spanje,

waar hij voorheen werkzaam is geweest. Ook bezocht hij medebroeders in Duitsland. In Nederland onderging hij een succesvolle operatie aan zijn beide ogen. Begin 2012 keerde Alfons terug naar Port Moresby en pakte daar zijn werkzaamheden weer op.

2024: definitieve terugkeer naar Sint Paul én terugblik

Medio 2024 keert Alfons definitief terug naar Nederland en gaat dan in het Missiehuis Sint Paul wonen. Hij kijkt met tevredenheid terug op zijn leven. Er is geen sprake geweest van echte hoogtepunten en ook niet van echte dieptepunten. *Ik ben niet iemand van uitersten, eerder vrij gelijkmatig. Maar alles overziend vind ik wel dat ik me op de Siassi eilanden het meest of het best thuis heb gevoeld. Daar bewaar ik hele mooie herinneringen aan.*

Ook de 3 geloften – armoede, gehoorzaamheid en celibatair leven – hebben geen grote problemen opgeleverd. Armoede is relatief. *Het is ook een beetje wat je gewend bent. In Papoea Nieuw Guinea hebben de mensen minder welvaart dan in Nederland. Ik heb in PNG overigens ook heel verschillende situaties meegemaakt. Het leven op de Siassi eilanden was heel anders dan in Port Moresby. Op de campus van het Katholieke Theologische Instituut in Bomana, leefden wij naar ons idee in grote luxe. We hadden leidingwater en aansluiting aan het elektriciteitsnet. En we hadden douches wat in dat klimaat het paradijs is.*

En de gelofte van gehoorzaamheid betekent ook weer niet dat je altijd maar af moet wachten en alles maar over je heen moet laten komen. *Anders had ik ongetwijfeld langer dan 3 jaar in Rome gezeten.* Celibatair leven is een keuze en dat is niet altijd even gemakkelijk. *Maar dat geldt ook voor de mensen die voor een huwelijk kiezen. Ook die maken vaak wel wat moeilijkere momenten mee. Ik denk dat dit voor elke keuze geldt. Het is ook een kwestie van een beetje taai zijn en niet te snel opgeven.*

Er is veel veranderd tijdens mijn leven, zowel in de maatschappij als in de Kerk. Maar Jezus is en blijft steeds dezelfde. En het is goed om bij hem je hart en je handen te warmen. Als priester doe je dat, elke dag opnieuw, en nodig je anderen uit in de kring te komen. Want het nieuws dat Jezus vertelt is goed nieuws. Hier en ook in Papoea Nieuw Guinea.

8. Toon van Heugten

Milieu van herkomst

Toon werd op 18 augustus 1931 in Deurne geboren, in een godsvruchtige familie waarin men elke dag naar de kerk ging. Zondags zelfs meerdere keren: in de ochtend naar 1 of 2 missen en in de middag naar het lof. In het gezin waren 6 kinderen, 2 meisjes en 4 jongens. Toon was het derde kind. Een zusje van Toon stierf heel jong, met 11 maanden, aan kinkhoest.

Zijn vader was koperslager. De naamgeving van dit beroep is in de loop der tijd enkele keren veranderd. Eerst werd koperslager vervangen door loodgieter en nog weer later door de meer algemene term van technisch installateur of technisch installatiemonteur.

Roeping en opleiding

Met 11 jaar had hij er al voor gekozen om naar het klooster te gaan en uitgezonden te worden naar de missie. Hij had in boekjes gelezen over het leven van missionarissen en dat sprak hem aan. Maar ook voorbeelden in zijn directe omgeving speelden een rol bij zijn keuze. Een van zijn ooms, een broer van zijn moeder, was missionaris. En zijn oudste broer was priesterstudent bij de congregatie missionarissen van Mill Hill. Bovendien had hij op de lagere school liefst 4 klasgenootjes die ook missionaris wilden worden. Zijn ouders hebben hem niet gepusht om deze keuze te maken. Zijn moeder had graag gezien dat hij naar de ulo zou gaan en onderwijzer zou worden. Maar het antwoord van Toon was dan steeds: *Ik word missionaris*. En zijn ouders hadden daar ook geen enkel bezwaar tegen.

Dat het de congregatie van de missionarissen van Mariannhill werd, was toeval. Er kwam een pater van deze orde bij hem thuis. Die had blijkbaar een goed verhaal over het kleinseminarie van Sint Paul in Arcen. In ieder geval was de uitkomst dat Toon Mariannhiller werd.

In april 1944 startte Toon met de voorbereidende klas. Dat was niet op *Sint Paul* in Arcen, maar op het kasteel van Blitterswijck. De missionarissen van Mariannhill hadden daar tijdelijk onderdak gevonden, nadat *Sint Paul* aan het begin van de oorlog door de Duitsers was gevorderd. Zij hadden het klooster omgevormd tot kazerne en beschoten vandaaruit de geallieerden aan de andere kant van de Maas. De beschietingen tussen de Duitsers en de Engelsen werden in het najaar van 1944 zo heftig dat alle jongens naar huis werden gestuurd en het studiejaar '44-'45 verviel.

Pas een jaar later in september 1945, enkele maanden na de bevrijding, keerde iedereen weer terug naar het klooster Sint Paul in Arcen en werd de draad weer opgepakt. Het klooster was zwaar beschadigd door een groot aantal granaatinslagen. Terwijl de opleiding werd opgestart werkte iedereen mee aan het herstel van het klooster.

Vol goede moed begon Toon opnieuw aan de voorbereidende klas. Tijdens de tweede klas van het gymnasium werd echter duidelijk dat deze opleiding te zwaar voor hem was. Het betekende dat hij geen priester kon worden, hetgeen zeker een tegenvaller voor hem betekende. *Maar er was wel altijd nog de mogelijkheid om als broeder naar de missie te gaan en op die manier mijn droom te verwerkelijken.* Vandaar dat Toon deze mogelijkheid met beide handen aangreep.

De weg naar kloosterling of missionaris is een lange weg, die stapsgewijs wordt afgelegd. Na elke afgelegde stap volgt de beslissing om deze weg al dan niet verder te vervolgen. Op basis van zijn leeftijd, hij was inmiddels 17 jaar, werd Toon direct toegelaten tot het *postulaat*. Het postulaat is een proefperiode waarin beide kanten, dus zowel de postulant zelf als de desbetreffende orde, proberen duidelijk te krijgen of er voldoende reden is om over te gaan naar de volgende stap: het noviciaat.

Toon startte het postulaat in september 1948 en 6 maanden later, op 18 maart 1949, sloot hij het af met de *inkleding*. Toon kreeg het kloosterkleed, de toog, aan en werd daarmee opgenomen als novice in de congregatie van de missionarissen van Mariannhill. Ook kreeg hij een nieuwe naam: hij zou verder door het leven gaan als broeder Pius.

Vervolgens startte Toon met het *noviciaat*. Het noviciaat duurde voor priesterpostulanten - fraters - 1 jaar en voor juvenisten postulanten – broeders - 2 jaar. Een novice wordt gevormd in de traditie en spiritualiteit van de kloostergemeenschap.

Wanneer men broeder wil worden, is er ook steeds sprake van een opleiding in een bepaald vak of beroep, zodat de novice later kan bijdragen aan de externe activiteiten van de gemeenschap. Toon had nog geen idee voor welk vakgebied hij aanleg had en welk werk bij hem paste. Hij kreeg tijdens het postulaat de gelegenheid zich te oriënteren op enkele mogelijkheden. Zo werkte hij in de keuken van het klooster, waar hij kennis maakte met de beroepen van kok, bakker en slager. Ook deed hij werkervaring op in de maalderij en smederij van Sint Paul.

Tijdens het noviciaat startte hij eerst in de smederij, maar besloot na een half jaar om zich toe te gaan leggen op het schilderwerk. Hij had de indruk dat

het werk als schilder prettiger was en dat de werkomstandigheden in dat beroep beter waren. Hij leerde het vak op Sint Paul en in een extern schildersbedrijf. Naast veel praktijk was er ook aandacht voor de theorie in en achter het vak.

Toon sloot het noviciaat af met het afleggen van de eerste professie – afleggen van de drie geloften van armoede, gehoorzaamheid en celibatair leven – op 19 maart 1951. Drie jaar later legde hij de eeuwige professie af. Hiermee verbindt de kloosterling zich aan de kloostergemeenschap en omgekeerd accepteert de kloostergemeenschap de verantwoordelijkheid voor dit lid.

Toon startte in 1948 in een groep van 13 postulanten. Van deze 13 hebben er 10 het postulaat afgerond met de inkleding. Bij de eerste professie bestond de groep nog uit 8 personen en bij de eeuwige professie waren er dit nog 7.

Werk als broeder in Nederland

Na de eeuwige professie is men in principe klaar om missionaris te worden, dus om naar de missie te vertrekken. Broeder Pius wilde niets liever dan dat. *Als kloosterling bepaal je echter niet zelf welk werk je wilt doen, of waar je wilt werken. Je kunt niet meer doen dan deze wens blijven uitspreken. En dat heb ik gedaan. Ik heb dat steeds aangegeven, ook tijdens het jaargesprek met de overste. Ik liet elk jaar tijdens dat gesprek duidelijk horen dat ik graag naar de missie wilde. Ja, ik heb dat dus 12 of 13 jaar op rij uitgesproken.*

Maar het antwoord was evenzovele jaren dat hij hier, in Nederland, hard nodig was, omdat er op Sint Paul veel onderhoudsklussen gedaan moesten worden. Toon had er samen met zijn collega Sjef Verhees, een jaargenoot uit 1945 die eveneens het schildersvak had gekozen, de handen redelijk aan vol. Bovendien moesten ze tijdens de zomer regelmatig meehelpen op de boerderij, bij het binnenhalen van de verschillende oogsten.

Ook de verhuizing van de priesterstudenten van Sint Paul naar Mook en vervolgens naar het nieuwgebouwde klooster in Venray bracht veel werk voor broeder Pius mee. Het klooster in Venray werd weliswaar gebouwd door aannemer Nelissen, maar een aantal onderdelen van deze bouw

werden op Sint Paul voorbereid en uitgevoerd. Zo werden de houten kozijnen in de timmerwerkplaats van Sint Paul gemaakt. En ook veel schilderwerk gebeurde op Sint Paul, zoals het in de grondverf zetten en spuiten van de kozijnen.

Toon aan het werk bij het nieuwe seminarie in Venray

Toen, in 1959, de priesterstudenten naar Mook verhuisden vroeg overste pater van der Werf hem om in Mook kok te worden. In zijn vrije tijd tekende hij minutieus de barakken bij *Huize Eldorado* waar de studenten verbleven.

Bij de verhuizing van de studenten in 1962, van de barakken in Mook naar de nieuwbouw in Venray, ging broeder Pius mee. Hij kwam daar weer volledig terecht en tot zijn recht in zijn vak van schilder. Dat begon met het aflakken van veel onderdelen van de nieuwbouw en dit liep vervolgens over in onderhoudsschilderwerk.

Werk als broeder in de missie van Zuid-Afrika

In 1966 kreeg Toon op 35-jarige leeftijd toch de gelegenheid om naar Zuid-Afrika uitgezonden te worden. Hiermee ging een lang gekoesterde wens in vervulling. Ter voorbereiding volgde hij enkele cursussen in Rotterdam en Soesterberg. In deze cursussen kwam een breed scala aan onderwerpen aan de orde. Zo verbeterde hij zijn Engels, maar haalde ook een EHBO Rode Kruis certificaat.

In Zuid-Afrika is Toon vooral bezig geweest als schilder. De eerste jaren was hij hoofdzakelijk werkzaam in de centrale missiepost van Mariannhill, op 7 kilometer afstand van Pinetown gelegen. De kloostergemeenschap van Mariannhill in Zuid-Afrika vormt een gemeente op zichzelf, met een eigen postkantoor, bank, kerk, scholen en hospitaal. Met name de kloosterkerk was toe aan een grondige renovatie. De eerste jaren had Toon zijn handen vol aan het werk op deze centrale missiepost van Mariannhill.

Na die eerste jaren werd zijn werkgebied langzaam maar zeker steeds groter. Uiteindelijk behoorden alle ongeveer 40 missiestaties van het bisdom tot zijn werkgebied. Hij had toen ook steeds een groep van 8 tot 10 leerling-schilders onder zijn hoede. Na 3 jaar kregen de leerlingen een Mariannhill certificaat.

Kort voor zijn vertrek naar Zuid-Afrika kreeg Toon een motor aangeboden en die nam hij vervolgens mee. In Zuid-Afrika kreeg hij een voorlopig rijbewijs voor een half jaar. Hij mocht tijdens deze periode geen passagiers meenemen. Na dat half jaar moest hij nog wel rijexamen afleggen, maar dat stelde niet heel veel voor. *Bij het theorie-examen kreeg ik een aantal foto's van verkeersborden te zien en moest ik aangegeven wat die borden inhielden. Bij het praktijkexamen – toentertijd was een helm nog niet verplicht - verloor ik al vrij snel mijn pet. Ik vond dat geen probleem en reed*

gewoon door. Mijn examiner was echter gestopt om mijn pet op te rapen. Ik zag hem pas terug op zijn kantoor. Maar ik was geslaagd.

Toon deed in de missiestaties doorgaans het gewone schilderwerk. Bij de verder van Pinetown gelegen missiestaties verbleef hij ter plekke totdat de klus geklaard was. De kloostergemeenschap van Mariannhill bij Pinetown is altijd de thuisbasis van broeder Pius gebleven. Daar had hij ook een eigen kamer.

Kloosterkerk van Mariannhill Zuid Afrika, geschilderd door Toon

Af en toe waren er welkome onderbrekingen van de normale, alledaagse gang van zaken. Bijvoorbeeld toen een stevige storm grote schade toebracht aan een kerk in het bisdom, met name aan de talrijke gebrandschilderde en glas in lood ramen van de kerk. Een heel andere onderbreking kwam tot stand op verzoek van pater Adriaan Bruggink. Pater Adriaan was rector van

een bejaardenhuis van de Missiezusters van het Kostbaar Bloed. Toen hij na 5 jaar op vakantie ging naar Nederland vroeg hij of broeder Pius hem zolang wilde vervangen. Dat was heel ander werk dan hij gewoon en gewend was.

Terug naar Nederland

In 1994 kwam er vrij onverwacht een eind aan het verblijf en werk van Toon als broeder missionaris in Zuid-Afrika. Hij kreeg niet alleen problemen met zijn hart, maar ook nog last van artrose. Dit maakte dat Toon zijn werk niet meer kon doen. De overste van Mariannhill vond het belangrijk dat Toon terugkeerde naar Nederland, vanwege de kwaliteit van de medische zorg hier. *Ik had eigenlijk nog niet aan terugkeren naar Nederland gedacht, ik was daar naar mijn gevoel nog niet aan toe. Maar het gesprek hierover met de overste was op 3 mei 1994 en op 4 mei landde ik op Schiphol.*

In 1994 keerde Toon dus weer terug naar Sint Paul in Arcen. Hij neemt er verschillende nieuwe taken en werkzaamheden op. Zo wordt hij koster, zet s 'morgens het ontbijt klaar voor de op Sint Paul verblijvende paters en broeders, treedt regelmatig op als taxichauffeur, voert diverse klusjes uit zoals het schoonhouden van de paden rond het in 1974 nieuwgebouwde Sint Paul 3. Ook besteedt hij veel tijd aan zijn hobby's: televisiekijken naar wedstrijden van zijn favoriete sporten zoals snookeren, voetbal en tennis.

Ook fietste hij graag en veel. Gemiddeld fietste hij wel duizend kilometer per maand. *En dat op een oude omafiets. Toen ik eens bij de fietsenmaker kwam zei die tegen me dat die fiets totaal ongeschikt voor mij was. Ja dat zal wel, zei ik tegen hem, ik fiets er ook maar 1000 kilometer per maand op.* Uiteindelijk is ook Toon overgestapt op een elektrische fiets. Maar het fietsen wordt uiteraard minder naarmate Toon ouder wordt. Ook het schilderen kon hij niet helemaal laten. De muren in de kamers van het in 1974 gebouwde Sint Paul 3 bestaan uit schoonmetselwerk. Toon vond dit niet mooi en heeft de muren van zijn kamers daarom een kleur gegeven.

Terugblik

Toon van Heugten is volledig broeder Pius geworden. Hij houdt van de religieuze sfeer en gaat elke dag naar de mis. Hij heeft vrede met het leven zoals zich dat voltrekt. De 3 geloften van armoede, gehoorzaamheid en

celibaat, kernwaarden van een religieus leven, hebben hem nooit veel moeite gekost, ook al zou zijn leven hier en daar wel wat anders zijn verlopen wanneer hij alles zelf had kunnen bepalen. Dan zou hij eerder naar de missie zijn vertrokken en daar ook langer gebleven zijn. De jaren in Zuid-Afrika ziet hij als zijn beste jaren. Zijn kamer laat in alles zien hoe belangrijk de tijd in Zuid-Afrika voor hem is geweest. Als hij zijn kamer uitkomt loopt hij zo tegen de Zuid-Afrikaanse vlag aan die hij breeduit in de gang heeft opgehangen.

Zijn motto is: *Ora et Labora*. Redelijk probleemloos volgt hij het pad dat voor hem wordt bepaald. Hij was weliswaar graag langer in Zuid-Afrika gebleven, maar heeft zich toch ook weer vrij gemakkelijk aangepast aan het leven op Sint Paul in Arcen.

De ontwikkelingen in de samenleving en in de katholieke kerk zijn zoals ze zijn. De terugloop van het aantal gelovigen dat naar de kerk komt. Het steeds kleiner worden van de gemeenschap op Sint Paul. Toon heeft het zien gebeuren, maar heeft ook geaccepteerd dat hij daarmee moet leven. Zijn beste jaren waren de jaren in Zuid-Afrika. Hij koestert de herinneringen aan die periode van zijn leven. Het verleden vormt daarmee een belangrijk deel van zijn huidige leven. Hij weet zich nog heel precies alle data en personen, die voor zijn leven van belang zijn, te herinneren.

Bijlage
Gestorven leden “Nederlandse Mariannahillers”
(situatie op 10 november 2025)

Naam	Geboorte- datum	Professie	Priester- wijding	Overleden te	
1. H. Kummeling	13.07.18	25.12.41		14.04.45	Groningen**
2. A. Linders	13.02.25	25.12.44		24.04.46	Venlo*
3. J. Ligthart	07.04.39	08.09.58		07.02.63	Priory (Eng)**
4. M. Hovens	14.01.20	08.09.42	18.07.47	27.11.67	Venlo*
5. A. Zentveld	19.03.23	08.09.52		18.07.71	Bulawayo (Zimb)
6. V. Oudhuis	19.05.22	08.09.52		24.11.71	St. Paul Arcen*
7. W. Bakker	03.07.18	08.09.46		17.04.72	Ixopo (Z. Afr)
8. J. v. d. Werf	03.01.15	08.09.41	25.03.47	28.06.78	Holt (Duitsland)
9. M. v. d. Kolk	07.06.11	08.09.41	25.03.47	08.11.78	Mariannahill (Z. Afr)
10. H. Cox	15.05.29	08.09.52	03.08.58	26.12.79	Umtata (Z. Afr)
11. J. v. Velzen	12.01.21	25.03.43	03.07.49	01.11.81	Wellerlooi
12. C. Versteyleen	09.09.19	08.09.39	26.07.44	23.07.82	IJsselstein (Utr)*
13. J. Aerts	05.07.30	08.09.54	12.07.59	10.10.82	Amsterdam
14. G. Hafmans	11.09.23	08.09.44	16.07.50	10.08.83	Nijmegen*
15. J. v. d. Waarden	18.05.22	19.03.59		05.04.85	Tilburg*
16. J. v. Tiel	02.04.02	19.03.50		27.05.85	Venlo*
17. J. Willems	14.02.36	08.09.55	12.06.60	04.10.85	Boxmeer*
18. P. Gebbing	22.02.17	08.09.39	26.07.44	06.10.86	Detroit (USA)
19. H. Peeters	30.10.20	20.08.39	19.12.45	23.07.87	Venray*
20. L. v. d. Weiden	30.07.12	08.09.38	06.10.40	02.01.89	Venlo*
21. A. v. d. Wielen	25.02.15	08.09.44	03.07.49	20.08.89	Venlo*
22. N. Hauwert	03.04.25	19.03.53		25.02.90	Arcen*
23. R. Boeren	11.06.16	08.09.40	25.03.47	03.08.90	Oisterwijk*
24. P. Berkhout	10.04.30	19.03.53	06.12.81	28.01.91	Gwanda (Zimb)
25. A. o. d. Kelder	19.01.09	08.09.49		07.06.91	St. Paul Arcen*
26. C. Zegers	17.10.17	31.05.49	18.07.54	21.02.92	Nijmegen*
27. F. Vriens	01.11.16	25.03.43	03.07.49	01.09.92	Mariannahill (Z. Afr)
28. W. Schwachofer	05.05.28	08.09.52	24.03.56	06.01.93	Bulawayo (Zimb)
29. G. Cornelissen	26.07.20	15.12.40		15.07.93	Venlo*
30. C. v. d. Idsert	25.04.19	08.09.40	09.12.45	04.04.94	Isselburg (Duitsl)

Bijlage - vervolg 1

Naam	Geboorte- datum	Professie	Priester- wijding	Overleden	te
31. A. Trommelen	05.08.30	19.03.50		25.03.95	St. Paul Arcen*
32. W. van Velzen	20.12.16	08.09.42	18.07.48.	11.01.96	Nijmegen*
33 N. Vermeulen	24.12.18	08.09.48		12.07.96	Venray*
34. G. de Man	26.07.13	25.12.37	21.07.46	30.07.96	Well*
35. J. Linders	23.03.30	08.09.50		10.12.96	Venlo*
36. F. Weigl	12.06.13	04.05.35		24.11.97	Venlo*
37. J. Albers	08.03.17	25.12.40		06.04.98	Mariannhill (Z. Afr)
38. M. Wijsman	28.03.18	08.09.41	25.03.47	03.02.99	Sherbrook (Canada)
39. A. Lute	06.02.29	08.09.51	24.03.56	08.05.99	Vitoria (Brazilië)
40. J. Lamers	08.06.20	08.09.57		09.06.99	St. Paul Arcen*
41. A. Bakker	05.07.40	08.09.62	06.07.68	12.11.99	Issum (Duitsland)
42. F. Kops	16.01.21	25.03.43	03.07.49	21.02.00	Mariannhill (Z. Afr)
43. G. Hofmans	11.01.39	08.09.58	04.12.87	23.11.01	Lae (PNG)
44. J. Greeve	21.09.36	08.09.55		28.02.02	Venlo*
45. L. v. d. Akker	30.08.26	08.09.51	24.03.56	11.10.02	Heeswijk/Dinther*
46. H. Janssen	21.12.37	08.09.57	16.06.62	03.02.03	Arcen*
47. L. Kempkes	17.03.23	08.09.44	16.07.50	23.09.03	Dearborn (VS)
48. R. Kuijpers	20.01.18	25.12.41		21.02.05	Venlo*
49. A. Bruggink	22.04.28	08.09.52	21.07.57	30.04.06	Venlo*
50. B. Michielsen	22.01.20	08.09.50		29.05.06	Echt
51. H. Noten	17.01.22	08.09.42	18.07.48	18.07.06	St. Paul Arcen*
52. J. van Esch	20.03.36	08.09.55		17.06.07	Leiden*
53. H. Duurland	01.08.18	25.03.43	03.07.49	27.06.07	Bulawayo (Zimb)
54. H. Kocken	28.10.36	08.09.55		12.04.08	Alverna/Wijchen*
55. C. Veenings	04.01.30	19.03.52		02.08.08	St. Paul Arcen*
56. H. van Lieshout	19.03.32	09.09.54	12.07.59	24.12.09	Lae (PNG)***
57. G. Reijntjes	02.02.25	08.09.44		21.05.11	St. Paul Arcen*
58. J. Driessen	05.04.32	08.09.55	12.06.60	30.09.11	Mariannhill (Z. Afr)*
59. M. Boelens	01.08.30	08.09.52	21.07.57	14.10.14	Reimlingen (Duitsland)
60. H. de Louw	17.02.22	08.09.50		19.05.15	Venlo*

Bijlage – vervolg 2

Naam	Geboorte- datum	Professie	Priester- wijding	Overleden	te
61. G. Willemse	05.11.31	08.09.54	12.07.59	06.06.15	St. Paul Arcen*
62. W. Peeters	14.05.39	08.09.58	19.03.64	05.02.16	Venlo*
63 S. Rodenburg	02.12.22	08.09.53	03.10.58	27.03.16	Mariannhill (Z. Afr)
64. H. Ratering	17.06.33	08.09.54	12.07.59	04.04.16	Mariannhill (Z. Afr)
65. A. Wissenburg	26.05.36	19.03.55		24.04.16	Mariannhill (Z. Afr)
66. M. Verkuijlen	01.01.30	19.03.51		22.08.16	Venlo*
67. J. Verhees	04.04.29	19.03.51		24.08.17	Arcen*
68. J. van Haasteren	15.12.32	19.03.54		27.09.23	Arcen*

*Begraven op kerkhof Sint Paul

**Herbegraven op kerkhof Sint Paul

***Tot bisschop gewijd op 5 maart 1967 in Lae (PNG)

